

КОРУПЦИЯ И КОНТРАБАНДА: МОНИТОРИНГ И ПРЕВЕНЦИЯ

**Методики за оценка
и модели на противодействие
на трансграничната престъпност
в България**

Второ преработено и допълнено издание

CSD АНАЛИЗИ/REPORTS:

1. България и структурните фондове на Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-050-X
2. Структурните фондове на Европейския съюз: кратко ръководство. С., 1999.
ISBN 954-477-036-4
3. Социални проблеми на присъединяването на България към Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-052-6
4. Подготовка за преговори за членство на България в Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-056-9
5. Присъединяването на България към Европейския съюз: ролята на политическите партии. С., 1999.
ISBN 954-477-054-2
6. Българският капиталов пазар в контекста на присъединяването на България към Европейския съюз. С., 1999.
ISBN 954-477-058-5
7. Корупция и контрабанда: мониторинг и превенция. С., 2000.
ISBN 954-477-077-1
8. Корпоративно управление и контрол в България. С., 2000.
ISBN 954-477-083-6
- 9. Корупция и контрабанда: мониторинг и превенция.
Второ преработено и допълнено издание. С., 2000.
ISBN 954-477-086-0**

Редакционен съвет:

Бойко Тодоров
Огнян Шентов
Александър Стоянов

ISBN 954-477-086-0

© **Център за изследване на демокрацията**
Всички права запазени.

ул. "Лазар Станев" №1, 1113 София
тел.: (+359 2) 971 3000, факс: (+359 2) 971 2233
www.csd.bg, csd@online.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	5
1. КОРУПЦИЯ И ТРАНСГРАНИЧНА ПРЕСТЪПНОСТ В БЪЛГАРИЯ	7
1.1. ДЕФИНИЦИЯ И ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА КОНТРАБАНДАТА	7
1.2. КОРУПЦИЯ И КОНТРАБАНДА: ПАРАЛЕЛНА КЛАСИФИКАЦИЯ	11
1.3. ГЕНЕЗИС И РАЗВИТИЕ НА “КОНТРАБАНДНИТЕ КАНАЛИ” В БЪЛГАРИЯ	13
1.4. РОЛЯТА НА МИТНИЦИТЕ	17
2. ФОРМИ И СХЕМИ НА ТРАНСГРАНИЧНАТА ПРЕСТЪПНОСТ /КОНТРАБАНДА И ТРАФИК/	21
2.1. СТОКОВА КОНТРАБАНДА	21
2.2. МАСОВА ИЛИ КУФАРНА КОНТРАБАНДА	28
2.3. ТРАФИК НА НАРКОТИЦИ, ХОРА И ИСТОРИЧЕСКИ ЦЕННОСТИ	32
3. МОНИТОРИНГ НА КОНТРАБАНДАТА	37
3.1. МЕТОДИ НА ИЗМЕРВАНЕ НА “СИВАТА ИКОНОМИКА”	37
3.2. МЕТОДИКИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА КОНТРАБАНДАТА	39
3.3. МЕХАНИЗЪМ ЗА ОЦЕНКА НА КОНТРАБАНДАТА ЧРЕЗ ИЗВАДКОВИ МЕТОДИ	42
3.4. ОЦЕНКА НА КОНТРАБАНДАТА ЧРЕЗ ЕКСПЕРТНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ (ОПИТ ЗА ОЧЕРТАВАНЕ НА ГОЛЕМИНАТА НА “НЕРЕГЛАМЕНТИРАНИТЕ ПЛАЩАНИЯ”)	45
3.5. РАЗВИТИЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ФОРМИ ЗА БОРБА С КОНТРАБАНДАТА И КОРУПЦИЯТА	48
3.6. СЪЗДАВАНЕ НА СПЕЦИАЛИЗИРАН ИНДЕКС НА КОНТРАБАНДАТА	51
4. НАСОКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА КОНТРАБАНДАТА И СВЪРЗАНАТА С НЕЯ КОРУПЦИЯ	52
4.1. ПРАВНИ МЕТОДИ НА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ	52
4.2. ОРГАНИЗАЦИОННО-СТРУКТУРНА РЕФОРМА	54
4.3. ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИ ФОРМИ	56
4.4. РЕФОРМА НА МИТНИЦИТЕ	56
4.5. В КОНТЕКСТА НА ПРАВНО-ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА РЕФОРМА	58
4.6. ЗАСИЛВАНЕ НА МЕЖДУНАРОДНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО	60
4.7. РОЛЯТА НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО	62
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	64
БЕЛЕЖКИ	66

Центърът за изследване на демокрацията благодари за бележките и предложенията на:

Ангел Дончев, зам. директор на Агенция “Митници”,

Божидар Чергов, началник отдел “Инспекторат”, Агенция “Митници”,

Боян Станков, професор по криминология, Варненски свободен университет,

Димитър Бъчваров, директор на дирекция “Икономическа политика”, Министерски съвет,

Ивайло Ангелов, Началник управление “Митнически и валутни нарушения”, Агенция “Митници”

(до февруари 2000 г.),

Пламен Минев, зам. министър на финансите,

Румен Ненков, председател на второ отделение, Върховен касационен съд.

ПРЕДГОВОР

Предложената разработка е осъществена в рамките на процеса *Коалиция 2000*, обединяващ представители на неправителствени организации, държавни институции, независими експерти и журналисти. Тази инициатива, започнала през 1997 г., цели ограничаването на корупционните практики в обществото и тяхното овладяване. В този смисъл *Коалиция 2000* е органична част от усилията за осъществяване на модерна институционално-правна реформа и утвърждаването на гражданска демократична култура в контекста на присъединяването на България към Европейския съюз и на нейното интегриране в политическото пространство на развитата демокрация.

В рамките на процеса *Коалиция 2000* бе установен периодичен мониторинг на обществените представи и нагласи спрямо корупцията, в резултат на който бе констатирано голямото значение, което българите отдават на трансграничната престъпност и свързаната с нея корупция сред държавните служители. Според общественото мнение в страната, корупцията в митниците е най-тревожният пример за злоупотреби от този характер в рамките на държавния сектор и на обществения живот като цяло. За опасността на този тип престъпления говори и фактът, че според експертни оценки, по-голямата част от скритата икономика в страната е свързана с контрабанда на стоки и получени от подобни операции финансови средства.

Голямата социална опасност, генерирана от преплитането интересите на извършителите на трансграничните престъпления и тези на корумпираните служители, обуслови необходимостта от анализиране на феномена, както и от набелязване на адекватни мерки за неговия мониторинг и практическо противодействие на контрабандата. Важността на този проблем е изтъкната и в годишния "Доклад за оценка на корупцията – 1999 г." на *Коалиция 2000*, в който се прави констатацията за "процъфтяваща търговия с масови стоки с откровено контрабанден произход" (с.19).

Настоящата брошура обобщава проучванията и дискусиите на профилирана експертна група към **Центъра за изследване на демокрацията**, който изпълнява ролята на Секретариат на *Коалиция 2000*. Формулираните в брошурата мнения и предложения изразяват позициите на авторския колектив, който включва: **д-р Веселин Минчев - Икономически институт на БАН, Георги Бояджиев - ръководител отдел, Специализирана следствена служба, Ивайло Ангелов - частен консултант, Йово Николов - специален кореспондент, в. "Капитал", Красимир Добрев - редактор, в. "Сера", гл. ас. Петкан Илиев - УНСС, ст. н. с. Тихомир Безлов и д-р Емил Ценков от Центъра за изследване на демокрацията**. На анализ са поставени процесите, които обуславят контрабандата и свързаната с нея корупция в съвременна България, посочени са основните им проявни форми, прилаганите стратегии и методики за измерване, превенция и контрол. Акцентът е върху комплекса "контрабанда/корупция" в контекста на съвременната криминална ситуация в страната и увеличаващата се трансграничност на

престъпността. Проблемът съзнателно е обособен като национален феномен, привидно изваден от глобалната престъпност, така че трансграничността да се разглежда като етап от превръщането на явлението в транснационално – последната степен на криминалната глобализация.

Публикацията е част от усилията на експерти на *Коалиция 2000*, насочени към ограничаване на корупционните практики, и като част от тази цел – пресичане на контрабандните канали и следователно прекъсване на връзката между трансгранична престъпност и скрита икономика в страната.

Във второто преработено и допълнено издание са използвани и статистически данни, предоставени и от Агенция "Митници". Включени са и редица конкретни предложения на експерти от тази институция.

1. КОРУПЦИЯ И КОНТРАБАНДА В БЪЛГАРИЯ

1.1. ДЕФИНИЦИЯ И ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА КОНТРАБАНДАТА

В настоящата разработка акцентът се поставя върху онези случаи на контрабанда, които се осъществяват със знанието и съдействието на държавните служители, в чиито прерогативи е пресичането на контрабандата; т.е. вниманието е насочено върху съчетанието между контрабандни и корупционни практики, преплитането на интересите на контрабандистите с тези на корумпираните държавни служители. Тази избирателност се обуславя от голямата опасност, която съставя подобен престъпен алианс, както и от обстоятелството, че почти във всички случаи "контрабандните канали" в България функционират на този принцип.

В комплекса "корупция/контрабанда" първото понятие е по-трудно дефинируемо. С течение на времето и особено в последно време "корупция" се употребява като синоним на подкупничество, но съдържа иманентно в себе си по-общ смисъл, за разлика от типично строго юридическото значение на подкупа [1]. В дадения случай подкупничеството няма непременно международен характер, но е част от трансграничната престъпност дотолкова, доколкото е свързана с осъществяваната контрабанда [2]. Важно е да се отбележи, че корупционните практики от страна на служебни лица обикновено се съпровождат и от други престъпления и нарушения, които улесняват и прикриват контрабандата.

С понятието "контрабанда" се обозначава всяко внасяне в страните или изнасяне на стоки в нарушение на местното законодателство. Следователно, контрабандата се извършва, за да се избегне заплащането на дължимите мита, данъци и такси, с цел да се постигнат финансови и търговски изгоди, като се избегне митническият, данъчният, полицейският или друг вид контрол и процедурите, свързани с регистрационни, разрешителни и лицензионни режими, заобикаляне на ограничения, свързани с вноса и износа на стоки и т.н. Контрабандират се и забранени за внос/износ стоки.

Терминът "контрабанда" произлиза от италианското словосъчетание "контрабандо", където "контра" означава "против" и "бандо" - "правителствено разпореждане". Той означава незаконно пренасяне през държавната граница на стоки, ценности и други предмети, т.е. пренасянето им в нарушение на изискванията на митническото законодателство. В английския език това явление обикновено се обозначава с понятия като "smuggling" и "illegal trafficking". Последният термин обаче има по-широк обхват, тъй като включва и незаконното прекарване на хора.

Всяка контрабанда винаги е незаконна дейност, която, с оглед спецификата на тази операция, има трансграничен характер – нарушават се законодателствата на повече страни. Естествено, при съществуването на контролни органи – гранична полиция, митнически власти, пътна инспекция и т.н., подобни операции трябва да се извършват по скрит начин. Това означава,

че извършителите на тази дейност се стремят в максимална степен да прикрият престъпния ѝ характер, използвайки легалните форми на внос/износ. Тази констатация важи и за онези, разглеждани в настоящата разработка случаи, когато престъпната дейност се извършва със знанието и/или съдействието на длъжностни лица.

Контрабандата се извършва с използване на различни незаконни форми, методи и средства. Тя е наказуема по наказателните закони на всички страни и за нея в различните законодателства е установена административна или наказателна отговорност. В България формите на изпълнителното деяние при престъплението "контрабанда" са посочени в чл. 242 на Наказателния кодекс. "Митническата измама" е правно регламентирана в чл. 234 и чл. 234А от Закона за митниците. Трябва да се спомене обаче, че част от прийомите, използвани при престъплението "контрабанда" се използват и при митническата измама. В правен аспект контрабандата се разглежда като престъпление и като административно нарушение, за което се предвижда наказателна или административна отговорност, регламентирани съответно в НК и в Закона за митниците (ДВ, бр. 15, 1998 г.)^{*}. [3]

Що се отнася до понятието "контрабанден канал", то до голяма степен е условно и означава създадена организация за контрабандиране на стоки и ценности за продължителен период от време, с цел избягване на митническия контрол и плащането на дължимите митнически сборове и другите държавни вземания. При разработването и функционирането на контрабандните канали най-често се наблюдава преплитане на мрежите за незаконен внос, износ и транзит на стоки и корупционните мрежи, като именно тук контролните органи са подложени на голям натиск. При транзитните контрабандни канали стоките преминават (превозват се) през държавата, без да остават в нея. Често определени лица, включително и такива на държавна служба, печелят от тези транзитни контрабандни канали, като получават суми за преминаването на стоките през територията на страната. Транзитното преминаване на стоките, предназначени да бъдат контрабандирани в трети страни, се извършва тайно или явно, като посоката на движение на тези стоки не винаги съвпада с първоначално обявените крайна дестинация и предназначение.

Контрабандистите създават изключително добре функциониращи системи за събиране, обработка и анализ на информация, използват фирми за маркетингови проучвания, привличат адвокати от реномирани правни кантори и специалисти от водещи консултантски фирми. Те разполагат с много добре изградени системи и средства за комуникации и използват в дейността си всички достъпни за тях нововъведения на техниката, в резултат на което действията им са отлично технически обезпечени и наличните многобройни задгранични връзки трудно могат да бъдат прекъснати. Разполагат със собствени транспортни средства, недвижимо имущество и складове. Добрата материално-техническа база им позволява да се изплъзват от контрола на държавните органи. За да внушават страх и да си гарантират послушанието на съответните партньори по престъпност, контрабандистите използват въоръжени групи, които осъществяват силови наказателни действия спрямо провинили се лица. Често това са кадри на криминалния контингент. Контрабандистите привличат към сътрудничество бивши и настоящи служители на търговски фирми, както и държавни служители – данъчни, митнически, полицейски, специални агенти и др.

^{*} По-нататък в текста авторите се придържат към придобилото гражданственост значение на думата "контрабанда", включваща както тясното дефиниране на незаконното пренасяне през границата на стоки, така и измамите, които я съпътстват.

Корупцията и контрабандата са неразривно свързани. Когато трябва да се пренесе нещо през границата на страната или във вътрешността, да се избегне плащането на митните сборове и другите държавни вземания, се налага съдействието на граничните и държавни служители – контролни, паспортни, емиграционни, митнически и т.н. Корупцията е особено често срещано явление при стоковата контрабанда. Трудно е да бъдем убедени например, че камион, пълен със стока, може да премине границата през ГКПП, без да бъде забелязан или пък, че натоварено със стока превозно средство може незабелязано да премине границата, като се декларира, че е празно.

При контрабандата корупционните практики засягат всички нива на администрацията. Не отговарят на истината твърдения, че корупцията засяга предимно редовия и оперативния състав на контролните органи, а висшите управленски нива били "имунизирани" срещу нея. Поредицата от разкрития за корупция и лично облагодетелстване от страна на висши държавни служители, резкият скок в жизнения им стандарт и данните за придобити от тях средства и имуществва в страната и чужбина показват, че съществува корупция и по горните етажи на контролиращите органи.

За контрабандата са характерни много от елементите и проявите на организираната престъпност. Наблюденията върху планирането, подготовката и извършването на подобни престъпления, реализацията на незаконно внесения стоки в страната, интегрирането на приходите от престъпната дейност, корумпирането на длъжностни лица и високата степен на конспиративност при тези действия показват, че в страната съществуват изградени престъпни структури, занимаващи се с контрабанда. Тези структури имат ясно обособени отделни йерархични нива, като отношенията на подчиненост и авторитет се контролират чрез ефективни санкции/наказателни мероприятия.

Стремежът към бърза и лесна печалба, разпределянето и завладяването на нови територии и пазарни пространства, нарастването на трансграничната търговия, тенденциите и стремежите да се намаляват съществуващите бариери в международната търговия и желанието да се избягват изкуствено създавани ограничения от икономически и политически характер, са основни причини за търговската контрабанда. Освен с избягване плащането на дължимите митни сборове и другите държавни вземания, търговската контрабанда е свързана и със заобикалянето на наложени ограничения, забрани за внос и износ на определени стоки, големи ценови разлики на стоките, произведени в различните държави. Тя е свързана с нарушаването на административни и наказателни разпоредби, престъпления в големи и особено големи размери, използване на неистински и преправени документи.

Контрабандата на стоки нанесе огромни и непоправими щети на икономиката на страната. Тя често се съпътствува и от контрабанда на забранени или контролирани вещества и предмети, от криминални деяния, конкуренция между организираните контрабандни групи и между контрабандисти и легални вносители. При това, за да останат на пазара, легалните вносители или износители на стоки също се принуждават да извършват нарушения на установените външнотърговски режими и регламенти.

Контрабандата има разрушителен ефект не само върху икономиката, но и върху институциите и законността на дадена страна. Натрупаните по такъв начин огромни средства позволят да се извършва скрито финансиране

и рефинансиране на различни видове законни и незаконни начинания. Това до голяма степен се дължи на факта, че средствата, реализирани от контрабандата, не попадат в официалната статистика на държавата, официално не се регистрират и се превръщат в безотчетни по отношение на държавата капитали. Те безпроблемно могат да се насочват в необходимите посоки и дейности. Практиката показва, че често средствата от контрабандата служат за финансиране на политически партии, синдикални и други организации. Същевременно, контрабандният внос нанася удар върху местното производство и вреди на стратегически за страната отрасли. Едно от средствата за навлизането на фирмите на даден пазар е именно контрабандата в различните ѝ форми. Контрабандата успешно се използва и за монополизирание на икономически или друг отрасъл на дейност – например търговия с алкохол, цигари, зърно, захар, видео и аудио техника.

Най-често се контрабандират стоки с високи митнически ставки (цигари, алкохол, автомобили), стоки, подлежащи на национални забрани и ограничения като оръжия, наркотични вещества и прекурсори, порнографски материали, субсидирани стоки, застрашени животински и растителни видове, стоки и технологии с възможна двойна употреба, културни, художествени и исторически ценности, стратегически суровини и материали, подправени стоки и стоки, предмет на нарушаване правата върху интелектуалната собственост, стоки, подлежащи на международен контрол, ядрени и радиоактивни материали, опасни и токсични вещества и отпадъци, високотехнологични продукти и т.н.

Контрабанда може да се осъществи по всяко време и на всяко място по границата, като основно местата за извършване на контрабанда се групират в две зони – места, където се осъществява митнически контрол (пристанища, летища, сухопътни гранични пунктове, зони за свободна търговия и др.), и места извън митническия контрол – отдалечена точка на бреговата линия, малко известно пристанище или летище [4].

Контрабандата има международен характер, тя предполага нарушаване на митническия режим с пренасянето или превозването на стоки от една в друга страна през границите им. В зависимост от характера на контрабандната стока, както и от началния и крайния купувач (пункт), като изпълнители се включват граждани на различни държави. В редица случаи гражданството на използваното за контрабандата лице има съществено значение, доколкото съществуват визови ограничения за предвижване на лица и стоки в определени райони на света – например Шенгенското споразумение. За контрабанда на стоки с крайна дестинация държави, включени в Шенгенското споразумение, обикновено се използват граждани на тези страни или лица, пътуващи често до тези страни. Това е една от причините за ограниченото участие на български граждани при контрабандния износ и транзитиране на стоки за страни-членки на Шенген. Този извод е особено валиден за транзитната контрабанда на наркотични вещества, радиоактивни и ядрени материали, моторни превозни средства, стоки с двойно предназначение и др.

Съществува очевидната релация между демократично устройство, добро управление, липсваща или ограничена корупция в държавната администрация, от една страна, и ниските нива на контрабандни транзакции – от друга. И обратното – колкото правоохранителните и другите контролни органи са по-корумпирани и/или неефективни, толкова по-големи са опасностите от контрабанда. С други думи, корумпирането на държавните служители е същностна предпоставка за осъществяването на голяма част от

контрабандните операции.

Един от факторите за увеличаване или намаляване на контрабандата е адекватността на митническия контрол по разкриването, задържането и отнемането на незаконно внесените или изнесени стоки. Причините за контрабандата до голяма степен са свързани с корупцията и йерархичния натиск върху служителите, осъществяващи контрола, липсата на координация между отделните ведомства, липсата на изградена и ефективно действаща система за информация и мрежи за разпространението, слаби механизми за вътрешен контрол и недостатъчна материално-техническа обезпеченост. Ако контрабандистите знаят, че контролът е слаб, че сред митническите служители се шири корупция и съществува голяма вероятност да не бъдат заловени и наказани, то обстановката в държавата се оценява като благоприятна за осъществяване на контрабанда.

Контрабандата се превърна в един от големите проблеми, особено на обществата в развиващите се страни и държавите в преход. Особено благоприятни условия за увеличаване обема на контрабандните операции възникват в процеса на посткомунистически реформи. Причините за това са разнообразни: вътрешни, политически, икономически, институционални и културни.

С разпадането на бившия съветски блок и неговата икономическа организация (СИВ) бяха разрушени механизмите на размяна в Източна Европа. Националните производствени мощности загубиха своите традиционни партньори и пазари. Същевременно западноевропейските държави до голяма степен останаха затворени за повечето посткомунистически страни. Поради драматичното съкращаване на външните пазари, част от продукцията на най-развитите отрасли в тези държави стана предмет на контрабанден износ. Последвалата икономическа криза и упадъкът на промишлеността и селското стопанство задълбочиха диспропорциите между търсенето и предлагането на вътрешните пазари, което също стимулира незаконната търговия и контрабандните операции. От друга страна, разпадането на наследените от комунизма правозащитни и контролни механизми, възникналият в резултат на това временен правен и институционален хаос в съчетание с либерализацията на търговията и отварянето на посткомунистическите държави към света, направиха възможно и сравнително лесно осъществяването на нарастващ обем контрабандни операции от и за тези страни. Най-обобщено може да се каже, че придобилата огромни размери корупция сред държавните служители се превърна в условие и задължителен компонент на контрабандните операции в преходния период.

1.2. КОРУПЦИЯ И КОНТРАБАНДА: ПАРАЛЕЛНА КЛАСИФИКАЦИЯ

При всички форми на контрабанда, които се осъществяват със знанието и съдействието на длъжностни лица, е налице престъпление – подкуп или престъпление по служба. В случаите на масова контрабанда и особено при контрабанда на бързоликвидни стоки, се нарушават разпоредби на Закона за митниците, Наказателния кодекс и др. нормативни актове.

Що се отнася до специфичните форми на корумпиране, те могат да се сведат до няколко по-обща типа престъпно взаимодействие между контрабандистите и държавните служители:

- Корумпиране на митническата администрация, с цел да се извърши по-бързо определена операция, вкл. и обработка на документи, за да може

даден бизнесмен или организация да реализират сделката по най-бързия начин.

- Корумпиране, с цел прикриване на нарушения на митническите закони и вътрешни разпоредби.
- Участието на граничната и митническата администрация в създаването и функционирането на контрабандни канали през границата.

Съществуват трайни и повтарящи се схеми за съчетаване на интересите на трафикантите и на корумпираните служители. При това е налице определена логика на свързването и взаимодействието на интересите.

ТАБЛИЦА 1.1. Паралелна класификация на контрабандата и корупцията

Тип контрабанда	Форми на корупция
Дребна контрабанда (куфарна търговия)	Чиновническа (бюрокрамична) корупция
Контрабандни канали	Корупционна мрежа
Държавна контрабанда	„Голяма“ корупция

Съществува връзка между нивото на организираност на контрабандната дейност и замесените в корупция длъжностни лица.

При осъществяването на т.нар. куфарна търговия, която има масов характер, обикновено участва един и в по-редки случаи повече членове на семейството. Те влизат в контакт с отделни представители на митническите власти и на другите контролиращи служби, при което се осъществява корупционна сделка /подкуп/. Независимо от ролята на държавния служител – пасивна или активна по смисъла на НК, контрабандистът заплаща определена "тарифа" на служителя, който разрешава незаконния пренос на стоката.

При използването на контрабандните канали съществува по-сложна верига от корупционни сделки, включително преразпределяне на получавания подкуп. В сделката участват служители от различни ведомства, които осигуряват жп цистерни, транспортни коридори, терминали за разтоварване и товарене на горива. Често се стига до парадокса, съответни държавни служители да се превръщат в незаконно наети лица на притежателите на "приватизираните" от полукриминални или престъпни групировки контрабандни канали. По такъв начин се изгражда трайна система на двойна лоялност на ключови служители: законна – към държавата и скрита, незаконна - към подкупилата го групировка.

Третата и най-опасна форма на взаимодействие между контрабандисти и държавни служители е осъществяването на такъв незаконен пренос на стоки, който носи облаги за политическия елит на страната и респективно самият пренос е гарантиран с политически "чадър". В тези случаи става дума за т.нар. "голяма корупция". Поради важността на подобен тип престъпен сговор, ще се спрем по-подробно на предисторията на създаването на контрабандните канали в страната, както и връзките между контрабандистите и политическия елит.

1.3. ГЕНЕЗИС И РАЗВИТИЕ НА "КОНТРАБАНДНИТЕ КАНАЛИ" В БЪЛГАРИЯ

Първоначално "контрабандните канали" бяха създадени от комунистическата държава и бяха контролирани от Държавна сигурност. За съжаление доказателствата за тази престъпна дейност липсват. Това, което е останало в наследство, са разкази на анонимни участници в контрабандните канали и някои косвени доказателства. Сред тях са и обвиненията от страна на западните държави за контрабанда на оръжие, наркотици, медикаменти и акцизни стоки.

Известно е, че в края на 70-те години, в държавната монополна структура за износ на оръжие е създадена специална дирекция, позната под името "скрит транзит". Нейната основна дейност е била контрабандата на оръжие за трети страни. Оперативното ръководство се е осъществявало от група служители от Второ главно управление на Държавна сигурност. Освен за оръжие, каналите се ползвали за нелегално преминаване на хора – главно преследвани в собствените си държави за комунистическа или терористична дейност и дори за трафик на исторически ценности.

В реализацията на трафика през разглеждания период са включвани граждани или емигранти от палестински, сирийски, кюрдски, турски, ирански и албански произход. Повечето от тях са имали контакти с ислямистки, екстремистки или комунистически групи в собствените си страни и чужбина, което им е помагало да изградят надеждни канали през няколко държавни граници – както за Близкия Изток и Азия, така и към Западна Европа. За улесняване и регламентиране на плащанията са били създадени редица задгранични дружества. Една от функциите на тези фирми, през които пак контрабандно са били внасяни техника и технологии, получени незаконно от западни фирми, е била и заобикаляне ограниченията на КОКОМ. На базата на "контрабандни технологии" у нас са се развивали цели отрасли от икономиката ни.

В периода 1987 - 1989 г. на отделни лица бе предоставен контролът над част от тези канали и огромни права да се разпореждат с фирмите под прикритие, което ги превърна в техни естествени наследници и им позволи да отклоняват средства в лични сметки. По данни на МВР, към началото на 1991 г. България е притежавала над 250 фирми в Германия, Италия, Франция, Австрия, Англия, Индия и др. Това са дружества с ограничена отговорност, акционерни и командитни дружества, в които са били инвестирани около 160 млн. долара. Данни от 1989 г. сочат, че стокооборотът им е над 1,1 млрд. долара. Отделно износът на българска продукция от задграничните дружества възлиза над 600 млн. долара. Съдбата на тези фирми сега е неясна.

След разпадането на тоталитарната система и последвалата я кадрова промяна при трансформирането на органите на Държавна сигурност в периода 1990 - 1993 г. МВР напуснаха или бяха съкратени хиляди полицаи, които взеха със себе си голяма част от архива от досиета на агенти, връзки и механизми за заобикаляне на законите по границата.

Същевременно възникналият вакуум при упражняване на контролните функции от страна на държавата, както и икономическият спад, особено в периода 1989 - 1991 г., създадоха благоприятни условия за стокова контрабанда, предназначена за задоволяване на вътрешното търсене на голяма номенклатура от стоки. Ако до 10 ноември 1989 г. Държавна сигурност участваше най-вече в контрабанда за други страни или в транзитирането на

наркотици и забранени стоки, то след тази дата същите контрабандни канали започнаха да се използват за контрабанден внос на всичко, което може да се продаде в България. Заобикаляйки плащането на мита, такси и акцизи, определена прослойка от бивши полицаи и партийни дейци се облагодетелстваха незаконно и акумулираха огромни финансови средства.

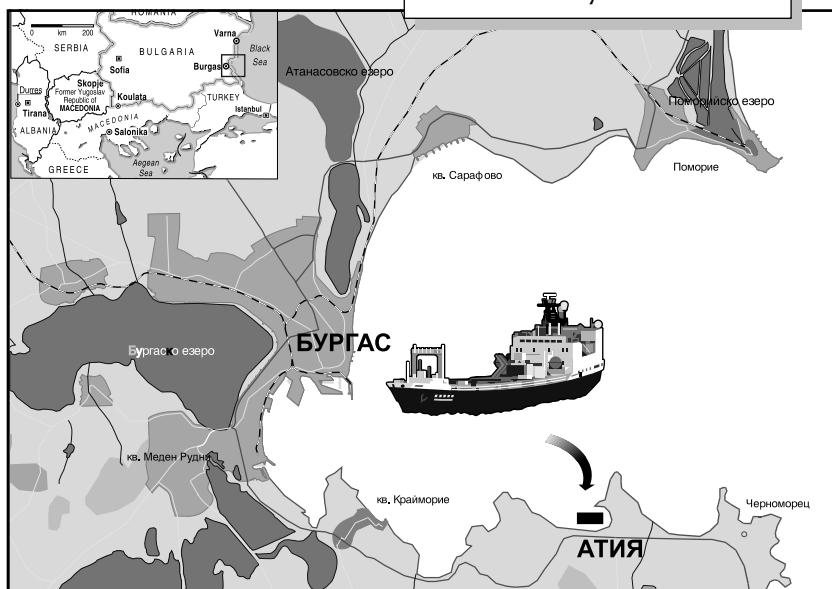
Настъпилият в началото на 90-те години правен и институционален хаос в страната бе използван от бившите служители на секретните служби, представители на висшата партийна номенклатура на БКП, както и от членове на новия стопанско-политически елит, освен за ограбване на държавните предприятия и банки, така и за безпроблемно експлоатиране на връзките и възможностите на контрабандните канали. В България бяха внесени големи количества цигари, алкохол, захар, горива, спирт и др., без държавата да получи никакви приходи от тях. Наследените връзки на бившите български тайни служби с някои терористични организации от Близкия Изток, Турция и Африка се трансформираха в частни контрабандни канали, които функционираха в полза на една или друга групировка, обслужваща дадена партия. Съществуват десетки примери, между които и скандалното разкритие за контрабандните операции във военната база Атия край Бургас.

Пак по същото време се осъществи и своеобразна интеграция на контрабандните канали в структурата на българската "сива икономика". Връзката между трафикантите и полулегалните икономически субекти, от една страна, и откровено престъпните структури, от друга, също бе осъществена от бивши служители на тайните служби, а реализацията на контрабандния трафик се извършваше с помощта на сенчести групировки. Корупционните действия при тази кооперация често излизаха извън рамките на своята дефиниция - "власт - подкуп - разрешение - прикритие". В определени моменти те придобиваха характерните за организираната престъпност елементи заплаха - изнудване - убийство. Макар и да имат отделна характеристика, доста често, без да е правило, първопричината за тези криминални действия са финансовите взаимоотношения между криминални структури и държавни служители, създадени при експлоатацията на контрабандните канали.

Така създадената конфигурация в контрабандния бизнес получи своя голям шанс през годините на ембаргото по отношение на Югославия, във връзка с конфликта в Босна и Херцеговина. Правителството на Любен Беров (1993-1995 г.) не предприе нужните мерки за пресичане на незаконното обогатяване на определена група хора. Нарушаването на петролното ембарго се осъществява отново под контрола на отделни служители на тайните служби и по схемите на бившата Държавна сигурност.

През този период публична тайна бяха керваните с автоцистерни, предвождани от полицейски автомобили до границата, преминаващите инкогнито митницата на Драгоман влакови композиции, танкерите, които пътуват към сръбското пристанище Прахово. По данни на Министерския съвет, изнесени от тогавашния вицепремиер Александър Божков на заседание на правителството на 13 май 1999 г., по време на първото югоембарго са засечени над 400 крупни сделки с различни стоки за Югославия, ощетили държавната хазна с над 250 милиона долара. В резултат на десетки случаи на контрабанда на горива са нанесени вреди за стотици милиони долари. Естествено, такава мащабна контрабанда не е възможна без участието на държавни структури и хора от най-високите етажи на властта [5].

Фиг. 1.1. Случая "Атия"

През 1993 г. във военната база "Атия" беше разкрита контрабанда на цигари за милиони долари. Гръцкият кораб "Вати", който е натоварил 4500 мастербокса от пристанище Бургас за Новоросийск, прекосява залива и разтоварва стоката си във военната база на пет камиона, които отново влизат в България и изчезват. Чрез тази контрабанда държавата е ощетена с близо 1 милион долара от неплатени акцизи и мита. Както става ясно по-късно, каналът е действал близо две години и през него са били разтоварени 10 танкера с гориво. В основата на тази контрабанда е стоял бивш служител на Държавна сигурност и сирийски гражданин от кюрдски произход, агент на ДС до 1989 г. и собственик на фирма, регистрирана в Мюнхен през 1988 г. Сред обвинените беше и командирът на военната база. Според изявлението на тогавашния министър-председател Любен Беров, влизането на гръцкия кораб във военната база вероятно е ставало срещу "някой и друг милион", платени на когото трябва. И досега делото за тази контрабанда не е влязло в съда. Контрабандата през военна база "Атия" е класически пример за приватизиран контрабанден канал, в който са замесени хора от държавната администрация и военното ведомство.

Безпрепятственото преминаване на пратките през територията на България е осигурявано от действащи и бивши служители на тайните служби. За да осъществят сделките си, силовите групировки, които дотогава стоят на пониско ниво в структурата на "сивата икономика", също започнаха да използват създадените механизми за нарушаване на ембаргото. Докато в първите години на 90-те бившите служители получиха по наследство от партия-държава контрабандните канали, силовите групировки ги приватизираха на своеобразен търг с наддаване [6].

Едновременно с надпреварата на организираната престъпност при осъществяване на пренасянето на петрол и азотни торове за Югославия, се реактивираха и традиционните оръжейни канали. През България преминават пратки с оръжия за Босна от Русия, Украйна и други бивши съветски републики. Пример за това, че българските тайни служби също не са безучастни, е нашумялата "Албанска сделка".

През последните години, освен към традиционните акцизни стоки като цигари и алкохол, към контрабандните канали се насочват и други високоликвидни продукти като захар и спирт. В средата на 1998 г. МВР разкри механизмите за внос на захар за няколко български завода.

Аферата стана известна под името "Бартекс", наречена на фирмата за захар на групировката "Мултигруп". Вредите от действащия повече от пет години канал през бургаското пристанище са изчислени на 52 милиарда лева [7].

Запазват се и каналите за трафик на хора. Обобщавайки тенденциите през последните години, заместник-директорът на Националната служба "Гранична полиция" полк. Кирил Кирилов заяви, че само през 1999 г. в страната са били разбити 58 канала за нелегално извеждане от страната предимно на чужди граждани. Техните организатори са предадени на следствието и прокуратурата. Според полк. Кирилов, каналджийството бележи устойчивост от няколко години насам и тази тенденция ще се запази и в бъдеще. През 1999 г. са били осъдени 420 "каналджии", занимаващи се с нелегално извеждане от страната на жени. През първите месеци на 2000 г. броят на задържаните е 8(19).

Ембарговият режим е пример за това, че и международната общност, в лицето на Съвета за сигурност на ООН, може да стане съпричастна към създаването на условия за контрабанда. Друг конкретен случай, при който има противоречив ефект от международни мерки против контрабандата, е

"Албанска сделка"

Така наречената "Албанска сделка", беше реализирана с участието на двама служители на Министерството на отбраната и един служител на МВР. Сделката, която е осъществена с помощта на македонските тайни служби и полковник от Албания, е за 100 минохвъргачки и 10 000 мини. Както стана ясно по-късно от разследването на скандала, оръжието е било прехвърлено за сръбската армия в Босна. Детайлите по сделката доказват класическата структура на държавен контрабанден канал, в който са участвали тайните служби на три държави, използван за лично облагодетелстване. Шестте камиона, натоварени с оръжие, са прекосили безпрепятствено границите на България, Македония и Сърбия, строго охранявани от съответните полицейски части. Щетите за държавата отново възлизат на милиони долари, а осъдени по аферата все още няма.

Така, при осъществяването на стотици сделки за нарушаване на юго-ембаргото, българската организирана престъпност, купувайки наследството на държавните контрабандни канали, изработва безотказни корупционни механизми. Естествено, те нанасят огромни щети на икономиката на България.

този с българското производство на компактдискове след 1989 г. Известно е, че производствените мощности в страната надвишаваха 90 милиона диска, които не можеха да бъдат реализирани на вътрешния пазар. От друга страна, качеството на българските компактдискове беше много добро, което ги направи търсени и в чужбина. В резултат на това, през 90-те години контрабандирането на български компактдискове се превърна в едно от най-доходните пера на незаконния бизнес. Впоследствие, под въздействие на международен натиск, България възприе най-рестриktivното законодателство в Европа по отношение защитата на интелектуалната собственост. Това

доведе до силното ограничаване на производството на компактдискове в страната. Логично бе, подобно свиване на производството да породи търсене, което стимулира други форми на контрабандни операции. През последните години има сигнали, че от производител и износител на компактдискове страната се използва като депо на произведени в трети страни и изнасяни чрез България компактдискове. Създаде се порочен кръг – мерките против контрабандата генерират нова контрабанда [8].

Естествено, най-болезнен е въпросът за евентуалната причастност на политическото ръководство на страната към експлоатацията на контрабандните канали. През разглеждания в настоящата разработка период (1989-2000 г.) са се сменили две служебни и шест редовни правителства. Пак по това време се появяваха разкрития за контрабандни канали за суровини, цигари, алкохол, хранителни продукти и други видове бързоликвидни стоки. Контрабандният канал за спирт през бургаското пристанище, например, е бил засечен още през 1995 г., бил е документиран от ревизия в митницата през 1997 г., но е функционирал до края на 1998 г. През този период България имаше 3 редовни и две служебни правителства.

Може да се констатира, че при всяка смяна на властта, определен контрабанден канал губи политическата си подкрепа. Чрез съществуващите нелегални трасета, определени политици контролират икономическия елит на държавата, който е близък до една или друга партия, като му осигуряват не безкористно предимство в пазарната среда чрез елиминиране принципите на свободната конкуренция. От своя страна, икономическите групировки стават заложенници на покровителстващата ги партия, тъй като паразитният начин на действие ги прави слабоконкурентни в нормална пазарна среда. И обратно – определени политици от елита стават заложенници на подкупилите ги групировки.

Механизмът на експлоатация на старите контрабандни канали и на създаване на нови е чрез внедряване в администрацията по границата на верни на партията хора, много от които без необходимия ценз. От друга страна, самите участници в подобни канали предлагат на новите власти подкупи, за да получат тяхната закрила и продължаването на престъпния им бизнес. С верни на нея хора, управляващите политически елити не само ползват, но и контролират трафика "на конкуренцията" по вече действащи

каналы в интерес на един или друг икономически субект. Тъй като повечето правителства до парламентарните избори през април 1997 г. бяха доминирани от БСП, в рамките на този период не се наблюдаваше особено голямо текучество сред митническите служители. След поемането на управлението от ОДС, бяха уволнени 377 митничари с мотив "съкращаване на щата", а началниците на всички 16 районни митници бяха сменени.

Трудно е да се прецени доколко тези съкращения и нови назначения са обусловени от необходимостта да бъдат отстранени компрометирани служители. Във всеки случай, опит да бъдат пресечени действащите контрабандни канали, контролирани от бившата Държавна сигурност, е направен още през 1997 г. Тогава функциите на МВР по границата са прехвърлени от Националната служба за сигурност - наследник на Второ управление на ДС, върху Национална служба "Гранични войски". С промените в устройствения закон на МВР, на Гранична полиция са дадени полицейски функции. Статутът на новата гранична полиция, чието командване се осъществява само по вертикала с център в столицата, предизвика съмнения относно желанието за контрол над контрабандните канали от "най-високо място". Всички останали служби в МВР на регионално ниво са подчинени и на регионалния директор на вътрешните работи, което осигурява по-добра координация и взаимен контрол между различните служби.

Десетгодишното протакане на приемането на Закон за финансиране на партиите от Парламента, непрозрачността на събирането и изразходването на средства по време на предизборни кампании и издръжката на партийния апарат създават подозренията за съпричастност на всяко правителство към нерегламентирани начини за поддръжка на политическите субекти. Никой не си прави илюзията, че огромните структури на големи партии като БСП и СДС, се издържат само от членски внос. Практика е митническата администрация да бъде овладявана от хора на управляващите, защото отчисленията от контрабандния внос за партийните структури се доказват най-трудно.

Предприетите в края на 90-те години мерки срещу силовите структури ги изтласка на заден план. Тези полулегални бизнесструктури обаче продължават да имат свободен финансов ресурс и структури по места, чрез които реализират съответната дейност. Българският политически елит не разполага със свободни средства, поради което е изкушен да използва властта за икономическо облагодетелстване. Съществуват редица индикации, че политически фигури станаха посредници между миналите в "нелегалност" силови структури и държавната администрация по границата.

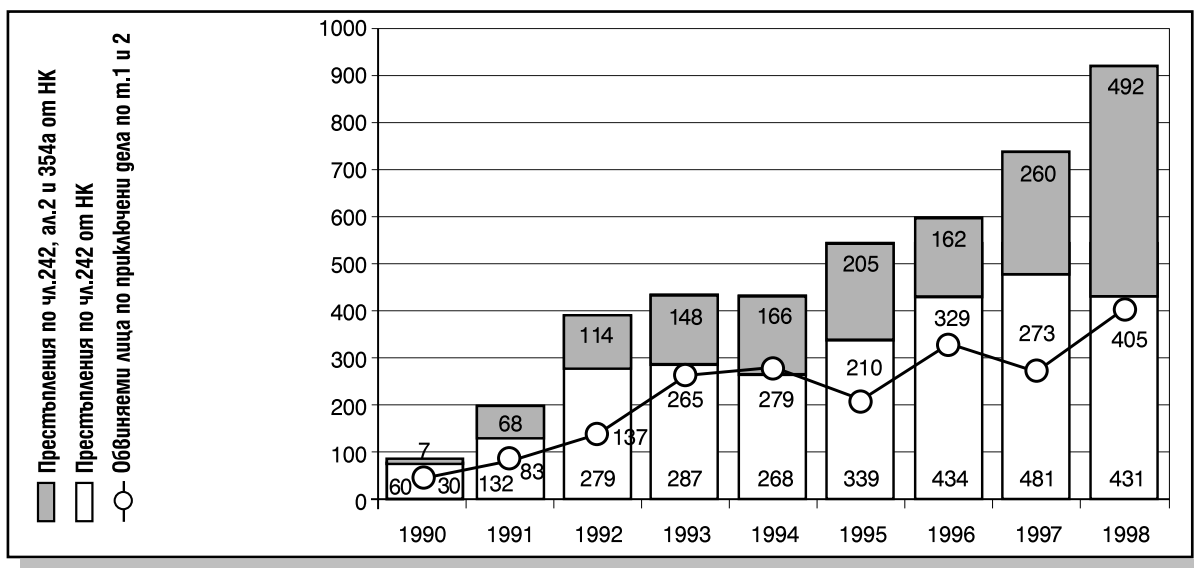
Ако в периода 1990 - 1993 г. бившата комунистическа номенклатура трансформира политическата власт в икономическа чрез създаване на паралелни фирми и източване на държавните фирми, впоследствие политическата корупция получи рентиерска окраска - някои политици започнаха да получават процент от нелегалните трансакции. Разбираемо е, че няма случай, управляваща партия да е обвинила публично свои хора в изграждането на контрабанден канал. За сметка на това, когато една партия падне от власт, веднага новите управляващи отправят обвинения с доказателства за участие в контрабанда. Досега обаче, замесените в контрабандата политици съумяват да се изплъзнат на правосъдието.

1.4. РОЛЯТА НА МИТНИЦИТЕ

В разглеждания контекст ролята на митниците може да се анализира както в рамките на дейностите и мерките, които се предприемат за пресичане на контрабандата, така и като институция, в която корупционните практики през последното десетилетие се превърнаха в предпоставка за незаконен пренос на стоки. С други думи, митниците са както преграда за трансграничната престъпност, така и – посредством незаконната дейност на отделни бивши служители или дори на групи служители на това ведомство – важен фактор за успешното осъществяване на контрабандните операции.

Анализът на престъпленията против митническия режим, свързан с контрабандата на стоки, в т.ч. и контрабандата с наркотични вещества, за периода от 1990 г. до първото полугодие на 1999 г., направен на основата на разследваните предварителни производства като цяло, очертава категорична тенденция за нарастване броя на този вид престъпления и на техните извършители (фиг. 1.2).

Фиг. 1.2. Престъпления срещу митническия режим, свързани с контрабандата на стоки [9]

Косвена индикация за размерите на корупцията са и предприетите от самото ведомство дисциплинарни мерки срещу провинили се митничари. Според справка на Агенция "Митници", за периода от октомври 1997 г. до октомври 1999 г., за различни нарушения са уволнени общо 154 служители.

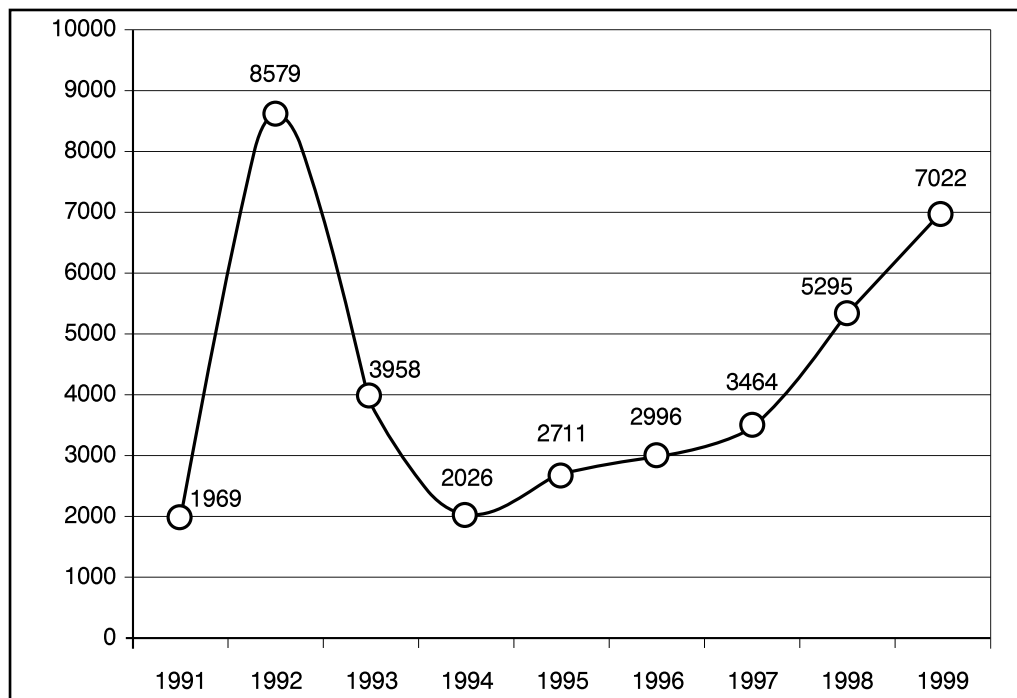
Общото във всичките случаи е съществуването на подозрения за участие в контрабанда и ощетяване на държавата. Дисциплинарно са уволнени за извършени и доказани груби нарушения на действащото митническо законодателство 102-ма митничари. Най-честите нарушения са:

- приемане и оформяне на единен административен документ (ЕАД) със занижена митническа облагаема стойност на стоките;
- приемане и оформяне на ЕАД с тарифни позиции на стоките, неотговарящи на действителните;

- приемане и оформяне на ЕАД с недеklarирани стоки, описани в придружаващите стоките документи.

От посочените примери е видно, че съществува стремеж от страна на деклараторите на стоки да заплатят по-малки мита и данъци. Изложеното води до извода за съществуваща корупция. Много от сигналите остават недоказани, поради което Агенция "Митници" не може да действа ефективно.

Фиг. 1.3. Митнически административни нарушения [10]

С мотивировка "липса на качества за ефективно изпълнение на работата" в случаите, когато при преценка за професионалното представяне на служителите ръководителите намират достатъчно основания за дисциплинарно уволнение са освободени 52-ма митнически служители. Най-чести са нарушенията на служебните задължения, както и груби нарушения на митническото законодателство, извършени след давностния срок за търсене на дисциплинарна отговорност.

Наказателно-административната практика не дава адекватна представа за действителното състояние на корупционните практики в митниците. Опит да се повдигне завесата бе направен през 1998 г. от тогавашния ревизор в Министерството на финансите Емил Димитров, който публикува ревизионен акт на митниците, състоящ се от 90 страници. В този документ се съдържат резултатите от ревизия, започнала на 10 февруари 1998 г. и обхванала периода от 1 януари 1996 г. до 30 май 1998 г. В него има констатации и за времето от 1990 до 1998 г.

Според доклада на Е. Димитров "проверките в митниците са установили огромни количества на внесени с танкери нефт, метанол, горива, телевизори и бяла техника, цигари и алкохол, резервни части, спирт, захар, ориз, други хранителни продукти, лекарствени средства, строителни материали и т.н. Поради приети от митническата администрация неправилно или непълно попълнени документи постъпленията не са внасяни по 2, 3, 4 и 5 години."

Проверката на митническия контрол от страна на ревизорите показва редица нарушения:

- неприключени ТИР карнети;
- допускане на нов износ след срока;
- неприключени транспортни листове и липсващи цели кочани;
- неправилно изчислени митни сборове – до 39 пъти по-малки стойности;
- липса на физически контрол при удължаване на сроковете за временен внос;
- огромни несъбрани задължения към митниците, част от които обявени за несъбираеми;
- липсващи митнически декларации, необезпечени с ефективни гаранции декларации;
- не са предприети и своевременни действия за пристъпване към принудително събиране на митнически сборове;
- множество неприключили митнически манифести на физически и юридически лица, осъществили внос на автомобили и резервни части, без да са заплатени дължимите митни сборове. Началници и зам.-началници на митници са удължавали законния срок от 30 дни за осъществяване на нов износ, като са давали възможност това да се извърши дори след три години;
- пропускане на транзити, като се определя гаранция не на база на действителната митническа облагаема стойност, а според вида на превозното средство;
- констатирани изключително нереални цени при пропускани стоки и др.

В ревизионния акт се твърди, че при направените 11 ревизии в районните митници през 1997-1998 г. всички те са приключили с ревизионни актове. А в доклада на европейските наблюдатели Аткинсън и Гелерод се цитират изводите на ревизора Емил Димитров, че сумите от "митнически измами, основани на корупция на чиновници и фалшифициране на митнически документи, са осигурили 560 милиона долара през 1997 г. и 700 милиона долара през 1998 г". [11].

Ревизионният акт на Емил Димитров обаче не бе приет от ръководството на Министерството на финансите, а министърът разпореди на софийската ДФК да извърши "суперревизия" на митниците. Последната опроверга някои от заключенията на ревизора. Самият Е. Димитров с основание твърди, че по закон констатациите му могат да бъдат оборени само в съдебната зала. Впоследствие Е. Димитров бе подложен на силен натиск и подаде оставка като ревизор в Министерството на финансите.

Същевременно, по ревизионния акт бе образувана предварителна проверка от прокуратурата. През декември 1999 г. с постановление на Софийската градска прокуратура бе отказано образуването на предварително производство срещу бивши и настоящи шефове на митниците, поради "липса на доказателства за извършено престъпление".[12]

2. ФОРМИ И СХЕМИ НА ТРАНСГРАНИЧНАТА ПРЕСТЪПНОСТ /КОНТРАБАНДА И ТРАФИК/

2.1. СТОКОВА КОНТРАБАНДА

Липсата на производство на стоки в дадена страна или производството на стоки с ниско качество и лош търговски и естетически вид е основен стимул за контрабандистите. Това е и основната причина за внасянето в България през последните десет години на огромни количества битова техника, електроника и електроуреди по контрабанден начин.

Контрабандата е насочена предимно към стоки, които, в резултат на ползването, се видоизменят или изцяло се консумират /изчезват/. Такива стоки са горивните и смазочни материали, алкохолните и безалкохолните напитки, тютюневите изделия, хранителните продукти, суровините за производство на стоки, стоки за битови и комунални нужди и т.н. Всъщност това са стоки, които, след като се разпространят (залеят пазара) и бъдат купени, не могат лесно да се идентифицират, а впоследствие изчезват и не могат да бъдат реално намерени, когато се установи, че са внесени по незаконен начин. По-рядко се контрабандират машини и съоръжения, защото те са носители на технически белези и други характеристики, които впоследствие могат да бъдат проверени – идентификационни номера, уникални технически решения, специфични материали, от които са произведени. Тези белези се променят по-трудно, макар че и това не е невъзможно. Контрабандата на машини и съоръжения е особено доходна, защото често машините са изключително скъпи и струват милиони долари. Този вид контрабанда верижно довежда до контрабанда и на необходимите за машините консумативи и резервни части.

И в България, подобно на други държави, характерна особеност при контрабандният внос е сезонността. С други думи, незаконният внос зависи от годишния сезон. Така например, в месеците преди лятото и през летния сезон се контрабандират летни и спортни дрехи и облекла, безалкохолни и слабо алкохолни напитки, плодове и зеленчуци, козметични и парфюмерийни продукти. През есенно-зимния период пък нараства броят на незаконно внесената битова и домакинска техника, подаръци и детски играчки, които се търсят особено преди коледните и новогодишни празници. Лесно може да се направи изводът, че контрабандата е свързана с увеличаването или намаляването на потреблението на стоки в страната през даден сезон.

Стоковата контрабанда е свързана и с пренасянето на различни видове стоки, които впоследствие се използват за извършването на престъпления. Незаконното внасяне на специални видове хартия и мастила е свързано с последващото им използване за изработката на фалшиви парични знаци, фалшиви акцизни бандероли, подправени документи на фирми, организации и държавни институции. В тези случаи на контрабанда, при декларирането търговското описание и тарифният номер се променят съзнателно, с оглед недопускане изтичането на информация за действителното пред-

назначение на внасяната стока.

Широко е разпространен и контрабандният внос на стоки с изтекъл срок на годност и некачествени продукти. За тези стоки има наложени ограничения и забрани. При незаконния внос често се правят промени в обозначенията и етикетите на стоката, преправя се датата на производство и срокът на годност, извършва се ново опаковане и подмяна на документацията за стоката. До голяма степен това важи за хранителните и козметичните продукти и стоките, чиито технически характеристики, химически състав и физическа структура не отговарят на националните стандарти. В европейските страни "организациите на потребителите" следят за това на пазара да не се разпространяват некачествени стоки – например фалшифицирани шампоани, от които окапва косата и кремове, предизвикващи възпаления.

В стремежа си към бърза печалба, недобросъвестни търговци на хранителни продукти изкупуват на безценица залежала продукция в чужбина и внасят в страната стоки с изтекъл срок на годност или развалени храни. Придружаващите стоката документи се подменят, фалшифицират или се подменят сертификатите за произход и качество. Съществуват примери за внос на зърно, заразено с главня, австралийско говеждо месо с хормони и т.н. Ако стоки от този вид не се внасят контрабандно, за търговците съществува рискът да бъде установено, че стоката е некачествена и да се наложи забрана за нейното разпространение, да се поиска унищожаване или да не се допусне вноса ѝ в страната.

Контрабандата на фалшифицирани стоки и търговията с тях процъфтява – фалшифицира се всичко, което обещава добра печалба. Увеличава се броят на кражби на търговски марки и броят на разкритите имитации на стоки. Като правило, стоките с фалшифицирана търговска марка са значително по-евтини от оригинала. Понякога обаче, те се продават и по-скъпо. Фалшифицират се не само луксозни, но и масово употребявани стоки. Щетите са не само за страната, но и за собствениците на законните марки и производителите. Особено опасно е фалшифицирането и разпространяването в страната на стоки, като фалшиво произведени лекарства, резервни части за автомобили с ниско качество и здравина, алкохолни напитки и др.

В страната най-често се срещат имитации и фалшификации на стоки, произведени в Турция, Полша, Китай или арабските страни. Фалшифицираните стоки обикновено са произведени от фирми, които не спазват необходимите технологични и други изисквания, качеството на произведената стока е значително по-ниско от това на оригиналната. Прави впечатление, че през последните 3-4 години фирмите, собственици на търговски марки, започват стриктно да следят на пазара да не бъде пласирана фалшифицирана стока. В страната бяха приети нови закони и тенденциите са да се засилва контролът в тази насока. Ако фалшифицирана стока е внесена и вносът е регистриран, това дава възможност към вносителите и разпространителите да се предявяват съдебни претенции, да се проследява пътя на движението на стоката и да се достига до производителя. Ето защо, вносителите прибягват до контрабанден внос, при който не се регистрира действителното движение на стоката и не се установява производителя и разпространителите.

Могат да се обособят **няколко типа** основни схеми в сферата на стоката /търговска/ контрабанда:

Контрабанда, свързана с количеството

При контрабандата, свързана с укриване на част от стоките, декларираното количество на намиращата се в транспортното средство стока се занижава и следователно се заплащат по-малко митни сборове и други държавни вземания. Начинът на извършване е прост и ефективен. Ако, например, в един камион има 1000 кашона стока, а пред митницата се декларира 800 кашона, не се заплащат митата и данъците за останалите 200. Когато не се извърши ефективна физическа проверка на наличните в камиона стоки, преди освобождаването на транспортното средство от митнически контрол, тези стоки се разтоварват във вътрешността на страната и тяхното откриване е много трудно.

Друга форма на контрабанда е да се декларира само броят на намиращите се в камиона колет (кашони), без да се уточни съдържанието и количеството на стоката във всеки отделен колет. Принципът е следният – декларира се една, а в действителност се внасят два или повече вида стока. Формално е извършено митническо оформяне и заплащане на дължимите мита. С тази форма на контрабанда се постига и оправдаване на декларираната занижена митническа стойност на стоката и се внася двойно или повече количество от декларираното, като се придава привидна законност на вноса. С помощта на този вид контрабанда, в страната бяха внесени огромни количества стоки, без, на практика, за тях да са заплатени дължимите митни сборове и други държавни вземания.

Измами, свързани с неточното описание

Това е широко разпространена разновидност измами, при които представяната информация е невярна и води до заблуда по отношение на физическото описание на стоките, което от своя страна дава възможност за неправилно класифициране и извличане на облаги. За осъществяване на изматата съзнателно се посочва тарифен номер, различен от действителния и се използва голямата разлика в ставките. Достатъчно е да бъде класирана съзнателно по погрешен начин и да бъде неправилно определена тарифната позиция на стоката, за да се нанесат щети или да се заобиколят забрани. "Грешката" може да е свързана с различния процент на митническите ставки. Процентът мито за две тарифни позиции и тарифни номера може да е еднакъв, но "сгрешената" тарифна позиция да дава възможност да се заобиколи забрана за внос или износ на стока, да се декларира и внесат стоки без или с намалено мито, да се внесе или изнесе на занижена стойност, да се надвиши лимита на квота, както и да се избегнат други контролни органи – хигиенни, санитарни, ветеринарни, стандартизационни.

Съзнателното посочване на неверен и неточен тарифен номер се съпътства често и от неточно, невярно или непълно физическо описание на стоките в декларацията. Неточното описание създава предпоставки за неравномерно извличане на облаги, като се печели от ниските митнически ставки, а също така успешно служи и за избягване на ограничения или забрани за внос и износ на стоки.

Ефикасни форми на контрол при подобни измами са физическият и последващият контрол. При физическия контрол се установява дали в действителност намиращата се стока в дадено превозно или преносно средство съответства на декларираната стока и на посочения за нея в декларацията тарифен номер и търговско описание. Същата проверка се прави и при пос-

ледващия контрол, който се извършва в складовите помещения на търговеца. Разбира се, желателно е последващият контрол да се извърши преди стоката да е постъпила в търговската мрежа. При него също могат да се установят несъответствия в документацията по продажбите. /Например, търговец, внесъл в страната пилешки дробчета, в действителност не е продавал и никога не е отчитал продажби на дробчета, а през цялото време е продавал пилешки бутчета./ Резултатна форма за контрол е и вземането на мостри от стоката за анализ и сравняване на резултатите от анализа с данните при декларирането.

Измами, свързани със стойността

При този вид измами наблюдаваме занижаване или завишаване на стойността на съответните стоки. Нарушенията касаят декларираната пред митницата стойност на внасяните, изнасяните и транзитираните стоки и се изразяват в занижаване или завишаване на стойността на стоките.

Чрез декларирането на стойност, която е по-ниска от реално платената или подлежаща на плащане цена, се постига пълно или частично избягване на заплащането или обезпечаването на дължимите митни сборове и на другите държавни вземания.

За да могат да се осъществят измамите, свързани със стойността, е необходимо да бъдат манипулирани или фалшифицирани документите, представени пред митницата и отнасящи се до митническата стойност. Това са фактурите и търговските договори, особено в частта им, относно размера и начина на плащане на стоката, а също така и други документи, показващи разходите, които следва да се прибавят, с цел правилното определяне на митническата стойност.

Нарушение има и тогава, когато вносителят на стоките пропусне съзнателно да включи и декларира всички облагаеми елементи или се опита да укрие истинския им вид. Вносителят може съзнателно да пропусне декларирането на разходите за застраховка или разходите за транспорт до входен граничен пункт, а също така да занижи или завиши тези разходи. Освен това, той може съзнателно да пропусне да декларира комисионните и възнагражденията за посредничество при продажбата на стоката, а също и разходите за опаковка, роялти и лицензионни такси, обработка и товароразтоварни операции в чужбина. Друга възможност за контрабандистите е недеклариране на част от следваща се продажба, при която отделно плащане се връща пряко или косвено при продавача на стоката в чужбина, както и други косвени плащания, които следва да се включат в облагаемата сума при определяне на митническата стойност на стоката.

При измамите, свързани със **занижаване на стойности**, се наблюдава и така нареченото смесване на стоките във фактурата, при което общата фактурна сума е вярна, но за стоките с високи митнически ставки цената е занижена, а за стоките с ниски или нулеви митнически ставки цената е завишена.

Вносителят също така, може да раздели плащанията по доставката на части, с цел да избегне плащането на митните сборове и другите държавни вземания, като декларира само авансовото плащане или само окончателното плащане като облагаема сума.

Друга измама е представянето пред митницата на невярна и неистинс-

ка (фалшива) фактура и укриването на истинската такава. Стойността, отразена във фалшивата фактура, не съответства на действителната. Чрез двойното фактуриране се създава възможност за занижаване и деклариране на ниска митническа стойност, като се укрива действителната цена на стоката. Фалшивата фактура може да се изготви от продавача, доставчика, вносителя, агента, брокера или от други лица. Особено опасни са случаите, когато брокерът или лицето, което представлява фирмата пред митницата, изготви фалшива фактура и декларира от името на фирмата невярна и занижена митническа стойност, с цел да присвои предоставените му средства за заплащане на митните сборове и другите държавни вземания.

Във фалшивите фактури, в частност в тези със занижена стойност, се забелязва често и манипулиране на валутата на плащане, като се използват курсовите разлики на различните валути с цел да се създаде впечатление, че декларираната стойност е висока в цифрово изражение.

Занижената стойност може да се използва и с цел да се представят пред митницата по-малки обезпечения (банкови гаранции, парични депозити) при транзита на стоки от отправно до получаващо митническо учреждение, защото размерът на обезпечението зависи от този на дължимите митни сборове и други държавни вземания.

При **завишаването на стойности** се създават условия за неправомерно възстановяване и получаване на по-високи данъчни кредити и компенсации. Завишаването на стойности при износ и внос на стоки е един от най-ефикасните методи при рециклирането (пране) на пари. Чрез фалшивите фактури за внос или износ ефективно се интегрират незаконните средства (мръсни пари) обратно в икономиката. Завишаването стойността на фактурите при внос служи за оправдаване на сумите, депозирани по-късно в някоя от местните банки, а при износ по този начин се оправдават сумите (мръсните пари), получени от чужбина.

Като ефикасен метод за противодействие на измамите, свързани със стойността, може да се посочи последващият контрол, по време на който се проверява точността и коректността на данните в митническата декларация. Митническата администрация разполага с правомощия да извършва подобен контрол, като проверява документацията, свързана с вноса и износа на стоки, изисква допълнителна информация от лицата, участващи в международната търговия и всички останали лица и фирми, имащи отношение към вноса и износа на стоки. Следва да се отбележи, че контролът е селективен и последващи проверки се извършват тогава, когато митническите органи имат достатъчно основания да се съмняват във верността и точността на декларираната стойност или разполагат с достатъчно данни за извършени нарушения по отношение на митническата стойност. Практиката показва, че в резултат на проверките свързани със стойността, включително и тези по линия на международното сътрудничество, се установяват драстични случаи на занижаване на стойности, с цел избягване плащането на митните сборове и другите държавни вземания.

Измами, свързани с произхода

При измамите, свързани с преференциалния произход на стоките, съзнателно се нарушават изискванията и правилата за произход на стоките, регламентирани в двустранните или многостранните споразумения. Измамите с произхода също се използват, с цел да се заплатят по-малко митни

сборове и други държавни вземания, да се избягнат забрани и ограничения или да се заобиколят търговски санкции и ембарго. Вносителите съзнателно укриват действителния произход на стоката, за да могат неправомерно да се възползват от следващите се преференции, предоставящи намалени или нулеви ставки на вносните мита, опитват се да избегнат съществуващи забрани или ограничения за внос или износ на стоки.

Удостоверяването, че стоките произхождат от дадена страна, изцяло са получени или произведени в тази страна или са претърпели съществена и икономически обоснована преработка или обработка, става чрез представяне на документи, доказващи произхода на стоката. Именно те се манипулират (фалшифицират, подменят), за да може да бъде осъществена измамата. Такъв документ за доказване на произхода на съответна стока е сертификатът за произход. В случаите, когато не се изисква такъв сертификат, удостоверяването на произхода става чрез писмена декларация на износителя, доставчика или друго лице върху фактурата, договора или превозните документи. За никого не е тайна, че голяма част от тези вписвания в документите са неистински и се извършват на територията на страната, включително на места, намиращи се в непосредствена близост до митническите учреждения.

В случаите на измама е възможно сертификатът за произход да не е истински или да не е изготвен и издаден от компетентен орган, като се използват истински или фалшифицирани бланки с положени върху тях подправени подписи и печати. Не са редки и случаите, когато се използват дублирани номера на сертификатите, манипулирани дубликати, представяни впоследствие, или се извършва подмяна на сертификати, които в действителност не се отнасят за декларирана пред митницата стока, независимо, че са издадени от компетентен орган в страната на издаване. Прикриването на произхода на стоките може да се извърши успешно и в трети страни, където се подменя документацията или се извършва така нареченото смесване на стоките, за да се скрие истинския им произход. Променят се също така и опаковките, маркировката и етикетите на стоката.

Манипулиране на сертификатите за произход се извършва и по отношение на тяхната валидност, като се променя датата на издаване на сертификата (сертификат с изтекъл срок), за да може да бъде приет от митническите органи. Обикновено манипулациите и подмяната на документите, удостоверяващи произхода, става по време на транспортирането, в неутралните зони на ГКПП или във вътрешността на страната.

Ефикасна форма за проверка на автентичността на документите, удостоверяващи произхода и верността на информацията в тях, е последващият контрол, чрез който се установява дали тези документи са достоверни и дали вносителят има право на съответни тарифни преференции. Проверките се извършват, като българските митнически органи отправят запитвания до страната-бенефициент и искат потвърждение на автентичността на документите, удостоверяващи произхода. При основателни съмнения относно автентичността на документацията и верността на информацията за произхода, митническите органи би следвало по-често да ползват възможностите за отлагане предоставянето на преференциите, като изискват обезпечаване на дължимите митни сборове до приключване на проверките. Практиката показва, че в резултат на последващите проверки се установяват множество случаи на измами и неправомерно ползване на преференции от страна на вносителите.

Измами, свързани с транзитирането на стоки

При тях се наблюдават действия, които водят до отклоняване от митнически контрол и надзор на стоки, с цел те да останат в страната без заплащане на дължимите митни сборове и други държавни вземания. Документацията, свързана с приключване на транзита, се подправя чрез неистински печати и документи, които удостоверяват, че стоките са достигнали от от правното до получаващото митническо учреждение в непроменено състояние и транзитната операция е приключена.

Измами, свързани с разрешенията за внос или износ

В тези случаи на контрабанда се използват преправени документи. Целта е, чрез този вид измама да се избегнат забрани или ограничения, свързани например с фитосанитарния, ветеринарния контрол, както и ограничения при пренасяне на стратегически стоки, оръжия, ядрени, химически и биологически активни вещества, текстилните изделия, паметници на културата и предмети с археологическа или художествена стойност и др.

Измами, свързани с невярно декларирано качество и количество

Целта при тях е избягване на съществуващи защитни мерки или забрани. Тук се наблюдават несъответствия в описанието, теглото, опаковката на стоките и др.

Измами, свързани с крайното потребление

При тях стоките не се използват по първоначално декларираното предназначение и се променя крайният потребител с цел да се спечели от занижени или нулеви мита или да бъдат избегнати съществуващи забрани.

Измами, свързани с възстановяването на мита и данъци

За тях е характерно, че декларираните за износ стоки в действителност не напускат страната (фиктивен износ) или биват изнасяни стоки с умишлено завишени стойности.

Измами, свързани с фирми-фантоми

В тези случаи се внасят и изнасят стоки на името на фирми и организации, които в действителност не съществуват. Подобни фирми може да са регистрирани или да не са регистрирани от съда. При положение, че са регистрирани, се използват неточни или неверни имена и адреси. Разкриването на ползващите се от такива фирми е затруднено. Фирмите-фантоми се използват и за цели, несвързани с укриване или неплащане на мита и данъци, най-вече когато се извършва пране на пари или наркотрафик.

Чиста контрабанда

Такива са случаите, когато съответното превозно средство с контрабандна стока е пропуснато през контролния пункт, без това да бъде отразено в митническата документация (нерегистриран пренос на стоки), т.е. налице

е чиста контрабанда, без необходимата митническа обработка на пренасяната стока.

2.2. МАСОВА КОНТРАБАНДА "КУФАРНА ТЪРГОВИЯ"

Масовата контрабанда е специфична разновидност на стоквата /търговската/ контрабанда. Тя е представена предимно от т.нар. "куфарна търговия". Значимостта на последната често се подценява в комплекса корупция/контрабанда, в който основателно най-голямо внимание се отделя на контрабандните канали. Трябва, обаче, да се отбележи, че обемът на куфарната търговия представлява съществена част от незаконния внос и износ на стоки в и от България.

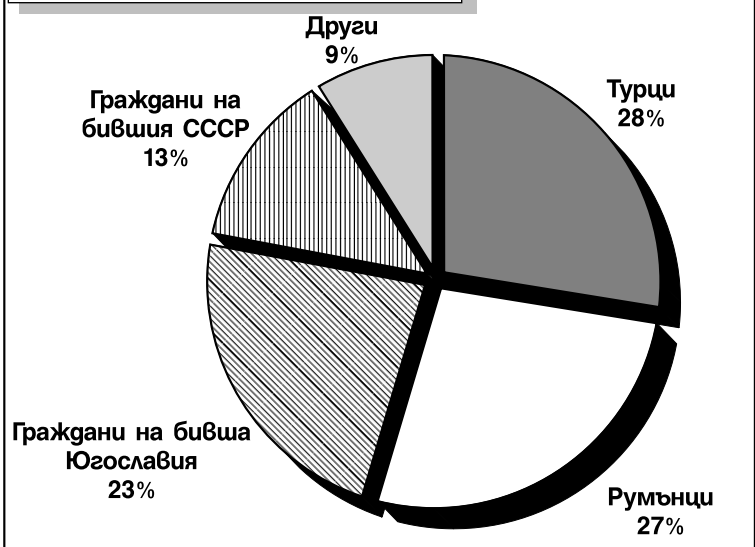
Това явление неоснователно се подценява. От 1989 г. досега по тези въпроси е правено едно единствено системно изследване и то в контекста на транзитната миграция. Това е разработката на Международната организация за миграцията от 1993 г. (Transit Migration in Bulgaria, IOM, 1994).

За мащабите на явлението, неговите последствия, "средата" и "мрежите", които създава, може да се съди по косвени измерители и експертни оценки.

Един от показателите, които биха могли да бъдат използвани, е броят "излизания" от страната. Такава информация се предоставя от Националния статистически институт (НСИ). През 1996 г. и 1997 г. са регистрирани по над 3 млн. "излизания" годишно. Преобладават визитите на български граждани в съседни страни: бивша Югославия – около 1/3 от всички излизания; Турция – 17%; Румъния – 15% и т.н. В 9/10 от случаите, като мотив на пътуването е посочен "туризъм". Тази информация показва потенциалния размер на "куфарната" търговия. (Фиг.2.1)

Данните показват, че типичните "куфарни търговци" многократно преминават държавната границата в двете посоки, често по няколко пъти на ден. При всяко преминаване те пренасят стока, за която не се плащат дължимите митни сборове и другите държавни вземания. Допълнителни печалби куфарните търговци получават от разликата в цените на контрабандираните стоки от двете страни на границата. Важно е да се отбележи, **че куфарната търговия обикновено има организиран характер** и се осъществява предимно през границата със Сърбия, Македония и Турция. Обикновено се изнасят и внасят бензин, битови и домакински стоки, хранителни продукти

Фиг. 2.1. "Куфарни" търговци

По данни от 1993 г., "куфарните" търговци са 14% от транзитните имигранти. Това вероятно са около 100 хил. души - в по-голямата си част граждани на ОНД или на съседни държави, със средно по 5 преминавания през страната ежегодно. И по-точно - около 40% от тях са граждани на ОНД (главно Русия) или на бивша Югославия. Този "бизнес" се практикува както от румънци, грузинци и др., така и от граждани на Полша, Унгария и Чехия. Куфарни търговци от Нигерия и други африкански страни използват София (съответно полети на "Балкан"), както и столиците на други балкански страни като транзитни пунктове по пътя си за и от Русия. Те пребивават в страната обикновено не повече от 1 нощ в 46% от случаите. Повечето - 60% - пътуват с автобуси. За разлика от останалите транзитни имигранти, те са информирани много добре - очевидно от съществуващи неформални мрежи, за условията в страната. Това е най-младата група транзитни посетители - 86,7% са под 35 г.; 53,4% не са семейни; 2/3 са мъже.

и напитки, плодове и зеленчуци и т.н. Физическите лица пренасят също и стоки, забранени за внос и износ.

Според оценки на експерти, в началото на 90-те години, **куфарната търговия с Турция достига обем от около 800-900 млн. долара** (годишно). Вносът на турски стоки чрез куфарната търговия превъзхожда българския куфарен износ около 20 пъти (българските "куфарни" стоки са основно месо и месни произведения, цигари, алкохол и др.). Основната "борса" на тези контрабандирани стоки е пазарът в Димитровград.

По-малки са обемите на куфарната търговия с **Македония и Югославия, където общият годишен оборот на куфарните търговци слабо надхвърля 100 млн. марки**. Куфарната търговия в тези региони, като правило, е в полза на българските стоки, т.е. преобладаващ е износът, чийто обем през ембарговите години се удвоява (данните са от НСИ).

През 1998 г. Парламентът ратифицира споразумение за свободна търговия между България и Турция, което спомогна да се свият мащабите на куфарната търговия между двете страни. Явлението не е ликвидирано, тъй като според споразумението, българската страна защитава над 3500 стоки, чиито мита не паднаха изведнъж от 1 януари 1999 г., а ще намаляват постепенно до 2002 г. - сред тях са нефтопродукти, хартия, текстил, облекла, обувки, хладилници, черни метали и др. Тези продукти оформят близо 35% от износа ни за Турция. Защитната листа за турските продукти е много по-малка – 350 стоки, или 10 на сто от износа за България.

Едва ли обаче този феномен ще бъде ликвидиран, след като турското правителство започна серия от мерки за съживяване на куфарната търговия, тъй като общият ѝ обем през 1996 г. е бил 8,8 млрд. долара според турската статистика, а през 1997 г. оборотът е паднал до 5,8 млрд. долара. През 1998 г. е реализиран нов 20% спад. Същевременно официалните турски данни сочат, че около 50% от приходите на турската митница са от куфарна търговия.

Същевременно, към 31 декември 1997 г. едва 34 212 български граждани декларират, че живеят в чужбина. Те са най-много в Германия – около 9000; бившия СССР – 3500; Франция – 2900; Австрия – 2700; Чехия – 2300 и т.н. Ако се предположи, че 1/3 от тези над 2 млн. и 300 хил. туристически пътувания през 1996 г. и от 3-те млн. частни ("туристически" + "на гости") излизания от България през 1997 г. се използват за "куфарен бизнес", то биха се получили 1 млн. излизания средногодишно. По-нататък, ако всеки "куфарен" търговец пътува средно по 5 пъти през годината – това означава 200 хил. души. Колкото и приблизителна да е оценката, би могло да се твърди, че между 1/4 и 1/3 от 900-те хиляди заети в частния сектор са ангажирани именно с т.нар. "куфарна" търговия, което я превръща в най-големия сектор, що се отнася до брой заети, на българската икономика. Носещият негативен отенък извод, че най-големият сектор на българската икономика в момента е "маловажната", т.е. дребната контрабанда, не бива да обезсърчава. Точната дефиниция би била от полза при търсенето на решения.

В макроикономически план, от куфарната търговия зависят редица малки и средни предприятия в страната. Специалистите говорят дори за "куфарни малки и средни предприятия". В голяма степен тяхната дейност остава извън рамките на официалната икономика. Досега мерките срещу нея имат по-скоро осъдителен и морален (за този вид нарушения се предвиждат глоби), отколкото репресивен характер.

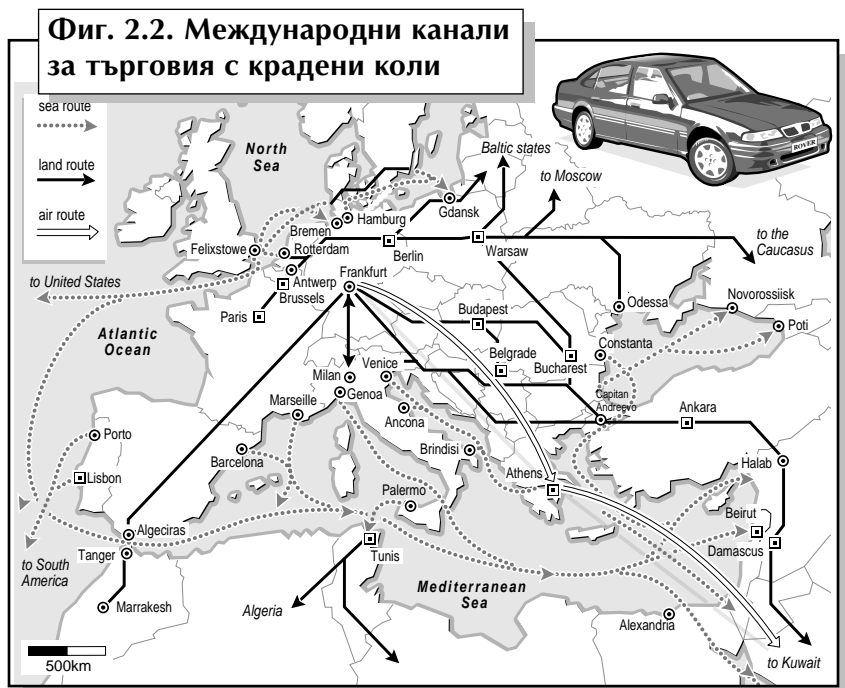
"Куфарната" търговия е многостранен международен проблем. Значителен брой чуждестранни граждани се занимават с този "бизнес" на територията на страната. В този смисъл, "куфарната" търговия може да бъде разглеждана в контекста на транзитната миграция. Всъщност, тя е вид транзитна миграция.

От началото на 90-те години през страната преминават транзит около 5 милиона души. През 1993 г. най-многобройни, например, са турските и румънските граждани – общо над 1/2 от всички транзитни пътници. Турците, преминали през България, са 1 372 578 души; румънците – 1 366 971; гражданите на бивша Югославия – 1 153 143; на бившия СССР – 661 021 и т.н. По-голямата част от тях са гастарбайтери на Запад или "куфарни" търговци. Транзитните имигранти първоначално остават в страната за кратък период от време, в търсене на възможности да продължат пътя си към Западна Европа. Според изследването на Международната организация за миграция (ИОМ), такива са намеренията поне на половината от тях. Не е за подценяване фактът, че близо 13% от транзитните имигранти са с намерение да останат в страната за 1 година. Всъщност не по-малко от 500 хил. души биха останали в страната за продължително време. Това поставя въпросът за финансирането на техния престой. Около 40% смятат да се издържат от спестяванията си, 20% - като работят, 18,8% разчитат на приятели сънародници, намиращи се вече в страната и т.н. Според различни оценки, които остават твърде приблизителни, броят на нелегално пребиваващите в България чужденци варира между 30 и 50 хил. души (ИОМ 1994), т.е. около 3% от заетите в страната. Те намират своите ниши в скритата икономика. Българската администрация реагира на потенциалната опасност от имиграционен натиск на трудовия пазар с приемането на "Програма за противодействие на нелегалната миграция и незаконното пребиваване на чуждестранни граждани в Република България", приета на 19.02.1998 г.

Транзитно преминаващите чуждестранни граждани - "куфарни" търговци, както и българските "куфарджии", обслужват значителна част от нововъзникващия сектор на малки и средни предприятия в България и в други централно и източноевропейски страни. В този смисъл малките и средни предприятия (МСП) зависят в много голяма степен от мащабите на транзитната миграция и "куфарната" търговия. Нещо повече, те предполагат нарастване на транзитната и сезонна миграция, което има несъмнено позитивния ефект да "сдържа" перманентната емиграция.

Както сочи информацията от АМСП (Агенция за малки и средни предприятия), през 1999 г. микропредприятията в търговията с до 10 души персонал са повече от половината от всички действащи МСП. Най-малко половината от тях се поддържат от т.нар. "куфарджии". Друга част са предприятия на временно или постоянно пребиваващи в България граждани на Китай, Сирия, Армения и др.

В съответствие с общоприети класификации от индустриалната икономика, МСП в България могат да бъдат характеризирани от гледна точка на зависимостта им от транзитната миграция и "куфарната" търговия, а също и в зависимост от отношенията им с големите предприятия. По приблизителни оценки "куфарните" МСП са около 50 хил. Те са предприятия, "приемащи цената", но независими, т.е. извън мрежите на големите предприятия. МСП в контакт с големите предприятия (държавни или вече приватизирани) могат да бъдат определени, колкото и парадоксално да изглежда това, като "доминиращи", т.е. налагащи цената "на входа" и "на изхода" на големите държавни предприятия, както и като "толерирани". И двете катего-

рии МСП създават неофициални мрежи. При т.нар. "куфарни" предприятия това не е непременно отрицателен феномен. Вторият тип предприятия определят облика на т.нар. "спонтанна" приватизация (приватизация чрез декапитализация).

Контрабанда на автомобили

Макар и да не е куфарна търговия, незаконният внос на автомобили е част от масовата контрабанда /в стойностно изражение това е най-голямото перо на българския внос – виж т.3.2./, особено разпространен в началото и средата на 90-те години. При този вид контрабанда, пред митническите органи, се използват и се представят подправени документи. Контрабандата и измамите

се извършват от физически лица с участието на фирми. Внасят се както нови, така и употребявани автомобили. Характерно за тези нарушения е занижаването на митническите ставки при нови и употребявани автомобили чрез неправилно изчисляване или умишлено променяне на данни за автомобил, както и вносът и износът на крадени автомобили с подмяна на документи. Контрабандата и измамите се съпътстват от застрахователни измами, промени в документацията, свързани с първоначалната и последващи полицейски регистрации, занижена фактурна стойност и невключени транспортни разходи, използване на нормите за безмитен внос при инвалиди и преселници, без в действителност да има инвалидност или преселничество. Фалшифицират се удостоверения за заболявания, укрива се действителната кубатура и мощност на двигателя, с цел избягване плащането на акциз и др.

Контрабандата на крадени автомобили е изключително доходоносна. Печалбата от продажбата само на един луксозен автомобил може да достигне десетки хиляди лева. Кражбите и контрабандата на коли са в ръцете на организирани на международно ниво банди, като голяма част от тях представляват затворени етнически групи. При контрабандата на крадени автомобили се забелязва стремеж на контрабандистите на всяка цена да получат от държавните органи на получаващата страна такава документация, която под някаква форма да легализира вноса. Целта е да се легализират извършените върху автомобила промени – пренабитни номера, сменен цвят, промени на датите на първоначалните и последващи полицейски и други регистрации.

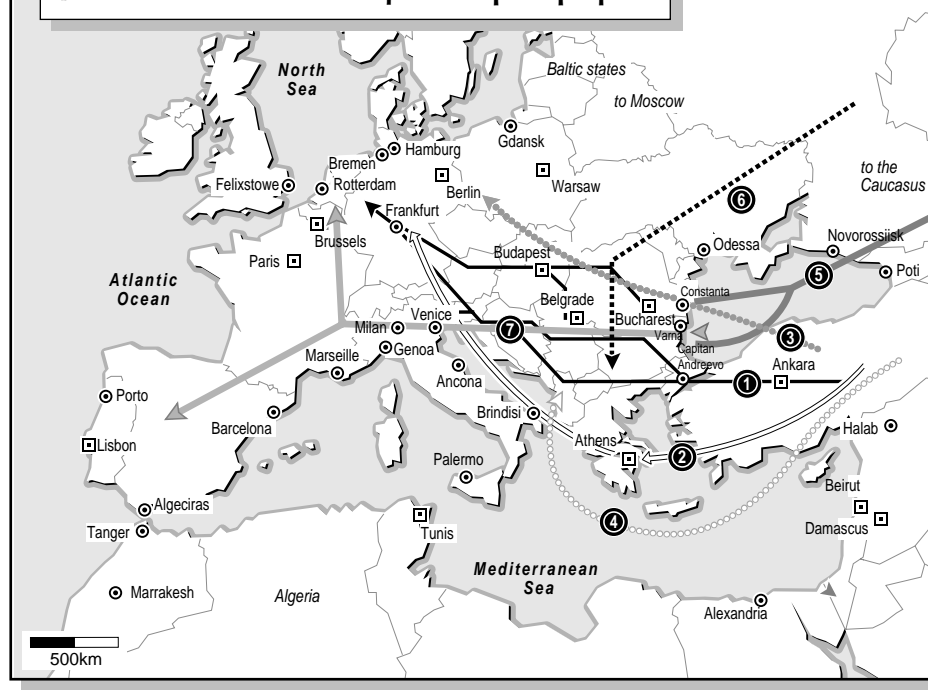
През България преминава един от основните канали за износ на откраднати автомобили от Европа за Африка и Азия. Някои от градовете в страната са превърнати в депа за откраднати коли от Европа. На пристанищата, тези коли се товарят на кораби и се прехвърлят в Азия и Африка, където следите им се губят. Част от колите остават в България и се продават на пониска стойност от реалната, което е индикатор, че колата е открадната.

При контрабандата на автомобили е характерно използването на авторсервиси, в които колите се пребоядисват и номерата на двигателите и ша-

ситата се пренабиват. Съществува информация и за разглобяване на крадени автомобили и пренасянето им под формата на авточасти. При контрабандата се използват подменени регистрационни номера, фалшиви талони за автомобила, лепенки за маркировка и т.н.

2.3. ТРАФИК НА НАРКОТИЦИ, ХОРА И ИСТОРИЧЕСКИ ЦЕННОСТИ

Фиг. 2.3. Новите пътища на наркотрафика

- ← 1. От Турция, през България, Македония, Румъния, Югославия и Албания;
- ↪ 2. От Турция, през Гърция, към Югославия и Албания;
- ← 3. От Турция по море до Румъния към Централна и Източна Европа;
- ← 4. От Турция и Пакистан по море до Албания;
- ← 5. От бившите съветски републики в Средна Азия през Черно море към пристанищата на България и Румъния;
- ← 6. През Русия, Украйна, Молдова, Румъния и България към Западна Европа;
- ← 7. От Латинска Америка, през пристанищата на България към Испания и Холандия.

Наркотрафикът през България

С увеличаването на търговията и свободното придвижване на хора, се засилва и рискът от нарастване на количеството на хероин и други наркотици, които преминават през България. "Балканският маршрут" е един от известните пътища за пренасяне на хероин от Югозападна Азия, през Турция и балканските страни до Западна Европа. Хероинът се пренася по всякакви възможни начини, в количества, вариращи от малки пратки за лична употреба, до огромни търговски пратки. За транспортирането на наркотика се използват най-вече шосейни превозни средства – леки автомобили,

камиони и автобуси. Големи количества наркотици продължават да се пренасят в хладилни камиони и камиони, превозващи бързоразваляеми стоки. Има данни, че лица от италианска, колумбийска, албанска и българска националност разработват нетрадиционни канали за транзитен превоз на кокаин, произвеждан от латиноамериканските картели.

Тъй като Албания продължава да бъде наркоцентър на Балканите, трафикът на хероин, кокаин и хашиш се осъществява с активното съдействие на лица, свързани с албанската мафия. В него обаче участват и българи, турци и представители на други националности, а напоследък има данни за участието на колумбийската мафия при разработката на нетрадиционни канали за транзитен превоз на кокаин от Латинска Америка.

Косвена индикация за размерите на трафика на наркотици са заловените от компетентните власти пратки. През първото полугодие на 2000 г., например, по българските граници са разкрити над един тон наркотици, задържани са 60 нарушители, предимно мъже. Количеството на хероина е над 800 килограма, количеството на хашиша и марихуаната е над 200 кг. Иззети са над 20 кг. амфетамин, над 6000 хапчета екстази и каптагон, над 3000 литра оцетен анхидрид и фенилоцетна киселина. Основно разкритията са направени преди всичко на граничния пункт Капитан Андреево, както и на граничните пунктове Малко Търново, Калотина, Златарево, Гюешево, аерогара София, Видин и Русе.

ТАБЛИЦА 2.1. Заловени количества дрога и прекурсори през 1999 г. [15]

Наркотици	Брой случаи	Заловено количество
Хероин	14	261,600 kg
Кокаин	5	13,100 kg
Марихуана	3	0,019 kg
Опиум	1	0,016 kg
Морфин	1	0,030 kg
Екстази	2	992 таблетки
Ефедрин	2	21 760 таблетки
Оцетен алдехид	2	2213 литра
Общо разкрити случаи	30	

Конфискуването на отделни пратки, разкриването на каналите за транспортиране и замесените в тях лица, както и анализът на събраната информация, ще подпомогнат дейността на митническите и полицейските органи по разкриване и предотвратяване на част от трафика през страната. Никой обаче не си прави илюзията, че в обозримо бъдеще наркомагистралата, идваща от Азия и преминаваща през България, ще може да бъде пресечена изцяло.

Интерес представлява и еволюцията на вътрешния наркопазар. У нас се наблюдава характерната за целия свят тенденция за движение на дрогата към периферните за страната райони. Според направените експертни и анкетни изследвания, около 50-70 хиляди души пушат ганджа. От средата на 90-те години разкритите наркополета с канабис) се удвояват всяка година (табл. 2.2). Най-големите ниви с канабис са разкрити в районите на Благоевград, Петрич, Варна, Пазарджик, Пловдив и Кюстендил. Вече съществуват канали за неговия износ най-вече за Гърция и Кипър. Заради засилената активност на полицията в районите на Югозападна България, отглеждането на марихуана се прехвърля постепенно към Северна България. През 1999 г. бяха разкрити големи площи с канабис в районите на Враца и Русе.

Около 10 000 българи са зависими от хероина, а към 40-50 хиляди души прибягват до лекарствени средства със сходен ефект (диазепан).

ТАБЛИЦА 2.2. Разкрити наркополета с канабис в България [16]

Година	Разкрити площи
1994	9 gka
1995	120 gka
1997	200 gka
1998	501 gka

Оценките на българския пазар на наркотици не надхвърлят 200-300 млн. марки, поради ниската платежоспособност на клиентите. Поради това, черният пазар на наркотици е наводнен с некачествена стока и според Националния център по наркомания, близо 95% от съставките в хероина са фалшиви. Скъпата дрога, като кокаина например, който се продава по 120 марки за 1 грам, е най-разпространена сред силовите структури, където голяма част от "борците" са пристрастени към нея.

Броят на употребяващите наркотични вещества непрекъснато расте. Ако през 1972 г. те са били 190 души, то според някои оценки, броят на ре-

довно употребяващите наркотици понастоящем е над 50 000. Основната причина за тази негативна тенденция е липсата на обществен имунитет – държавата третира наркотиците като медицински, а не като социално-икономически проблем.

Трафикът на хора

Търговията с хора се разраства и включва превозването на нелегални имигранти, жени за проституция, наемна сила за работа в робски условия, трафика на деца и незаконно осиновяване за огромни суми. Нелегалните потоци се контролират от организираната престъпност. В нелегалния трафик на хора участват служители от паспортните служби, които приемат за достоверни фалшифицирани документи за самоличност като паспорти и идентификационни карти. Използват се специални средства за фалшифициране на български и чуждестранни задгранични паспорти: отливки от печати на регионални и национални полицейски служби, които се използват за заверка на задграничните паспорти (сухи и мастилени печати), копия на печати от входно-изходни ГКПП (български, турски и румънски ГКПП), документи за постоянно пребиваване в страната, задгранични паспорти (празни бланки) без снимки и с непопълнени имена, щемпели на туристически фирми и хотели в различни градове, копия от печати на фирми и подправени визи за преминаване на границата. Прави впечатление, че лицата, занимаващи се с нелегален трафик на хора, често са с двойно гражданство (напр. българско и турско) и използват различни имена. В трафика са замесени фирми, занимаващи се с визови услуги и туристически агенции. Контрабандистите използват мрежа от доверени хотелиери и хора, даващи под наем частни квартири.

Нелегалното превеждане на хора през границата се извършва от "каналджии". Водачите "каналджии" често са лица, осъждани многократно, но продължаващи да се занимават с този вид дейност. Обикновено преминаването през границата по суша става на групи, които се водят от водач, познаващ изключително добре района за преминаване. Той е свързан с централа в някой от големите градове, където става разпределението на хората за преминаване. Кандидат-бегълците имат сборен пункт – гара, ресторант, къща. След това ги посрещат в близост до границата, извозват ги с транспорт и там вече ги поемат водачите. Каналите за трафик на хора се контролират от организираната престъпност и каналджиите редовно правят отчисления за организаторите във вътрешността на страната.

При трафика на хора, много често се използват автобуси и камиони, в които има тайници. Обикновено "пратките" се съпровождат от организаторите на канала или техни доверени лица с леки автомобили, които ескортират пратката до граничния пункт и изчакват, докато превозното средство премине границата. Незаконно преминаващите границата често са придружавани от децата си, носят малко багаж, минимум дрехи и нямат документи за самоличност и пари в себе си. През границата нелегално преминават и отвлечени и принудително заставени да проституират момичета.

Нелегалният трафик на хора е другото важно направление, към което се ориентира криминогенният контингент, наред с трафика на дрога. Нелегалното превеждане на хора през границите на балканските държави е много успешен и развиващ се бизнес. Освен с прехвърлянето на местни граждани, желаещи да живеят и работят в Западна Европа и Америка, той е свързан и с извеждане на чужди граждани, най-често граждани на азиатски и аф-

рикански държави или съседни на България страни. Трафикът на някои от тях е свързан с проституцията на Запад. По данни на Международната организация за емиграция на ООН във Виена, от Източна Европа се извеждат нелегално около 10 000 бели робини годишно.

Според различни оценки, от началото на демократичните промени до 1999 г. между 20 и 40 хил. души са се опитали да преминат нелегално през граничната бразда. Ако се прибавят и спрените по външните ни граници, броят им се удвоява. Само за 1999 г., по данни на Гранична полиция, са заловени 22 733 нарушители на държавната граница, което е с 4500 души повече, в сравнение с предишната година. Най-активни нарушители през 1999 г. са били румънците – 2933 души, следвани от турци, молдовци и т.н. (табл. 2.3).

ТАБЛИЦА 2.3. Най-активните нелегални нарушители според тяхната националност за 1999 г. [17]

Румънци	2933
Турци	2561
Молдовци	912
Афганистанци	305
Македонци	270
Югославяни	248
Украинци	226
Китайци	192
Албанци	173

След 10 ноември 1989 г. се очертаха няколко основни канала за трафик на хора от и през България:

1. Изселническият трафик. Над 300 000 български турци се изселиха в Турция за периода 1989-1992 г. [18] След наложените ограничения от турска страна нелегалният трафик на хора към Турция продължи с нарастваща сила поради няколко причини: а) наличие на разделени семейства, вкл. изоставени в България деца; б) икономически причини – търсене на препитание.

Според някои експертни оценки, между 30 и 50 млн. долара се разиграват в изселническия нелегален пазар, включващ издаването на фалшиви и редовни визи.

2. Криминогенен трафик. Това са най-вече лица, които през активния туристически сезон се занимават с джебчийство и кражби, предимно в Гърция. Тук се включва и нелегалното прехвърляне на бременни жени в южната ни съседка, за да родят децата си в чужбина, където предварително е уговорена продажбата на новороденото, като продажбената цена се движи между 10 и 15 хил. марки. Един от най-печелившите трафици е този на жени и момичета, продавани за проституция. Контрабандата на стоки от съседните държави също е свързана с криминогенния трафик на хора.

3. Трафик на български граждани за работа в съседни държави. Най-масов е трафикът на жени, докато мъжете се наемат незаконно, главно като сезонни работници. По някои оценки, нелегално пребиваващите там българи са между 50 и 89 хиляди души.

4. Международен трафик на емигранти от "третия свят". България се използва като преходен лагер, а базата е в Истанбул. Нелегалният път от Близкия Изток през Турция и България за Западна Европа струва на емигрантите до 15 000 марки, като се заплаща поотделно всеки преминават етап. Нелегалната мрежа включва и временни лагери в страната ни за уреждане на документи, с оглед незаконно преминаване в чужбина. Край Асеновград бе разбит нелегален лагер за кюрди. В тези канали българските участници са само посредници.

Като се има предвид, че само в София полулегално работещите публични домове са около 90, експертните оценки сочат, че проституиращите жени и момичета в страната са между 12 и 15 хиляди. Месечната печалба от този бизнес е около 50 млн. марки.

Част от проститутките се извеждат извън страната, като най-успешно се пласират в Турция, Гърция, Македония, Полша и Чехия. Това става предимно чрез фирмите за набиране на компаньонки и кандидатки за работа в чужбина. В страната има около 300 подобни фирми, но нито една от тях няма лиценз за набиране на компаньонки или танцьорки. Според изследване на фондация "Асоциация Анимус", 94% от обявите за работа в чужбина са търсили привлекателни и необвързани с брак жени на възраст до 25 години. Износът на "бели робини" от България се извършва основно по два канала:

1. Южен канал – през Турция и Гърция до Кипър и Италия
2. Западен канал – през Румъния за Западна Европа.

Според неофициални данни около 10 000 българки проституират в чужбина. [19]

Трафик на културно-исторически ценности.

Предмети, свързани с културно-историческото наследство на страната, се разпродават на безценница в чужбина. Уникални произведения на изкуството и паметници на културата напускат по контрабанден начин пределите на страната. Една от причините за това е липсата на ясна и точна регламентация, друга – свиването на легалния пазар на културно-исторически ценности в страната. Истинският пазар на иманярските находки е на Запад и за да бъдат пренесени тези ценности се използва контрабандата.

По приблизителни данни, в страната работят активно над 3500 иманяри и техният брой непрекъснато нараства. Те щедро инвестират в хора и техника и се ориентират към системни разкопки, като постоянно увеличават мащабите на дейността си. Освен това, по време на извършваните от тях разкопки, в резултат на неспазване на основни изисквания на археологическата дейност се унищожават безценни паметници на културата.

Съществува цялостна система на организация от намирането на паметника на културата до продажбата му зад граница. В България съществуват специализирани престъпни групи, които извършват незаконна търговията с антики. Те изкупуват старинни предмети и ги изнасят по тайни канали за Западна Европа, Япония и САЩ. Безценни икони, картини и църковни предмети напускат страната. По груби изчисления, спасените от незаконен износ предмети представляват 10- 15 % от изнесените. Това означава, че през последните десетина години най- малко 300 000 единици културни ценности са напуснали страната.

3. МОНИТОРИНГ НА КОНТРАБАНДАТА

След опита за систематизиране, анализ и описание на типичните контрабандни схеми, канали и практики, възниква въпросът за моментното състояние и възможностите за оценка на промените.

При контрабандата, както и при корупционните престъпления, дискретността и непрозрачността са иманентни характеристики на явлениято. Самият факт, че контрабандата въобще и в частност съпътстваната от корупция, е незаконна и нелегална (скрита) дейност, показва, че тя не може да бъде измервана с традиционните методи на социо-икономическата статистика.

Като изходна база при оценяване размера на контрабандата могат да послужат изследванията на "сивия сектор". Предпоставка за това е наличието на сериозни емпирични и теоретични изследвания в областта на "сивата икономика".

От друга страна, значителна част от тази паралелна икономика в България съществува чрез и благодарение на различните механизми на контрабандата. В този смисъл, оценката за мащабите на "сивата икономика" определя и рамката за изследването на контрабандата.

3.1. МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА "СИВАТА ИКОНОМИКА"

Добра основа при оценката на националната "сива икономика" представляват международните оценки за големината на този тип икономика в страните от Източна Европа. (виж табл. 3.1)

По-различна е оценката за големината на "сивата икономика" на страната, направена от Националния статистически институт (отдел "Национални сметки"). Според изчисленията на института, обемът на "сивата икономика" за 1998 г. в страната е 22%. Редица експерти, наблюдаващи различни сектори на тази икономика, обаче считат, че цифрите на международните сравнителни изследвания са по-близки до реалното състояние на "сивата икономика".

Превръщането на процентните оценки в стойностния им еквивалент дава представа за големината на загубите, които националната икономика е понесла през последните години. Ако приемем международните оценки, през 1994 - 1995 г. "сивата икономика" е съставлявала между 32% и 35% от БНП на страната, което представлява около **3.6 – 3.9 млрд. долара**. Ако приемем значително по-ниската оценка на НСИ, то през 1998 г. "сивата икономика" съставя **2.240 млрд. долара**.

Оценката за мащабите на контрабандата изисква детайлизация на анализа. Преди всичко, трябва да дадем отговор на въпроса, каква част от тези 2.2 - 4 милиарда долара са пряко или косвено свързани с контрабандните практики. Безспорно, в рамките на скритата икономика съществуват

многобройни дейности, които нямат пряка връзка с контрабандата, като например наемането на работна ръка, търговията с български стоки, натуралното производство и т.н.

ТАБЛИЦА 3.1. Размер на "сивата икономика" (в проценти от БВП)

Метод Physical Input (Electricity), използващ стойности от Джонсън, Кауфман, Шлайфер (1997) и стойности в "/ */" от Лако (1999 г.)							
		Средно 1989-1990		Средно 1990-1993		Средно 1994-1995	
Бивши съветски републики							
1	Азърбајджан	21.9	(-)	33.8	(41.0)	59.3	(49.1)
2	Беларус	15.4	(-)	14.0	(31.7)	19.1	(45.4)
3	Естония	19.9	(19.5)	23.9	(35.9)	18.5	(37.0)
4	Грузия	24.9	(-)	43.6	(50.8)	63.0	(62.1)
5	Казахстан	17.0	(13.0)	22.2	(29.8)	34.2	(38.2)
6	Киргизстан	-	(13.9)	-	(27.1)	-	(35.7)
7	Латвия	12.8	(18.4)	24.3	(32.2)	34.8	(43.4)
8	Литва	11.3	(19.0)	26.0	(38.1)	25.2	(47.0)
9	Молдова	18.1	(-)	29.1	(-)	37.7	(-)
10	Русия	14.7	(-)	27.0	(36.9)	41.0	(39.2)
11	Украйна	16.3	(-)	28.4	(37.5)	47.3	(53.7)
12	Узбекистан	11.4	(13.9)	10.3	(23.3)	8.0	(29.5)
Средно (бивши съветски републики)		16.7	(16.2)	25.7	(34.9)	35.3	(43.6)
ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА							
1	България	24.0	(26.1)	26.3	(32.7)	32.7	(35.0)
2	Хърватска	22.8	(-)	23.5	(39.0)	28.5	(39.0)
3	Чехия	6.4	(23.0)	13.4	(28.7)	14.5	23.2
4	Унгария	27.5	(25.1)	30.7	-30.9	28.4	(30.5)
5	Македония	-	(-)	-	-40.4	(-)	(46.5)
6	Полша	17.7	-27.2	20.3	-31.8	13.9	(25.9)
7	Румъния	18.0	-20.9	16.0	-29.0	18.3	(31.3)
8	Словакия	6.9	-23.0	14.2	-30.6	10.2	(30.2)
9	Словения	-	-26.8	-	-28.5	-	(24.0)
Средно (държави от Централна и Източна Европа)		17.6	(17.6)	20.6	(32.4)	20.9	(31.6)

Източник: Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences, Journal of Economic Literature, March 2000

За да достигнем до "контрабандния дял" на скритата икономика, е необходимо да се съчетаят различни методи на оценка. Условно можем да разделим използваните инструменти на два основни вида [20]:

- **Преки методи**, основаващи се на извадкови проучвания на икономическите субекти, за които се предполага, че са свързани с недеklarирана стопанска дейност. С тяхна помощ може допълнително да се оценява

обемът на дейности, свързани пряко с контрабандата. Например, каква част от стойността на продукта има за източник суровините или полуфабрикатите, които имат контрабанден характер.

- **Косвени методи**, при които се използват официалните данни за структурата и динамиката на икономическите характеристики, с цел количествена оценка и обхват на произведеното от скритата икономика. Тук също може да се търсят съотношения между контрабандата и другите сектори на тази икономика. Пример за това е анализът на пазарни сегменти чрез сравняване на българската статистика с международните статистики на двустранна и многостранна статистическа основа (виж точка 3.2.).

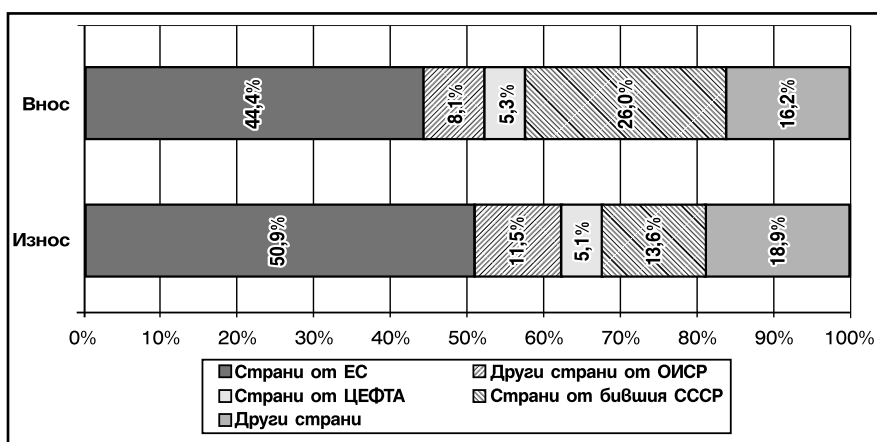
3.2. МЕТОДИКИ ЗА ИЗМЕРВАНЕТО НА КОНТРАБАНДАТА

Методиката "огледална статистика" се използва за очертаване на различията във външнотърговската отчетност между страни-партньори. Подходяща е за анализ на стокооборота между страните от ЕС (ЕС като цяло и отделни негови членове) и икономиките в преход [21]. Тя се основава на сравняването на събирана за една и съща международна база данни (т.е. по единна методология) външнотърговска информация от страните-партньори. В случая, информацията за българския износ към ЕС (или отделна страна-член), предоставена от България, се сравнява с информацията за европейския внос, предоставена от ЕС. Аналогично българската информация за вноса от ЕС се сравнява с европейската информация за износа за България [22].

Прегледът на агрегираната информация от различните източници показва сериозно разминаване между информацията от COMEXT and COMTRADE-HS. Разликата между COMEXT and IMF database and COMTRADE-STIC е по-малка.

През 1998 г., по информация на ЕС (COMEXT-EEC Special trade) **българският износ** се равнява на 2510 млн. щатски долара, а **вносът** на 2730 млн. долара (фиг. 3.1)

Фиг. 3.1. Структура на вноса и износа на България за 1998 г., по страни

Сравняването на НСИ данни за **българския износ** към Европейския съюз (ЕС) с данните на Евростат за вноса на ЕС от България показва разликата от **375 млн. щатски долара**, т.е. това е стойността на вноса в страните от Евросъюза, който в България не е отчетен като износ. Във втория случай, сравняването на данни на НСИ за **българския внос** от ЕС с данните за износа на ЕС към България, според Евростат, показва дори по-голяма разлика – **483 млн. щатски долара**, т.е. стоки на тази стойност не се отчитат като внос в България.

Или ако обобщим, "огледалната статистика" отчита разлика в българския износ през 1998 г. от 15%, а при вноса – от 18%. Данните показват, че съществените различия между българската и европейската външнотърговска статистика датират от 1994 г. (което корелира с някои от обобщенията в първа глава от настоящата брошура). За периода 1994-1998 г. се запазват различия на равнище между 15-20% спрямо европейската отчетност.

С голяма доза условност може да се твърди, че съотнасянето на **сумарната разлика – 858 млн. щатски долара** към БВП през 1998 г., би ни ориентирало за мащабите на скритата икономика, генерирана от стокообмена на страната с ЕС и мащабите на интересуващото ни явление "контрабанда" и различните форми на полулегален внос и износ.

Трябва обаче да се каже, че данните, които се използват в този текст, са резултат от първия досега опит в страната в областта на "огледалната статистика" (другото име, с което статистиците наричат този метод е "огледално упражнение"). Внимателното сравняване на категориите, по които се съпоставят данните на българската и европейската статистика, показва, че съществуват значими различия [23]. Типичен е примерът с най-голямото различие между българските данни и европейските, което се получава при **вноса на автомобили**. Докато при европейския износ се регистрира стойността на автомобила (автомобилът на старо има детайлизиран модел за оценка), българската схема за отчитане на вноса включва само годината на производство на колата и мощността на двигателя* (виж т.2.2). Подобни примери могат да се намерят и при бялата и черната техника**.

Анализът трябва да държи сметка и на степента на концентрация на **стокообмена на България с ЕС по страни-членки и стокови групи**. По данни на Евростат – Comext EEC Special trade (т.е. на база отчетността за вноса на ЕС от България) през 1998 г. **63 % от българския износ за ЕС е насочен към три страни** – Италия – 25%, Германия – 22% и Гърция – 16%. Италия е предпочитан пазар за българските стоки от 1995 г. (годината на влизане в сила на Споразумението за асоцииране). Същото се отнася и за вноса – **61% от вноса на България от ЕС е от същите три страни** – 29% от Германия, и по 16% от Италия и Гърция.

Друга важна характеристика е **концентрацията по стокови групи**. Може да се направи изводът, че тя е значителна [23].

* Когато гържавата не се интересува на каква цена е купена колата, това означава, че парите за тази кола остават в чужбина. В някои страни от Латинска Америка, сега подобна политика се нарича "легализация на контрабандата с автомобили "втора употреба". В Източна Европа няма друга страна, която да не принуди някои от големите производители на автомобили да инвестират в производството на автомобили чрез рестриктивна политика към вноса. В случая с автомобилите "втора употреба" заслужава да се отбележи, че данните на Евростат в стойностно изражение, показват, че това е най-голямото перо във вноса на страната. Важно е да се отбележи, че подобна политика спрямо вноса на автомобили "втора употреба" създава гигантски "сив сектор" при частите за автомобили. Може да се твърди, че този режим на внос създава и "хранителната среда" за трафика на крадени автомобили, с които България стана толкова известна.

** Целта на този текст не е да дискутира проблемите за националните приоритети и националната политика, но възниква въпросът, ако инструментите за отчитането на българския внос и износ толкова силно се разминават с европейските, как тогава гържавата ще защитава например износителите си, в случай, че са заплашени от антидъмпингови процедури (най-честият пример е износът на метали и химикали). Неточността на инструмента поставя въпроса и за такива макроикономически индикатори като търговския дефицит, които са ключови при определяне състоянието на страната. Разлики от почти един милиард долара и то само със Западна Европа ни изправят пред въпроса, каква е достоверността на всички оценки за развитието на страната.

Информацията за българския износ откроява най-голямо **разминаване** в абсолютни величини на българската и западноевропейската информация точно при водещите за България партньори. За **Германия** сумата възлиза на 113 млн. щатски долара (през 1998 г.), за **Италия** на 72 млн. щатски долара. Значителни са различията при износа за Франция, Бенилюкс, Холандия, Австрия и т.н. В процентно изражение през 1998 г., а и през 1997 г., разликите са най-големи при отчитането на българския износ за Ирландия (234%), Австрия (30%), Холандия и т.н. Стойностите остават високи и при износа за Германия и Италия.

Що се отнася до различията при отчитането на българския внос през 1998 г., правят впечатление значителните разлики при вноса от Гърция -150 млн. долара. Значително е разминаването и при вноса от Германия -108 млн. долара, Австрия - 64 млн. долара, Италия - 61 млн. долара и т.н. В процентно отношение разминаването е най-голямо при отчитането на българския внос от Гърция (34%), Австрия (31%), Холандия (27%). Този процент остава висок и при основния износител за България от ЕС - Германия.

Какво означават тези разлики? При отчитането на българския износ за Германия, констатираната разлика (113 млн. долара) означава, че през 1998 г. стоки на тази сума в Германия се отчитат като внос от България, а в представената от България външнотърговска отчетност тези стоки отсъстват. Аналогично при износа за Италия и Австрия, където разликите в абсолютно изражение са общо над 100 млн. долара, стоки на тази стойност в тези две страни са отчетени като внос от България, а у нас те не фигурират никъде.

При вноса, системните разлики с Гърция през целия разглеждан период - 1993-1998 г. достигат пикови стойности (52% и 44%) през 1994-95 г. Разликата, която се наблюдава през 1998 г. (150 млн. щатски долара), означава, че през съответната година в **Гърция** стоки на тази стойност се отчитат като износ за България, а в българската отчетност тези данни отсъстват. Тези разлики се дължат главно на 3 позиции (HS 2-digit) - 84 (Nuclear reactors, boilers and machinery) - 20 млн. щатски долара, 61 (Apparel and clothing accessories) - 13 млн. щатски долара, 87 (Vehicles) - 10 млн. щатски долара. В този план са възможни различни хипотези, но без анализ на ниво фирма-вносител едва ли е възможно да се получи ясен отговор.

През 1998 г. в **Германия** се отчита, че автомобили на стойност над 40 млн. долара са изнесени в България, а българската статистика просто не ги отчита като внос (през 1995 г. разликата в отчетността надхвърля 140 млн. долара). Или ако приемем, че това са леки автомобили "втора употреба", чиято цена средно е не повече от 2000 долара, става дума за 20 000 автомобила, отчетени като износ за България (в Германия през съответната година и неотчетени в България). При вноса на бяла техника и при вноса на конфекция разликите идват главно при отчитането на стокообмена с Италия и Гърция (общо над 70 млн. щатски долара по тези позиции), а при вноса на алкохол - при отчитането на вноса от Великобритания (11 млн. долара). Проблемът с разминаванията при отчитането на вноса на алкохол от тази страна е със системен характер. От 1993 до 1998 г. алкохол на стойност между 11 (1998 г.) и 21 млн. долара (1993 г.) се отчита като износ за България, а в България не се отчита като внос.

Поне при 3 от позициите с най-големи разлики - 87, 85 и 61 - голяма част от вноса идва от т.нар. "куфарна търговия". Тя преобладава със сигурност при вноса на конфекция (61).

Една интересна възможност за изследване е предположението, че в основата на тези разлики са нелегално пребиваващите в Гърция български гас-тарбайтери. По данни на Министерството на труда на Гърция те са между 50 и 80 хил. души. Според експертни оценки, работещите българи изпращат, използвайки неформални мрежи и канали, на близките си в България не само валута, но и същите видове стоки – **бяла техника** (код 84), **облекло** (код 61) и т.н. Разликата при отчитането на вноса на България от Германия и Австрия се натрупва основно от позицията **автомобили** (87).

Особен интерес предизвикват и различията при суровините. Данните показват, че около 56% от разликите в отчетността при вноса са свързани със суровини. По този начин, според експертите в областта на сивата икономика, немалък брой български производства започват от сивата зона, като се създава реална възможност да добавят стойност единствено извън закона.

При **износа на България** за страните от ЕС натрупаните разлики на предоставената в Евростат информация идват от различни "посоки". При износа на конфекция (62) повече от половината от съществуващата разлика идва от българския износ за Германия, а при износа по позиция 61 (друг вид конфекция) - разликата е натрупана от износа за Гърция. Разликите при износа на черни метали (72) и торове (31) са главно от българския износ за Италия; а разликите при износа на мед – от износа за Германия.

Големите разлики при конфекцията – позиции 61 и 62, които, взети заедно, представляват почти 50% от разликите при износа, може би се дължат на чисто методически проблеми при отчитането на износа на произведената на ишлеме продукция. Следващото "перо" - черна (72) и цветна (74 – мед) металургия, общо дава около 17% от натрупаните през 1998 г. разлики.

Както се вижда от схематичното изложение на резултатите от съпоставянето на данните между българската и западноевропейска статистика, по категоричен начин се открояват "сиви зони" на незаконен внос/износ. Едва при съпоставянето на данните от огледалната статистика започват да се очертават мащабите на контрабандните канали за емблематичните луксозни стоки като бяла техника, битова електроника, автомобилни части, алкохол, цигари и други стоки.

В заключение трябва да се каже, че методът на огледалната статистика е един изключително ефикасен инструмент в борбата с контрабандата. Ако специализираните органи започнат активно да използват възможностите на съвременните технологии и насочват контрола там, където се появяват явни несъответствия, натискът върху типичните канали за контрабанда ще нарасне.

Възможности предлагат многоплановите проучвания – от определяне на конкретните фирми, които са възможен причинител на констатираните различия (и предизвикване на проверка на техните счетоводства), до създаване на електронна обмяна на данни между митническите администрации в Еврозоната и страните-кандидати за присъединяване.

3.3. МЕХАНИЗЪМ ЗА ОЦЕНКА НА КОНТРАБАНДАТА ЧРЕЗ ИЗВАДКОВИ МЕТОДИ

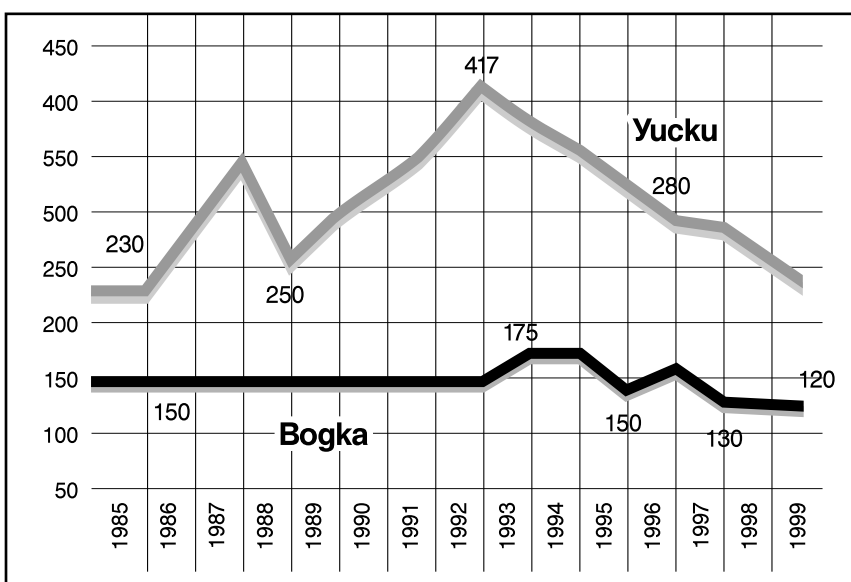
(ИЛЮСТРИРАН С АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ЦИГАРИ И АЛКОХОЛ В БЪЛГАРИЯ)

Този механизъм дава възможност да се съчетаят **преките извадкови проучвания, използвани за маркетингови оценки*** на конкретни сегменти на потребителския пазар с **официална, в случая митническа статистика.**

Подобен подход практически е лесно и бързо осъществим поради факта, че след либерализацията на страната от началото на 90-те години, практически за всеки пазар на масови продукти съществуват многобройни маркетингови проучвания. В настоящия момент има няколкогодишен тренд и надеждна информация за големината и структурата на основните пазари в страната. **Сравняването между декларираната стойност на стоките от официалната митническа статистика със стойностите от маркетинговите проучвания** дава добра възможност за определянето на големината и структурата (видове марки, опаковките и пр.) на пазара на контрабандните стоки. Ще дадем пример с двата най-дискутирани пазара – тези на **цигарите и алкохола.**

По всяка вероятност, **пазарът на вносен алкохол** може да се определи като най-положителният пример за ограничаване на контрабандата и трансграничната престъпност. Какви са фактите? През периода 1989-1998 г. вносът на маркови водки се движи около 1.3-1.4 милиона литра, а при различните видове вносни уиски обемите варират между 2.2 и 2.5 млн. литра годишно (виж графиката). Като цяло би могло да се твърди, че в страната е налице относително стабилен пазар** на вносен алкохол, изчисляван в рамките на 40-50 млн. лева годишно***.

Фиг. 3.2. Потребление на вносна водка и уиски в България (в хиляди каси)

Докато до 1998 г. почти целият внос на маркови концентрати се е извършвал нелегално или полулегално, **в средата на 2000 г., по данни на вносителите, нелегалният внос е спаднал до 20%-30% при различните компании** (виж фиг. 3.2).

Какво се е случило? Анализът показва, че има три основни предпоставки, които са допринесли за тази промяна. Първо, промените в Закона за акцизите от декември 1998 г. След тях акцизът върху алкохола започна да се определя на базата на алкохолен градус на литър, като дотогава той е процент от обявената стойност. Така, акцизът става независим от обявената вносна цена и обезсмисля ма-

* В текста под пазарни (или маркетингови) проучвания имаме предвид изследвания, които се извършват по принципа на представителна извадка, независимо дали става дума за крайни потребители или извадки от места за продажване

** Големите обеми през периода 1992 -1995 г. се дължат, според експерти, на факта, че през този период страната се е превърнала в база за реекспорт към съседни балкански страни

*** Тези стойности се отнасят до общия обем продажби на крайните потребители

АНАЛИЗ

на загубите за бюджета и вносителите, произтичащи от паралелния внос на спиртни напитки

Вносни спиртни напитки 1999 г.	Отчетен износ за България от производителите		30% паралелен внос (бутилки)	Загуба за бюджета от ДДС (лв.)	Загуби за бюджета от данък печалба на вносителите (лв.)	Загуби за бюджета от данък печалба от рекламна дейност (лв.)	ВСИЧКО загуби за бюджета (лв.)	Загуби за вносителите (лв.)
	(хил. 9L каси)	(бутилки)						
Уиски	242,5	2 910 000	873 000	1 047 600	654 750	3 2737,5	2 992 207,5	2 182 500
Водка	125	1 500 000	450 000	189 000	67 500	16 875	588 375	225 000
Джин	13,5	162 000	48 600	46 170	29 160	1 822,5	114 574,5	97 200
Бренди	16	192 000	57 600	48 080	17 280	2160	147 182	57 600
Ликьори	11,3	135 600	40 680	48 816	24 408	1 525,5	232 179,5	81 360
Мастика	15	180 000	54 000	27 000	8 100		72 900	27 000
Текила	4,8	57 600	17 280	19 008	5 184		63 417	17 280
Всичко	428,1	5 137 200	541 160	1 425 674	806 382	55 120,5	4 210 835,5	2 687 940

Условия на анализа:

1. Оценката за износа за България е на база проучвания на независими международни експертни фирми - IWSR и Canadean
2. Паралелните вносители, по правило, внасят с фактурна стойност по-ниска от тази на официалните вносители, при което за бюджета се губят митни сборове в размер на 1,45 лв/бут. при уиски, 0,70 лв/бут. при водките и ср. 1,70 лв/бут. при останалите продукти.
3. След обмитяване, по цялата верига на ДДС се губи над 1,20 лв. на бутылка при уиски, 0,60 лв/бут. при водките и ср.0,90 лв/бут. при другите напитки.
4. Средна норма на нетна печалба на официалните вносители : 2,50 лв/бут. при уиски, 2 лв/бут. джин и ликьори, 0,50 лв/бут. при водките и мастиките, 1 лв/бут. при останалите продукти.

шинациите с нея. (Остава възможността да се играе с количествата). При новата ситуация, съотношението между печалбата и риска за вносителя рязко се променя в полза на легалната дейност. Отпадна необходимостта от даване на подкупи за избягване или намаляване на митните сборове.

Втора предпоставка е желанието на водещите вносители, предимно големите транснационални компании, да правят легален бизнес в страната. От началото на 2000 г. вече почти всички големи производители на високоалкохолни напитки вече имат свои търговски структури в България или са определили свои официални вносители. Първи заработват "на светло" представителите на "Джим Бийм" - "Интко брандс". "Сийграмс" посочва като свой официален вносител и дистрибутор "Аско" в началото на 1999 г. През юли 1999 г. свой клон открива и "Юнайтед дистилърс енд винтърс" (UDV), чийто официален дистрибутор е "Маккар", а от ноември 1999 г. - "Алайд домек". Последната компания започва да внася самостоятелно, като в края на годината регистрира и собствена търговска фирма "Алайд домек ейджънсис". Свои официални вносители определят също "Грантс" и "Бакарди".

Трета предпоставка е подобрената работа на митническите власти, които успяват да повишат контрола върху основните входни точки за внос на вносен марков алкохол.

Предложеният подход за сравняване на данни от пазарни проучвания със статистиката много ясно очертава положителните промени. Ако се сравни оперативната митническата статистика с наличните проучвания се вижда, че внесените законно количества алкохол за 1998 г. възлизат на 4.1 млн. лева или на около 6-8% от предполагаемия пазар. През 1999 г. обаче, се наблюдава рязка промяна. Само до октомври същата година, на границите е деклариран алкохол на стойност 12.3 млн. лева или 4 пъти повече от 1998 г., без да има някакви значими промени в равнището на консумация. Тази тенденция продължава и през 2000 г. За първите пет месеца на годината е регистриран почти два пъти повече законен внос на алкохол – 9.4 млн. лева. За сравнение, за същия период на 1999 г. декларираният импорт е бил на стойност 5.8 млн. лева*.

Положителните тенденции при вноса на марков алкохол не бива да се абсолютизират и да се смята, че проблемите са изчезнали. Според експерти и вносители, напоследък се очертава пренасочване към "паралелен внос", който най-често е полулегален**. При него се декларира класът напитка, а не марката. Освен това, се занижава чувствително фактурната стойност и при фиксирани мито и акциз държавата губи ДДС. Според изчисленията на най-големия вносител на твърд алкохол в страната – UDV, при пазарната ситуация на 1999 г. и хипотезата за 30% сив внос, бюджетът е загубил 4.210 млн. лева от неплатени ДДС, акциз, мита, данък печалба и рекламна дейност, а официалните вносители – 2.687 млн. лева. (виж таблицата).

Използването на предложения подход в сравняването на маркетингови изследвания с митническата статистика показва, че при **вносите цигари** "играта" продължава да се води по старите правила и дори в някои отношения ситуацията се е влошила. Според най-ниските оценки, годишният обем на продажбите в България е около 260 млн. лева [24]. Анализът на данните показва, че 85% (като стойност) от продадените цигари в страната са български. Следователно, 15% или поне 40 млн. лева е стойността на продаваните годишно в страната вносни цигари***. Естествено, възниква въпросът каква част от тези цигари са влезли по законен път. Отговорът е: за 1998 г. стойността на законно внесените цигари е приблизително 5.5 млн. лева. Това означава, че само 14.1% от внесените цигари са с легален произход. Ако тези цифри се сравнят с данните за 1999 г. проличава, че внесените мита до месец октомври са намалели с около 35% спрямо тези от 1998 г.

3.4. ОЦЕНКА НА КОНТРАБАНДАТА ЧРЕЗ ЕКСПЕРТНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ (ОПИТ ЗА ОЧЕРТАВАНЕ НА ГОЛЕМИНАТА НА "НЕРЕГЛАМЕНТИРАНИТЕ ПЛАЩАНИЯ")

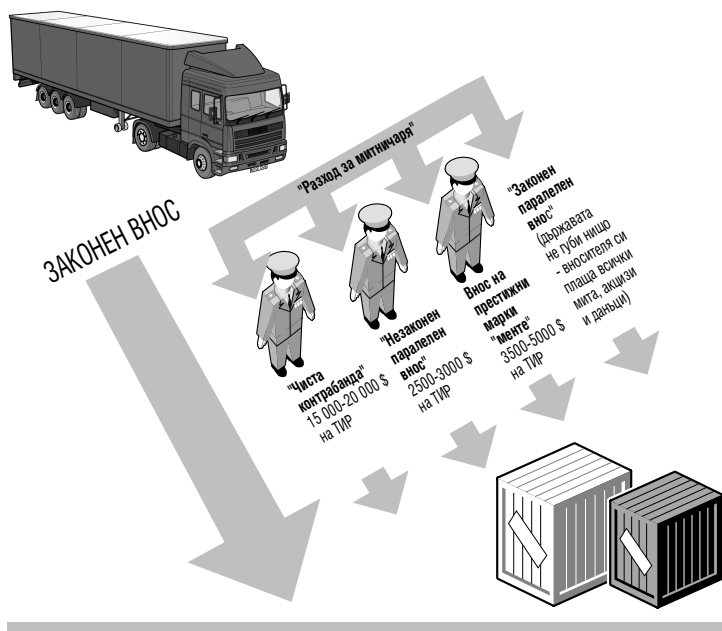
Поради мащабите на България и покупателните възможности на населението, размерите на основните потребителски пазари се оценяват като много малки в стойностно изражение. Може да се каже, че цялото потребление на страната е сравнимо с потреблението на един средно голям западноевропейски град. По тази причина, участниците в различните български

* Трябва да се има предвид, че обикновено най-големите обеми се реализират през втората половина на годината.

** Продължава да е актуален и вносът на фалшификати на основните търговски марки. България има "предимството" да е в близост до страни, където са активни най-големите производители на фалшификати - Турция и сържбите от Близкия Изток.

***Важно е да се каже обаче, че в натура вносите цигари са около 5-6% от потреблението в страната. С други думи, за разлика от алкохола, борбата с контрабандата на цигари е много сложна, поради малките обеми на тази стока.

Фиг. 3.3. Схеми на контрабанден и паралелен внос

пазари за потребителски стоки са наясно не само със своите пазарни ниши, потенциала на различните стоки, конкуренцията, но също така и с основните канали на нелегални и полулегални стокоски доставки. В този план, изключително ефективно се оказва използването на експертните оценки при определянето на големината и структурата на контрабандата и различните форми на полулегален внос. Подобен подход, за разлика от използването на количествени методи, крие големи възможности за субективни изкривявания, но същевременно дава възможност за почти пълно покриване на всички пазари в страната. Изключително доброто познаване на структурата и големината на продажбите по основните вносни стоки от страна на вносителите дава основание да се опитаме да потърсим допълнителна оценка, която има най-голяма релевантност по отношение на разглежданата в настоящата разработка тема, а

именно – оценката на големината на подкупите по стокоски групи. Ето някои цифри, получени при осъществяването на пилотно проучване на принципа на експертната оценка.

Вносът на цитрусови плодове /портокали, мандарини, лимони, грейпфрути/ се извършва предимно от Гърция, Турция и Сирия. Оформянето на вноса се осъществява в митническите учреждения в Бургас, Сливен, Нова Загора, Варна, Шумен, Добрич, Пловдив, Димитровград, Капитан Андреево, Кулата, Благоевград, Дупница, Перник, София, Русе, Разград, Горна Оряховица, Плевен. Бананите пристигат от страни като Панама, Колумбия, Коста Рика, Еквадор, Мексико и Италия. Митническото оформяне се извършва в митническите учреждения в София, Самоков, Петрич, Бургас и Пловдив. Основните нарушения при вноса на плодове и зеленчуци са свързани с укриване действителното тегло на стоката, занижаване на стойности и измами, свързани с укриване действителния произход на стоките. В резултат на това, **за една година се генерират нерегламентирани плащания в размер на около 1.5 милиона лева.** Укриването на действителното количество става чрез занижаване на броя на декларираните колети. Занижаването на стойности става чрез представянето на невярна фактура, а укриването на произхода - чрез представянето на фалшив сертификат.

Вносът на месо и карантия /говеждо, свинско, пилешко и пуешко/, се извършва от Аржентина, Австралия, Белгия, Дания, Германия, Италия, Холандия, Норвегия, Великобритания, Испания, Австрия, Франция, Унгария, Литва, Украйна, Молдова, Полша, Гърция, Канада и САЩ. Прави впечатление, че при вноса се използват офшорни фирми в Кипър, където се извършват манипулации с фактурите, с цел да се занижи декларирана пред митниците стойност на стоката. Основно вносът е съсредоточен в митническите учреждения на територията на София, Варна, Пловдив, Русе, Петрич, Перник. При вноса на месо се наблюдават всичките форми на контрабанда и измами, като укриването на количеството на стоката става чрез занижаване на действителното брутно и нетно тегло на стоката, занижаване на митническата стойност, посочване на неточно описание и неверни тарифни

номера, с цел избягване на съответващо специфично мито и прилагането на по-ниска митническа ставка. Неправомерно се ползват и преференции, като за целта се посочва неверен произход на стоката. Голяма част от измамите са свързани с декларирането пред митническите органи на карантия, като например пилешки дробчета, воденички, свински и говежди обрезки, а в действителност стоката е друга. По този начин се създават предпоставки декларираната митническа стойност да бъде намалена, избягват се специфичните мита, а при представяне на неверни сертификати за произход се ползват неправомерно преференции. Всичко това води до заплащането на по-малко митни сборове и други държавни вземания, като в резултат на неправомерните действия, **за една година нерегламентираните плащания са около 1.5 милиона лева.**

Вносът на сурово кафе се извършва от Индонезия, САЩ, Италия, Виетнам, Коста Рика, Камерун, Етиопия и се осъществява предимно през Гърция и Кипър, като се ползват офшорни фирми в Кипър. Печено кафе се внася в страната от Полша, Германия, Белгия и Италия. Вносът на сурово кафе е съсредоточен в митническите учреждения на Кулата, Перник, София, Варна. Основните проблеми при вноса на кафе са свързани с оформяне на занижени стойности, като в резултат на неправомерни действия, за една година се генерират нерегламентирани плащания в размер на приблизително 2 милиона лева.

Вносът на ориз се извършва от Турция, Гърция, Испания, Аржентина, Китай и Египет, като митническото оформяне е съсредоточено предимно в учрежденията в Бургас, Сливен, Варна, Пазарджик, София. Основните нарушения са свързани със занижена стойност, измами с произхода, с цел ползване на преференции, като в резултат на неправомерни действия за година се генерират **нерегламентирани плащания в размер приблизително на половин милион лева.**

Вносът на шоколадови и захарни изделия се извършва основно от Турция, както и от Германия, Франция, Холандия, Италия, Австрия, Гърция, Унгария, Полша, Белгия. Митническото оформяне е съсредоточено в учрежденията в Бургас, Пловдив, Капитан Андреево, София. Основните нарушения са свързани със занижени стойности на фактурите, занижаване на тонажа и броя на колетите, като в резултат на неправомерните действия за година се генерират **нерегламентирани плащания в размер приблизително на 1.5 милиона лева.**

Вносът на козметични и парфюмерийни продукти, сапуни и перилни продукти в страната се извършва от Франция, Белгия, Гърция, Турция, Германия, Италия, Великобритания, Австрия, Чехия, САЩ, Словения, Полша, Холандия, като митническото оформяне се извършва в учрежденията в София, Перник, Бургас, Варна, Пловдив, Габрово. Главно нарушенията са свързани със занижена стойност и укриване на количества, в резултат на което за година **нерегламентираните плащания са около 3 милиона лева.**

Вносът на битова техника и електроуреди се извършва от Гърция, Италия, Полша, Корея, Германия, Швеция, Литва, Унгария, Беларус, Великобритания, Словения, Франция, Турция. Прави впечатление, че преобладава вносът на хладилници, фризери, перални и съдомиялни машини от Италия, а вносът на по-дребни домакински уреди – от Сингапур и Китай през Австрия. Вносът на радиокасетофони, телевизори и музикални системи се извършва от САЩ, Япония, Китай, Малайзия, Германия, Турция, Унгария, Словакия. При това, стоки от Полша, Чехия и Китай преминават през Австрия,

а стоки от Тайланд и Китай през Германия, Словакия, Гърция и някои арабски страни. Вносът се оформя в учрежденията в София, Пловдив, Русе, Шумен, Варна. Основните нарушения са свързани със занижената стойност, произхода и укриване на количества. **Нерегламентираните плащания тук са около 2.5 милиона лева годишно.**

Вносът на компютърна техника се осъществява от страни като САЩ, Япония, Великобритания, Германия, Австрия. Прави впечатление, че стоките от Сингапур, Япония и Тайван преминават през Германия и Австрия. Основно вносът е съсредоточен в София и Пловдив. Най-честите нарушения са свързани със занижаване на стойности и укриване на количества, като в резултат на неправомерни действия, за година се генерират **нерегламентирани плащания в размер приблизително на 1 милион лева.**

Вносът на петролни продукти и течни горива се извършва от страни като Русия, Украйна, Румъния, Гърция, Турция. Митническото оформяне се извършва в учрежденията в София, Варна, Бургас, Петрич и др. Основните нарушения са свързани със занижаване на стойности, неточно описание, укриване действителното тегло, а също така и с фалшифициране на платежни документи, представяне на протоколи за окачествяване и изследване с невярно съдържание и измами, при които се прехвърля задължението по плащането на митните сборове и другите държавни вземания, чрез сключване на фиктивни договори с фирми-фантоми. По данни на някои източници, в рамките на една година в страната се внасят около 230 000 000 кг от тези продукти на стойност около 54 000 000 лева. В резултат на неправомерни действия, за една година се натрупват **нерегламентирани плащания около 10 милиона лева.**

Цигари пристигат в страната от страни като Швейцария, САЩ, Куба, Австрия, Великобритания, Германия, Испания, Холандия, Белгия, Македония, Турция, Гърция, Кипър, като митническото оформяне е съсредоточено в учрежденията в Свиленград, Кулата, София, Варна, Бургас, Пловдив, Калотина. Често при вноса на цигари наблюдаваме най-грубите форми на контрабанда чрез укриване на целите количества по т. нар. метод "тапа", заверки в документацията с фалшиви митнически печати, използване на фантомни фирми, фиктивен износ и др. **Нерегламентираните плащания при цигарите са около 8 милиона лева.**

Спиртни напитки се внасят в страната основно от страни от Европейския съюз, САЩ и Канада, като оформянето се осъществява в митническите учреждения в Бургас, Варна, София, Кулата. Нарушенията са свързани предимно със занижената фактурна стойност, като за целта се използват офшорни фирми в Кипър. В резултат на неправомерни действия за една година се генерират **нерегламентирани плащания в размер приблизително на 3 200 000 лева.**

3.5. РАЗВИТИЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ФОРМИ ЗА БОРБА С КОНТРАБАНДАТА И КОРУПЦИЯТА

Сами по себе си, описаните различните подходи за оценка на контрабандата са само инструменти за измерване. За да могат те да се превърнат в ефективно средство за противодействие на контрабандата, е необходимо да се съчетаят с типичните методи, използвани от държавата за принуда и наказание. Същевременно, анализът на контрабандните практики показва, че по-голяма част от усилията на компетентните органи са предимно

на оперативно ниво. Според редица експерти, в настоящия момент отговорните институции почти не използват съвременните методи на социоекономическата статистика.

При срещите с представители от различни правителствени институции, в чиито задължения влиза борбата с контрабандата и трансграничната престъпност, ясно се очерта липсата на съпоставяне на информацията от собствената институция с тази от други ведомства. Данни и оценки, предлагани от частни организации и лица, често се пренебрегват напълно.

В процеса на работа авторите на настоящата разработка стигнаха до извода, че при многобройните данни и сигнали за престъпления в областта на трансграничната престъпност, реакцията на отговорните институции често пъти е бавна. Това е допълнителен аргумент в полза на изграждането на единна институция, която да координира и стимулира вече съществуващите институции за пресичането на този вид престъпност. Подобно решение се препоръчва и от чуждестранни експерти в тази област.

Възможни са различни подходи за институционализиране и ефикасно използване на предложените механизми за оценка на контрабандата. Като първа стъпка би могло да се създаде аналитичен център в рамките на някои от ресорните министерства (Министерство на финансите или МВР) или Министерския съвет, който да събира и анализира данните, постъпващи от различни източници като митническите и данъчните служби, международните сравнителни изследвания, данните на НСИ и пазарните проучвания на частни организации. Важно е да се уточни, че това звено не би следвало да се занимава с информация от разузнавателни източници и данни от разследвания. Подобно условие е свързано и със задължителния характер на прозрачността и публичността на тази институция, която би трябвало периодично да публикува крайните резултати от проучванията си.

Основна задача на тази институция би трябвало да е оценката и мониторинга на контрабандните канали и пазарите им. Чрез описаните по-горе методи на "огледалната статистика", "извадковите изследвания" и "експертните оценки", може да се установят най-силно засегнатите сектори на българския пазар. След това, относително успешно могат да се определят и основните цели за противодействието на контрабандните практики.

Нека се опитаме да използваме дадените по-горе примери, за да представим схематично два от възможните практически подхода за разрушаване на контрабандните механизми.

■ **Институционален контрол и въздействие на макроравнище.**

Този подход предполага контрол и въздействие от страна на държавни институции върху представители на заподозряната в нарушение организация.

Можем да илюстрираме неговото прилагане в сферата на пазара на вносни цигари. По-детайлното вглеждане в десетгодишното развитие на този пазар ще установи, че въпреки значимите му размери през някои години, представителите на големите цигарени корпорации в България не са проявили никакъв интерес към възможността за ограничаване на контрабандата. Нещо повече – цигарените компании са имали през тези години едни от най-големите рекламни бюджети в България. Възниква въпросът – защо се правят подобни разходи? Разгърналата се напоследък дискуссия за участието в международната контрабанда на най-големите транснационални корпорации дава донякъде отговор на този въпрос.* Според експер-

* Financial Times, August 23 2000; Newsweek, July 31 2000; Wall Street Journal, July 21 2000,

ти, някои корпорации съзнателно съдействат чрез своите рекламни кампании за продажбата на цигари, които фактически са продали преди това на българските контрабандисти. Обяснението на този факт е просто – ако тези корпорации си платят българските мита и данъци, техните марки цигари ще са непродаваеми.

Нека припомним, че подобна бе ситуацията със световните корпорации, внасящи марков алкохол в страната, но както посочихме, след 1999 г. те преразгледаха своята политика, от което очевидно печелят и двете страни.

Нека разгледаме един друг пример. Ако при висококачествения вносен алкохол проблемът изглежда почти решен, то при "ниския клас" твърд алкохол процесите на "изчистване" едва сега започват. Чрез съпоставяне цифрите на "огледалната" и митническата статистика може лесно да се установи, че вносът на спирт, който да осигури огромното потребление на твърд етилен алкохол, се разминава значително с платените мита. Следващата стъпка е идентифициране на съответните фирми и на количествата алкохол с използване възможностите на съвременните информационни технологични възможности. Следователно, ключова функция на предлаганата институция би била установяването на форми на въздействие върху фирмите, които съзнателно или несъзнателно подпомагат контрабандата в страната.

- **Контрол (натиск) върху търговията на едро.** При значимо разминаване на данните от оперативната митническа статистика с тези от пазарните проучвания, се извършват целеви проверки в складовете, от които се разпространява дадената група стоки. Благодарение на почти десетгодишния опит на търговската статистика и маркетинговите проучвания, с точност може да се определи спецификата и сезонността на българското потребление. Според експерти, при различните видове стокосни групи в страната складовете, в които се съхраняват тези стоки, рядко надвишават 50. С други думи, насочената /целева/ проверка може да се осъществи в рамките на един ден. Получената от подобни проверки информация би следвало да предизвика и проверки на митниците, през които потенциално могат да се внесат подобни стоки.

Ако обобщим, предложеният механизъм за оценка на контрабандата по видове стоки и конкретни марки може ефективно да се използва и като инструмент за ограничаване и превенция на контрабандата, чието използване би допринесло за легализацията на пазарите.

- **Контрол и въздействие върху контрабандната търговия на дребно.**

Контролните органи трябва да имат пълномощията да извършват проверки в търговската мрежа. В случая е важно да се въведе система за осъществяването на такива. В тази връзка можем да дадем за пример продажбата на вносни концентрати (вж. т. 3.2.). Според маркетинговите проучвания, около 70-90% от луксозните стоки, между които и вносните концентрати, се реализират в четири най-големи града в страната (София, Пловдив, Варна и Бургас). Според оценките на вносителите, има около 3000 обекта, където се продава този тип алкохол (възможно е да се направи относително точна карта за дистрибуцията на всеки тип луксозна или масова стока). За да се постигне максимална ефективност с наличните финансови и човешки ресурси, са възможни различни алгоритми на оптимизация. Един от възможните подходи е компетентните органи да започнат проверки само за марките алкохол, които нямат пла-

тени мита*. Това може да бъдат месечни извадкови проверки. Например всеки месец да се проверяват по случаен принцип 10% от тези магазини, като се заяви ясно какви марки алкохол и цигари се търсят.

Може да се предположи, че малко ще са онези собственици на магазини, които ще изберат риска да продават обявените вече като незаконно внесени марки. По този начин "незаконните марки" ще бъдат отрязани от дистрибуцията на дребно, което в малко по-дългосрочен период, при силно конкурентния пазар на вносен алкохол, ще е фатално за контрабандиста на едро. След като внесените мита при проверяваните марки достигнат нивата, съответстващи на средните продажби за съответната марка, ще последва процедура за изваждане от списъка за проверки. Като част от предложената безличностна технология може да се използва схемата за по-сгъстена извадка (например 20-30% и повече) при марките, за които е характерно най-драстично нарушение на правилата, а по-олекотена (2-5%) при марки с частични нарушения.

Целта на подобна технология е да се насърчат търговците да плащат мита и данъци за съответните стоки. Друго предимство на подобен подход е, че по този начин контрабандистите на едро не могат да насочат вниманието си към конкретните изпълнители. Методът е безличен и автоматичен. В този смисъл, подобен подход е трудно уязвим.

3.6. СЪЗДАВАНЕ НА СПЕЦИАЛИЗИРАН ИНДЕКС НА КОНТРАБАНДАТА

Преобладава убеждението, че борбата срещу комплекса "контрабанда/корупция" трябва да се води само с използването на различни форми на агентурна информация. Предложените в настоящата брошура подходи не изключват подобни инструменти. Напротив – съчетаването на "закритите" с "откритите" методи създава нови възможности за превенция и пресичане на трансграничната престъпност. Но, за да функционира ефективно една институция за борба с контрабандата, е необходима публична обективна оценка за резултатите от тази дейност. В противен случай, нейната дейност може да стане предмет на договаряне между контрабандисти, държавни служители и политици. Опитът на развитите демокрации показва, че липсата на информация за институции, натоварени с подобни функции, често подхранва подозрения и съответно спад на доверието в тях от страна на обществото.

В тази връзка е целесъобразно създаването на общоприет Индекс на контрабандата, регистриращ промените в обемите и структурата на този тип престъпност. Той трябва да бъде публикуван с определена ритмичност (например два пъти годишно). Подобен индекс може да бъде създаден на базата на предполагаемите загуби на държавата от неплатените данъци и акцизи. Той може да се състои от определен брой контрабандирани стоки (селектирани в зависимост от общата им стойност), при които ще се сравняват платените мита и пазарния им дял като стойност и стоки, при които разликите от съпоставянето на данни от българската статистика и статистиката на страните от ОИСР са най-големи.

Описаните методи на "огледална статистика" и извадкови проучвания са добра основа за дискусия. При създаването на подобен индекс може да

* За да се осъществи подобна стъпка обаче се изискват някои промени в нормативните рамки за работата на митническите органи. Според основните вносителни, изискването задължително да се обявява марката на стоката изключително ще облекчи борбата с полулегалния внос ("паралелните вносителни").

се ползва опитът от "изследването на жертвите", провеждано в рамките на проекта "Ранно сигнализиране" от Програмата за развитие на ООН (UNDP), както и Корупционните индекси на *Коалиция 2000**. Индексите за измерване на корупцията например, са резултат от параметри, договорени в рамките на творческа дискусия между държавни и обществени институции и изследователски организации.

* Виж www.online.bg/coalition2000

4. НАСОКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА КОНТРАБАНДАТА И СВЪРЗАНАТА С НЕЯ КОРУПЦИЯ

Причините за разрастването на трансграничната престъпност в България през разглеждания период са комплексни: вътрешни и международни, социално-икономически и политико-управленски. Част от тях са пряко следствие от неадекватни действия на компетентните органи, изразяващи се в следното:

- Ниска ефективност от дейността на полицейската и митническата администрация и широко разпространение на корупционни практики, свързани с контрабандата.
- Мудност на магистратурата, породена от изключително усложненото доказателствено право, както и от честата и невинаги мотивирана смяна на кадри.
- Зависимост на съдебната система от страна на изпълнителната власт и политически протекционизъм.
- Липса на достатъчно координирани усилия и добронамереност между отделните държавни структури в противодействието на контрабандата и корупцията; липса на изградена информационна система и обмен на информация между тях и др.

Мерките по ограничаване и овладяване на контрабандните и свързаните с тях корупционни престъпления изискват създаването на по-ефективна правно-институционална среда, въвеждането на единна информационна система в рамките на отделните ведомства и между тях, подобряване на взаимодействието им, създаване на режим на прозрачност и публичност на мерките по превенция и санкциониране на тези престъпления, качествено подобряване на международното сътрудничество в тази сфера, привличането на неправителствени организации в мониторинга и контрола върху този тип престъпност и т.н.

4.1. ПРАВНИ МЕТОДИ НА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ

Двата общоприети метода на противодействие на престъпността въобще, и на контрабандата и корупцията в частност, са принудата и убеждението. Трябва обаче да се посочи, че те не са универсални и не биха могли да предложат цялостно решение на проблема. Наред с тях съществуват и редица други методи, ангажиращи държавни институции, неправителствени организации и движения, гражданите, международни организации и др. Използването на широк диапазон от методи и форми на противодействие на този тип престъпления се налага от обстоятелството, че факторите, които ги обуславят, имат социален, политически и икономически, а не само правен характер. Затова и задачата за ограничаването на корупцията и контрабандата до приемливи и контролируеми от държавата и обществото параметри има комплексен характер.

От чисто правен аспект, принудата, като подход, се изразява в наказване на лицето, извършило престъплението или административното нарушение. Този подход може да бъде разглеждан в няколко аспекта.

Първият от тях е усъвършенстването на съответните състави от Наказателния кодекс и административното, данъчното и митническото законодателство, като се разшири кръгът на правнорегламентираните обществени отношения, относими към корупцията и контрабандата, с цел да се противодейства на широкото им разпространение и произтичащата от това по-висока степен на обществена опасност.

Анализът на законодателното уреждане на противодействието срещу корупцията и контрабандата в България, както и световният опит показват, че прекаленото криминализиране на отделните форми на изпълнителното деяние – контрабанда и корупция (главно подкуп) и прекаленото завишаване на санкциите не може да доведе и не довежда, само по себе си до намаляването на броя на извършените престъпления или нарушения като краен желан резултат. Поради тази причина, както в теоретичен, така и в чисто практически план, остава открит въпросът за съотношението между степента на правно регулиране, т.е. дали деянията да бъдат криминализирани, или за тях да бъде предвидено административно наказание, налагано по административен ред.

Принудителното въздействие върху правонарушенията в разглежданите случаи се състои в налагането на наказания за извършено престъпление, за извършено административно нарушение или прилагането на принудителни административни мерки.

Въпрос на конкретна оценка на ситуацията в страната е, кой от този подход да има приоритет. Прекаленото засилване на наказателната репресия в резултат на криминализиране на повече от деянията и завишаване размера на наказанието не може да бъде приет като най-правилен подход в конкретния случай и в наказателно-правната политика, макар че в последните години има такава тенденция. Би могло да се препоръча завишаване на санкциите по отношение на длъжностни лица от митническата администрация или лица, които системно се занимават с дейност, свързана с пренасяне на стоки през границите на страната ни без разрешение на компетентните органи, като същевременно се увеличи размерът на кумулативно налаганото наказание глоба.

Приемането на по-диференциран подход при определяне на вида и размера на наказанията с оглед длъжностната характеристика на дееца при противодействието срещу корупцията и контрабандата с правни средства би довел до по-добри резултати. Аргумент за защита на това становище е, че контрабандата в големи размери и свързаната с нея корупция се извършват под "чадъра" на лица, стоящи високо в държавната йерархия или на политически лидери, принадлежащи към различни лобита.

По-широко приложение би следвало да получи административното наказание, поради това че производството по доказването на нарушението и налагането на административно наказание е значително опростено. Наказанията глоба и лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност при контрабандата и корупцията, биха могли да имат значително по-голяма ефективност в масовите случаи с по-ниска степен на обществена опасност, отколкото наказанията за извършени престъпления, предвидени в НК. Този извод се отнася и за имуществената санкция, налагана по административен ред.

Принудителният характер на противодействието на корупцията и контрабандата се изразява и в отнемането в полза на държавата както на предметите, така и на средствата, послужили за нейното извършване. [24]

Безспорен принос в борбата с корупцията и контрабандата би представлявало ефективното прилагане на ратифицираната от Народното събрание на 01.04.1993 г. (ДВ, бр. 31 от 1993 г.) Конвенция на Съвета на Европа относно изпирането, издирването, изземването и конфискацията на доходите от престъпления от 1990 г. и приетия през 1998 г. от Народното събрание Закон за мерките срещу изпирането на пари*. Основна цел на този закон е предотвратяване и разкриване действията на физически и юридически лица, насочени към изпирането на пари, придобити чрез или по повод на престъпление.[25]

Другият основен подход в противодействието на корупцията и контрабандата е убеждението. Той е свързан с превантивната функция на закона. Самото криминализиране на едно деяние или обявяването му за административно нарушение има превантивен характер. Той се изразява в това, че знанието за престъплението или нарушението и отговорността, която се носи за извършването им, мотивира гражданите да се въздържат от определено поведение, за да не бъдат санкционирани.

Независимо от обществената значимост и разпространеност на контрабандата и корупцията, от високата степен на обществена опасност на деянията, убеждението може да се прилага успешно при приемането на стимулиращи правни норми и на правни норми с благоприятен ефект за дееца като възможност за разширяване приложното му поле.

Прилагането на метода на убеждението може да придобие мултиплициращ ефект не само при противодействието на корупцията и контрабандата, но и при редица други престъпления, свързани с тях, като: престъпленията по служба, документните престъпления, някои от престъпленията против правосъдието.

Методът на убеждението, вън от чисто правния му формален характер, може да бъде прилаган с използването на форми в съответствие с традициите: ангажиране на гражданите, на обществените организации и използване възможностите на средствата за масово осведомяване. Особено място има обучението на децата и младежите.

4.2. ОРГАНИЗАЦИОННО-СТРУКТУРНА РЕФОРМА

Другите форми на противодействие могат да бъдат от организационен, организационно-методически и структурен характер и да включват различни стимулиращи мерки. Това предполага създаване на по-ефективна организация на работа на специализираните звена, чиято дейност непосредствено е свързана с контрабандата и корупцията, за своевременно разкриване на нарушенията и престъпленията и предприемане на действия за съставяне на съответните документи, които да ги удостоверяват, съкращаване на сроковете на разследване и налагане на съответните наказания, своевременно пресичане и предотвратяване на правонарушенията.

С измененията и допълненията на чл. 48 от НПК, от 01.01.2000 г. право за извършване на предварително разследване получиха и митническите органи за престъпления по чл. 242 и 251 от НК - контрабанда и валутни престъпления. В системата на митниците са назначени и обучени митнически

служители - митнически дознатели, които осъществяват функциите на разследващи органи. Митническите дознатели работят в тясно взаимодействие с органите на прокуратурата и органите на МВР.

С приемането на Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите е създадена нормативна основа за взаимодействие между държавните органи в борбата им срещу наркотрафика.

Новият Валутен закон разшири правомощията на митническите органи във връзка с осъществявания от тях валутен контрол. В случаите на констатирувани нарушения при износа и вноса на левове, чуждестранна валута в наличност, благородни метали и скъпоценни камъни, митническите органи придобиха правото да отнемат в полза на държавата предмета на нарушението, което несъмнено ще увеличи ефекта от реализирането на административнонаказателната отговорност.

Качествено нови правомощия бяха възложени на митническите органи по закрила правата на интелектуална собственост. По същество те се свеждат до упражняването на мерки за граничен контрол, изразяващи се в правото да се задържат стоки, за които има данни, че нарушават права върху интелектуална собственост.

С приемането на Данъчно процесуалния кодекс (ДПК) (ДВ, бр. 103 от 30.11.1999 г., в сила от 01.01.2000 г.) се създаде трайна и в известна степен закъсняла правна регламентация на обществените отношения в сферата на данъчното законодателство. По този начин се укрепиха устоите на държавността и се създадоха условия за добре организирана и ефективно функционираща данъчна администрация като гаранция срещу корупцията и контрабандата.

Значителното разширяване на процесуалните правомощия, свързани с налагането на административни наказания и прилагането на принудителни административни мерки, е сериозна гаранция за противодействие на корупцията и контрабандата.

С измененията в Закона за събиране на държавните вземания (ДВ, бр. 26 от 1996 г.), внесени от Данъчно процесуалния кодекс, към Министерството на финансите се създава Агенция за държавни вземания, чиито правомощия са уредени в чл. 85-90, както и в Устройствения акт на агенцията, приет от Министерския съвет, предоставящи широки възможности за реализацията на отнети в полза на държавата стоки и откриване на приходи за държавата от продажбата на тези стоки.

Същевременно става все по-наложително намаляването ставките на митата, евентуални количествени ограничения, ограничаване на лицензионните режими и други подбуди за извършването на нарушения.

Цялостната дейност на Главна данъчна дирекция (ГДД) се регулира от ДПК и от Устройствения правилник. Освен това към Главна данъчна дирекция е създаден отдел "Вътрешен контрол", с пет данъчни дирекции в София, Пловдив, Варна, Бургас и Велико Търново. Организационната структура на вътрешния контрол е напълно изградена до регионалните данъчни дирекции. В някои от териториалните данъчни дирекции работят представители на вътрешния контрол, макар че са по щата на регионалните данъчни дирекции. Основните функции на вътрешен контрол към ГДД са определени в чл. 241 от Данъчно-процесуалния кодекс и в Устройствения правилник. Основни функции на служителите от данъчен контрол са проверка на лоялността на служителите от данъчната администрация, проверка по сигнали

и жалби, както и извършване на регулярни (планирани, рутинни) проверки и профилактична дейност. Подобни структури със специализирани правомощия съществуват и в другите държавни органи, чиято дейност е свързана с противодействие на корупцията и контрабандата.

Трябва да се посочи обаче, че когато структурните звена с контролни функции са подчинени на ръководителите на съответното ведомство или звено, това снижава ефективността от тяхната дейност и засилва вероятността от нарушаване на принципа на обективност и независимост.

Положителен ефект би имало предприемането на следните мерки:

- 1) Създаване на единна информационна система и база данни с възможност за проверка на съпровождащите стоките документи.
- 2) Въвеждане на бързо действаща система за осведомяване на компетентните органи за образуване на наказателно или административно производство срещу конкретно лице, включително и дали са му налагани наказания за извършени престъпления, административни нарушения, както и дали са прилагани принудителни административни мерки.
- 3) Създаване на система за проверка на материалното и финансовото състояние на служителите, за които има съмнение, че са извършили или извършват правонарушения, свързани с контрабандата и корупцията.
- 4) По-широко прилагане на системата за стимулиране на митнически служители и поощряване откриватели на митнически и валутни нарушения, която сега е уредена в чл. 14 от Закона за митниците.

4.3. ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИ ФОРМИ

Организационно-методическите мероприятия, осъществявани от специализираните органи – митническа администрация, гранична полиция, финансова и данъчна администрация, Бюро за финансово разузнаване (БФР), Агенция за държавни вземания, органи на магистратурата, трябва да са насочени към:

- а) качествен подбор, подготовка и преподготовка на кадрите;
- б) разработка на методики за разкриване на отделните видове престъпления;
- в) изучаване на механизмите за извършване на отделните видове правонарушения, обобщаване на резултатите и представяне на анализите на районните митнически управления (РМУ).

4.4. РЕФОРМА НА МИТНИЦИТЕ

Важно значение за успеха в ограничаването на трансграничната престъпност има реформата в българските митници. Тя се осъществява в областта на нормативната уредба, организацията на работата, вътрешния контрол и международното сътрудничество.

Може да се направи констатацията, че в края на 90-те години бе усъвършенствана правнонормативната база в дейността на митниците.

Приемането на Закона за митниците (ДВ, бр. 15 от 1998 г.) наложи известни изменения и в Закона за банките. Даде се възможност на начални-

ците на Главно управление на митниците и на районните митнически управления да получават необходимата информация за лицата, извършили нарушение, констатирано с акт на митническата администрация.

В момента се разработва и влиза в сила III-то ниво ново митническо законодателство – инструкции, наредби и др. Пряко отношение към борбата срещу корупцията и други неправомерни действия на митническите служители имат Инструкцията за вътрешен контрол и Кодексът по етика в БМА. Тяхното разработване се осъществява съвместно с опитни служители и експерти от митническата администрация на страни от ЕС и Евромитници.

С Постановление на МС на Република България от 1997 г. и със ЗДС е предвидено ежегодно задължително деклариране на имотното състояние от всеки митнически служител.

Съгласно разпоредбите на чл. 7, ал. II от ЗДС и чл. 10, ал. 2 от ЗМ, митническите служители попълват декларации в съответствие с предвидените в тези закони ограничения за държавните служители и в частност за митническите служители.

В областта на вътрешния контрол също се предприемат мерки по пресичане на свързаната с контрабанда корупция. В системата на Министерството на финансите и по-специално в Главно управление на митниците (ГУМ) и Главна данъчна дирекция са създадени специални структурни звена, които имат за цел да извършват вътрешна проверка и контрол срещу евентуални корупционни действия на митническите и данъчните служители.

В структурата на Агенция "Митници" се включва инспекторат на пряко подчинение на директора на агенцията, който осъществява контрол върху дейността на митническата администрация [26].

Що се отнася до БМА, вътрешният контрол там се осъществява предимно от служителите на дирекция "Инспекторат" при Агенция "Митници" на директора на агенцията. Неговата дейност включва извършване на всички видове проверки в митническите учреждения (комплексни, тематични, целеви), проверки по сигнали и жалби от граждани и фирми.

В рамките на стартирания проект "Борба срещу корупцията" в митническата администрация (по програма ФАР съвместно с Френската и Английската митнически администрации), се предвижда да бъде обсъдена и предложена за реализиране адекватна структура на органите за вътрешен контрол, в съответствие с практиките на Европейския съюз."

Що се отнася до организацията на работата, бяха предприети мерки за ограничаване на корупцията и другите неправомерни действия на митнически служители, както и укрепване на служебната и трудовата дисциплина. По-важните от тях са:

- въвеждане на двустепенна (а в някои случаи и тристепенна) схема на контрол при митническото оформяне на стоки;
- осъществяване на периодична промяна на работните места на митническите служители, т.нар. ротация;
- отнемане на личните митнически печати и преместване на друго работно място, несвързано с осъществяване на митнически контрол, на митнически служители, срещу които има образувани предварителни производства, до произнасяне на съответните компетентни органи;
- установен е специален режим на съхранение на личните митнически пе-

чати;

- въведено е задължително деклариране на паричните средства над 100 лв. и/или чуждестранната валута, които служителите от митниците, митническите бюра и пунктовете носят в себе си на работното място през работно време;

Въведени са следните мерки от началото на 2000 г.:

- лични идентификационни карти, които се носят на видно място върху униформата от митническите служители и от оперативния състав в митническите учреждения;
- специални пощенски кутии в района на митниците, митническите бюра и пунктовете за приемане на сигнали и жалби от пътници, превозвачи, спедитори, представители на фирми и др.;
- В Дирекция "Инспекторат" при Агенция "Митници" е открита "гореща" телефонна линия, на която могат да бъдат подавани сигнали за неправомерни действия от страна на митнически служители (номерът на телефона е 981-55-38).

Поради началния етап на реформата все още е трудно да се каже как тези мерки се отразяват върху практическата дейност на митниците. Задължително условие за обективността на подобна оценка е тя да се формира с участието на неправителствени антикорупционни и правозащитни организации, както и да бъде достояние на обществеността.

Реформата включва мерки за подобряване взаимодействието с другите държавни институции. За да е по-ефективна борбата срещу корупцията и други неправомерни действия на митнически служители, се осъществява постоянно взаимодействие между ГУ на митниците (най-вече дирекции "Инспекторат" и "МВН") и другите компетентни държавни органи – съд, прокуратура, следствени служби, МВР, данъчна администрация и др. Взаимодействието включва поддържане на редовни контакти с органите на съдебната и изпълнителната власт, обмен на информация и съвместни проверки със съответните органи. Получените в резултат на проверките данни за престъпления и нарушения (без дисциплинарни) се изпращат на прокуратурата по компетентност (например осъществените съвместни проверки по контрабанден внос на захар, спирт и др.).

По-нататъшното осъществяване на реформата изисква въвеждането на съвременни стандарти и принципи на работа на митническите служители: опростяване и облекчаване на редица митнически процедури, намаляване ролята на субективния фактор, гарантиране на по-голяма прозрачност на митническата дейност и др.

Особено важно значение за подобряването дейността на митниците има поставянето на нови основи на процесите на събиране, обработка и използване на информацията. Следва да **продължат действията по:**

- изграждането в митническите учреждения на специализирани структури за разследване и разузнаване, усъвършенстване на дейността на тези структури, създаване на условия за тяхното по-добро функциониране чрез въвеждане на нови методи на работа, подобряване на материалната база и внедряването на ново специализирано техническо оборудване;
- създаване в митническите учреждения на нови информационни масиви и бази данни относно митническите нарушения и престъпления и осигуряване на достъп до тях за компетентните органи;

гуряване на непрекъснат обмен на информация в реално време между отделните ведомства, пряко ангажирани в борбата с митнически нарушения и престъпления;

- подобряване на координацията между отправните и получаващите митнически учреждения, инфраструктурата и средствата за комуникации;
- насърчаване на информационния обмен между митническите администрации и подобряване на международното сътрудничество;
- използване на съществуващата правна база за обмен на информация на международно ниво между митническите администрации;
- Необходимо е Р България да се присъедини към Конвенцията Найроби за предотвратяване, проучване и ограничаване на митническите нарушения и др.)

4.5. В КОНТЕКСТА НА ПРАВНО-ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА РЕФОРМА

Препоръчаните мерки съставят част от правно-институционалната реформа за създаване на съвременни управленски структури и механизми в контекста на евроинтеграцията на страната. В правно отношение например приетият през 1998 г. План за действие срещу корупцията на *Коалиция 2000* съдържа общи насоки за по-нататшно развитие на реформата на съдебната система, които пряко засягат разглеждания проблем [27]. Конкретно може да се предложи следното:

- реформа в материалното наказателно право чрез преформулиране на съставите, отнасящи се за престъпления по служба, измама, вкл. и измамата на потребителите, въвеждане на по-широко разбиране за понятието облага при престъплението подкуп, криминализиране на самото искане да се получи неправомерна облага (което вече е иницирано), криминализиране на приготвянето на корупционно действие, осъществено от две или повече лица, санкциониране на юридически лица, които допускат престъпни практики в дейността си;
- декриминализиране на престъплението "провокация към подкуп" при определени предпоставки, както и случаите, когато то има за цел изобличаване на корумпирани висши държавни служители, магистрати и други длъжностни лица;
- законодателно уреждане на санкцията "конфискация" за имущество, придобито в резултат на корупция – включително и когато е прехвърлено на трети лица с цел да бъде запазено.

Изключително важно значение за намаляване на политическата корупция и пресичането на свързаните с нея контрабандни канали би имало законодателното регулиране на финансирането на политическите партии и прозрачността на тяхната финансова дейност. Създаването на адекватна правна уредба в тази ключова сфера би се отразила благоприятно и на утвърждаването на демократичните институции в страната чрез разграничаване между държавната и партийната сфера, създаването на условия за развитие на законни източници за финансиране и за контрол върху финансите на партиите и политиците и т.н. [28]

Положителна стъпка би било и приемането на разработения от Центъра за изследване на демокрацията законопроект за Народния защитник и гражданските посредници. Въвеждането на институцията омбудсман на на-

ционално и местно равнище би допринесло за разширяване на прозрачността и публичността на държавното управление и в частност би подпомогнало усилията за ограничаването на свързаната с контрабандата корупция в страната.*

От друга страна, е необходимо доразвиване на реформата в публичната администрация и по-ясно дефиниране ролята на държавата и нейните институции, включително и на съществуващите контролни механизми и институции, които са призвани да противодействат на корупцията (Сметна палата, органите на Държавен финансов контрол на данъчната администрация, националните служби в структурата на МВР и др.). Тук трябва да важи правилото, че специализираните органи за вътрешен контрол в държавната администрация, имаща непосредствени задачи за противодействие на корупцията и контрабандата, би следвало да бъдат или напълно независими, или на двойно подчинение, изградени в единна система и подчинени на независим орган, какъвто може да бъде една *агенция с големи административни и юрисдикционни правомощия*.

Важна предпоставка за по-нататъшния успех на реформата в рамките на публичния сектор е приемането на съвременен закон за достъп до обществената информация, който би позволил преодоляването на ведомствената изолираност и би допринесъл за прозрачността и публичността в държавния сектор. Това предполага по-точното дефиниране на държавната тайна и създаване на режим на прозрачност и публичност в дейността на държавните институции.

По-нататъшната реформа в областта на съдебната система пряко рефлектира върху разглежданите в тази разработка нарушения и престъпления. Мерките по ускоряване на правораздаването и повишаване на неговата ефективност и прозрачност биха могли да създадат условия за преодоляване на досегашната мудност в тази сфера. В частност, голямо значение би имало по-нататъшното привеждане на законодателството в съответствие със стандартите на антикорупционните конвенции (през 1999 г. от страна на Република България са подписани три конвенции, регулиращи борбата срещу корупцията – Наказателната конвенция за корупцията на Съвета на Европа, Гражданската конвенция за корупцията на Съвета на Европа и Конвенцията за борба с подкупването на чужди длъжностни лица в международни търговски сделки на Организацията за икономическо развитие и сътрудничество. Ратифицирана е само третата конвенция, по която, в изпълнение на ангажиментите, на 15 януари 1999 г. бе приет Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс. С него се дава определение на понятието "чуждо длъжностно лице", а даването на подкуп на чуждо длъжностно лице при извършване на международна търговска дейност е обявено за престъпление. Наказанието в този случай е като за активен подкуп на местно длъжностно лице.).

4.6. ЗАСИЛВАНЕ НА МЕЖДУНАРОДНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Самият характер на комплекса корупция/контрабанда предполага международно сътрудничество като единствена възможност за постигане на определени положителни резултати. Това е така и защото контрабандата във всички случаи е престъпление, засягащо най-малко две държави.

* Вж. Институцията омбудсман – концепция и законопроект за България, Чуждо законодателство, Център за изследване на демокрацията, София, 2000

България е страна по редица международни актове, които имат отношение към контрабандата и корупцията. По силата на чл. 5 от Конституцията те се явяват актове с приоритет пред вътрешното законодателство [29]. Същевременно, по силата на Европейската конвенция за правна помощ и разпоредбите на Глава XXII, Раздел III и V от НПК, България реализира международно сътрудничество за правна помощ по наказателни дела по искане на трети страни в значителен обем.

В продължение на две години – 1998 г. и 1999 г., България е изпълнила 28 искания за правна помощ, от които 13 от Украйна, 2 от Кипър, 5 от Русия, по 1 от Турция, Англия, Полша, Латвия, Норвегия, Испания и Румъния. Осем от исканията за правна помощ са за контрабанда на наркотични вещества. Всички други искания на молещата страна се отнасят за различни стоки, към които са включени и тези с наименование "непосочени". Съгласно изричните разпоредби на Закона за съдебната власт, исканията за правна помощ се изпълняват от Специализираната следствена служба.

Според Закона за мерките срещу изпирането на пари (ЗМИП), Министерство на финансите е длъжно да уведоми заинтересованите органи в чужбина "относно първоначалните престъпления и свързаните с тях престъпления по изпиране на пари, за които българският Наказателен кодекс не се прилага". Това уведомяване се извършва писмено от Министерство на правосъдието до Бюрото за финансово разузнаване (БФР) към Министерство на финансите (Чл. 21, ал. 2 от ППЗМИП).

Друга форма на международно сътрудничество е дейността на Националното централно бюро "Интерпол" - МВР, чрез което се извършват справки и запитвания за регистрация на лица, срещу които има образувани предварителни производства в България.

Подобни искания за чуждестранни граждани се изпълняват и от българските специализирани органи, в това число от органите на правосъдието, при отправени искания към българската страна.

Особено важно е сътрудничеството чрез Интерпол. По този път необходимата информация се получава по-бързо, отколкото при направено искане за правна помощ, където процедурата е усложнена. Освен това информация от Интерпол могат да получат органи и институции, невключени в системата на магистратурата.

Специфична форма на сътрудничество между специализираните органи за противодействие на престъпността, в това число за борба с контрабандата и корупцията, е действащата вече втора година Работна група по правоохрана към Министерство на вътрешните работи, в която участват представители на американската администрация, МВР, прокуратурата, съда, следствието, митническата администрация и Бюрото за финансово разузнаване.

В практически план особено полезни са непосредствените контакти между следствените служби и преди всичко между Специализираната следствена служба и офицерите за връзка, акредитирани към съответните посолства в София.

Съществуват големи възможности за развитие на регионалното сътрудничество. Международни проекти могат да се разработват в рамките на Пакта за стабилност на Югоизточна Европа, по-специално в рамките на Третата маса на пакта – въпроси на сигурността, корупцията и сътрудничеството в областта на правосъдието и вътрешните работи. През февруари 2000г.

България, заедно с още шест страни от Югоизточна Европа, подписа споразумение за борба срещу корупцията в контекста на сътрудничеството за реализиране на Пакта за стабилност.

Многостранното взаимодействие в сферата на пресичането на трансграничната престъпност е част и на друг официален документ – Хартата за добросъседство, подписана в Букурещ в началото на февруари същата година, като част от Инициативата за сътрудничество в Югоизточна Европа (ИСИЮЕ). Също в рамките на последната, през 1999 г. бе подписано и Споразумение за превенцията и борбата срещу трансграничната престъпност, което предвижда различни форми на сътрудничество между правоохранителните органи на страните от региона: обмен на специализирана информация, сътрудничество в овладяване на съвременни технически средства и методи, осъществяване на ефективна координация и др. [30]

България е страна по редица двустранни договори за правна помощ, както и по редица двустранни споразумения за противодействие на корупцията и контрабандата [31].

В началото на 2000 г. стартира проект "Борба срещу корупцията в БМА", работата по който се осъществява съвместно със специалисти от митническите администрации на Франция, Англия, както и с "Евромитници". В рамките на този проект се разработват инструкция за вътрешния контрол, Етичен кодекс и др., ще се доставя специализирано техническо оборудване за нуждите на органите на вътрешния контрол, ще се извършва обучение на служителите [32]. От месец юни 1999 г. ГУ на митниците се включи (чрез дирекция "Инспекторат") в съвместната програма на Съвета на Европа и Европейската комисия "Октопод – II".

Установени са контакти и се обменя информация и данни с митническите администрации на съседни страни, както и със страните от ЕС.

Основна задача, която се поставя пред всички български институции, ангажирани с противодействието на контрабандата и корупцията, е по-пълноценното използване на съществуващите международни механизми и форуми за решаване на най-острите проблеми в тази област. Очевидната цел на отделните направления на сътрудничество с други страни, международни организации и специализирани агенции е превръщането на националните усилия за овладяване на споменатите негативни тенденции в трансграничната престъпност в България в част от международното противодействие на този феномен.

4.7. РОЛЯТА НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО

Ако се ръководим от една от основните функции на гражданското общество като коректив на публичната власт, можем да дефинираме основната мисия на неправителствените организации в противодействието на комплекса контрабанда/корупция в две насоки: мониторинг и контрол. Разбира се, всяко ведомство осъществява подобни функции и гражданските организации не си поставят за цел тяхното омаловажаване. Трудно е, обаче да си представим напълно обективен мониторинг и контрол от страна на вътрешноведомствени механизми. Голямото предимство на гражданския мониторинг и контрол по отношение на ведомствените надзорни функции е в независимостта на третия сектор. Необходимо е българските политици да усвоят истината, че не съществува алтернатива на гражданския контрол и никакви реформи в рамките на самото управление не биха компенсирали не-

говото отсъствие.

В сферата на мониторинга подобно сътрудничество може да приеме формата на поставено на договорни начала съдействие между държавни институции (например Агенция "Митници") и неправителствени организации в осъществяване на периодични извадкови проучвания за определяне произхода на различни видове стоки. Следваща стъпка би била съчетаването на извадковите проучвания и извършените проверки за стокова наличност, като последните бъдат подчинени на предварително определен статистически принцип. Логиката тук е в насочване на проверките там, където според извадковата статистика има най-голямо разминаване между вноса на определен вид стока и нейната складова наличност (вж.т. 2.4).

В сферата на контрола е наложително включването на представители на неправителствени и в частност правозащитни организации в наблюдението върху сигналите за злоупотреби при пресичане на държавната граница (сега такива сигнали се обобщават от Агенция "Митници").

Следващата крачка би била гарантиране съдействието на компетентните органи по установяване на самостоятелен граждански контрол посредством въвеждане на Института на гражданския наблюдател, откриване на "горещ телефон", функционирането на приемни и осъществяване на анкетни проверки за нарушения в зоната в непосредствена близост до границата или в обсега на митническите проверки.

Пак със съдействието на специализирани граждански организации е необходимо цялата информация, натрупана чрез различни проучвания, анкети, както и по пътя на събиране и обобщаване на жалбите, да бъде публикувана като интернет-страница и/или в периодични издания (бюлетини). Това би допринесло за прозрачността и публичността в дейността на компетентните органи, а оттук и за генериране на обществена подкрепа за предприеманите мерки по пресичане на контрабандата и корупцията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Контрабандата, която често се осъществява в съучастие с държавни служители, ощетява националната икономика и интересите на гражданите. На първо място сред негативните последствия от тези престъпни дейности е намаляването на постъпленията в държавния бюджет, което води до увеличаване бюджетния дефицит на страната. За да попълни бюджета, държавата се стреми все повече към увеличаване на приходите, което пък от своя страна води не само до засилване на данъчното бреме, но и до затрудняване на инвестициите. А това потенциално е заплаха и за икономическите реформи на прехода.

Толерирането на комплекса "корупция/контрабанда" представлява заплаха за националната сигурност и нейното икономическо развитие по пътя на пазарното стопанство. Натрупаните чрез контрабанда "мръсни пари" се завъртат в един порочен кръг и деформират икономиката в криминална или полукриминална посока. По този начин по-конкурентни и доминиращи стават престъпните структури, а не честните предприемачи.

Създава се неприемлив инвестиционен климат за чуждите бизнесмени, защото те се изправят пред нелоялна конкуренция и липсата на пазарни правила. Поради тази причина България бе напусната от големи западни фирми, които се сблъскаха с контрабандния внос на собствените си продукти на нашия пазар.

Освен това, контрабандата унищожаваше зараждащото се местно производство чрез евтин внос и пречи на създаването на среда за развитие на средния и малък бизнес и нормална икономическа класа в страната.

Накрая, но не по важност, съществуването на контрабандни канали и тяхното контролиране от групи във властта пречат за стабилизирането на демократичните институции, регламентирането на партийните финанси, реформата в държавните структури и утвърждаването на съвременни стандарти на управление.

Всичко това показва необходимостта от предприемане на бързи и решителни мерки от страна на властите за разрушаване на този престъпен комплекс и за рязкото ограничаване на контрабандните трансакции в страната. Част от тези мерки вече са факт, други предстоят да бъдат въведени в практиката на контролиращите органи. Усилията за укрепване на законността в тази сфера са част от международното противодействие на контрабандата, трафика на наркотици и хора. Нещо повече – реформата на контролиращите и правозащитните органи и пресичането на контрабандните канали в страната са предпоставка за успешното интегриране на България в европейските и евроатлантическите структури.

Често подценявано, но важно условие за успеха на борбата срещу корупцията и контрабандата, е засилването ролята на гражданското общество и дългосрочното провеждане на обществен мониторинг и контрол върху рисковите зони в тази сфера. Без гражданското участие общественост-

та в страната и в чужбина би била лишена от независима оценка на процесите и тенденциите в противодействието на комплекса корупция/контрабанда в България.

В този смисъл, формулираните в настоящата разработка методики за оценка и мониторинг на контрабандата, както и комплексните мерки за превенцията на трансграничната престъпност и свързаната с нея корупция на държавни чиновници, представлява неразделна част от усилията на българската общественост към укрепване на законността и демокрацията в страната и принос за приобщаването ѝ към развитите демократични общества.

БЕЛЕЖКИ

1. Българският тълковен речник (четвърто издание, 1995 г.) дава следното определение на това понятие: обществена развала, поквара, подкупничество. Тази дефиниция съответства на латинското значение на думата "corruptio" - буквално разваленост, изхабеност, лошо състояние, с второ значение - лъжливост, разваляне, подкупване.

Корупцията е обществено негативно явление, което намира най-категоричен израз в подкупа. Корупцията и подкупът си приличат, но не се покриват. Корупцията е по-широко понятие, което включва и подкупа. Поради това, той има всички белези, характерни за корупцията. В този смисъл, всеки подкуп е и корупция, но не всяка корупция е подкуп. Както корупцията, така и подкупът водят до незаконно облагодетелстване, но при подкупа то е само имотно. Корупцията може да се извърши не само от едно лице, но и от повече лица, с цел получаване на лична изгода при използване на служебно положение, докато подкупът винаги се извършва най-малко от две лица, които извършват една своеобразна сделка. Подкупът е користо престъпление, докато корупцията е много по-аспектна и нанася много повече вреда на обществото. Подкупът е винаги само правно явление. Корупцията е социално явление, което се проявява като правно по изключение.

В понятието "корупция", в неговото чисто гражданско понятие и разбиране, се включва присвояването на поверено имущество, контрабанда, незаконна търговия и прочее и дори се говори за "корупционна престъпност", понятие което е придобило гражданственост, без да има научна или юридическа стойност.

Корупцията е присъща както на държавния служител, така и на обществения деятел и се изразява в това, че и единият, и другият получават юридически забранени и социално несправедливи или аморални преимущества. Тя е характерна за всички етажи на държавното управление и нейното абсолютизиране или свързване преди всички, или само с нисшите етажи на управленската власт, които не са защитени икономически, е най-малкото неточно. Напротив - както в България, така и в другите страни, независимо от етапа (степената) на икономическо развитие - развита пазарна икономика, преход от тоталитарна към пазарна икономика или тоталитарна икономика, корупцията е характерна в най-ярко изразения си вид, в най-крупните си размери и в най-категорично незачитане на правните и морални ценности именно за висшите ешелони на властта.

2. Както отбелязва Майкъл Джонстън, трансграничната корупция има широк диапазон на действие: от съмнителните политически дарения и финансиране на изборни кампании, до неоправдана строгост на банковата тайна, офшорни банкови операции, създаване на свободни зони, в които се приемат капитали с неясен произход и т.н. (Вж. Michael Johnston. Cross-border Corruption: Points of Vulnerability and Challenges for Reform, in: Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries, UNDP/OECD Development Centre, p.15). В настоящата брошура вниманието ще бъде насочено предимно към корупцията, съпътстваща икономическата контрабанда.
3. В правен аспект контрабандата се разглежда като престъпление и като административно нарушение, за което се предвижда наказателна или административна отговорност, уредени съответно в Наказателния кодекс и в Закона за митниците (ДВ, бр.15, 1998 г.). Съставът на престъплението е уреден в чл.242 от НК. От обективна страна то се изразява в пренасяне през границата на страната на стоки без знанието и разрешението на митницата. Стоките могат да имат най-различен характер, в зависимост от което се определя наказателната отговорност. Тя зависи и от количеството, както и от вида на стоката. С измененията и допълненията на НК от месец март 2000

г. (ДВ бр.21/2000 г.) бяха приети определения на понятията "наркотични вещества", "прекурсор", "незаконен трафик" и "аналог". По този начин ще се улесни практиката по приложението и тълкуването на съответните текстове в Наказателния кодекс. Беше приет и нов състав - чл. 242А, относим специално към режима за транзита на стоки през границата на страната. Престъплението е консумирано, когато стоката, обявена по документи за транзитен пренос, се разтоварва на територията на страната. Създаването на специален наказателен състав за транзита на стоки е сериозна гаранция за ограничаване на това престъпление и защита на интересите на страната.

Във всички случаи на контрабанда предметът се отнема в полза на държавата независимо чия собственост е, а ако липсва или е отчужден се присъжда неговата равностойност по цени на дребно. На отнемане в полза на държавата подлежи превозното или преносното средство, послужило за превозване или пренасяне на стоки, независимо от неговото предназначение и независимо дали е собственост на деца или на трето лице. От значение е обстоятелството, че превозното или преносното средство е послужило за извършване на престъплението "контрабанда". Изключение от това общо правило е случаят, когато стойността на превозното или преносното средство явно не съответства на тежестта на престъплението "контрабанда".

Съществено е да се отбележи, че контрабандата е един от сравнително редките случаи в НК на Република България, когато опитът за контрабанда в "особено големи размери", представляващ "особено тежък случай", както и при хипотезата, когато извършител на деянието е длъжностно лице от митническата администрация, е наказуем. Предвидена е наказателна отговорност за деяние, което не е довършено по независещи от дееца причини. Опитът е наказуем в изрично предвидените от закона случаи и е свързан с вида на стоката, само ако тя е наркотично вещество, с размера, т.е. с количеството на стоката, ако случаят е особено тежък или с длъжностната характеристика на дееца - ако той е митнически служител. Контрабанда е налице само тогава, когато е извършено от лице, разбиращо свойството и значението на деянието и целящо настъпването на престъпния резултат, т.е. изисква се пряк умисъл. Във всички други случаи няма престъпление.

Стойността на стоката, както и нейното количество съгласно константната практика на съда, не са съществени белези за квалификацията на деянието, когато предмет на контрабандата са наркотични вещества. Тези белези имат вторичен характер.

Престъплението "контрабанда" може да бъде извършено от всяко българско или чуждестранно лице, стига стоката да е превозена или пренесена през границата на Република България, без разрешението на митницата.

Когато "контрабандата" представлява маловажен случай, наказанието, което се предвижда, е глоба, налагана по административен ред. В този случай деянието не е маловажен случай на престъпление по смисъла на чл. 93, т. 9 от НК, а именно: "Маловажен случай" е този, при който извършеното престъпление, с оглед на липсата или незначителността на вредните последици или с оглед на други смекчаващи обстоятелства, представлява по-ниска степен на обществена опасност в сравнение с обикновените случаи на престъпление от съответния вид."

При маловажност на деянието, когато липсват вредни последици или те са явно незначителни, лицето не е осъждано, не е наказвано по административен ред и не е извършвало друго такова деяние, преценката, дали случаят е маловажен, може да се извършва от съответния административно-наказателен орган, т.е. органът на митническата администрация (вж.ТР № 53/11.04.1986 г., ОСНК).

С измененията и допълненията на НПК, влезли в сила от 1 януари 2000 г., разследването на престъплението "контрабанда", както и на административните нарушения, е изцяло в компетенциите на митническата администрация. В това решение контролът за спазване на законовите изисквания за преминаване на стоките през границите на страната, както и разследването на извършените правонарушения в този случай ангажира изцяло отговорността на митническата администрация. Създадени са реални закони и организационно-структурни предпоставки за повишаване ефективността в дейността на последната.

4. Трябва да се отбележи, че митническият контрол е избиращен. Във всяка страна е налице законово определена оперативна самостоятелност на митническата администрация, т.е. целесъобразност на проверката и контрола на изнасяната и внасяната стока. Обективно пълен физически контрол на всички стоки, преминаващи през границата на която и да е страна, не може да бъде осъществен. Законът за митниците определя правото на митническата администрация да прецени, дали да извърши митническа проверка, както и дали преминаващият през границата товар съответства на съпровождащите го и представени пред митническата администрация документи.
5. Тези практики контрастираха с официалното присъединяване на страната към ембаргото. Бяха приети следните постановления, които регламентираха участието на България в него:
 - ПМС № 90/07.05.1993 г. за изпълнение от Република България на Резолюция № 820 на Съвета за сигурност на ООН от 17 април 1993 г. (ДВ, бр. 41/1993 г.).
 - ПМС № 241/30.11.1992 г. за изпълнение от Република България на Резолюция № 782 на Съвета за сигурност на ООН от 16 ноември 1992 г. (ДВ, бр. 99/1992 г.).
 - Разпореждане № 16 от 24 юли 1991 г. за налагане на ембарго върху доставката на оръжие, боеприпаси и военно оборудване за СФРЮ (ДВ, бр. 62/1991 г.).
 - ПМС № 94 от 5 юни 1992 г. за изпълнение от Република България на Резолюция № 757 на Съвета за сигурност на ООН от 30 май 1992 г. (ДВ, бр. 47/1992 г.).
 - ПМС № 125 от 7 юли 1992 г. за изменение и допълнение на Постановление № 94 на МС от 1992 г. за изпълнение от Република България на Резолюция № 757 на Съвета за сигурност на ООН от 30 май 1992 г.
 - ПМС № 164 от 25 август 1992 г. за изменение и допълнение на Постановление № 94 на МС от 1992 г. за изпълнение от Република България на Резолюция № 757 на Съвета за сигурност на ООН от 30 май 1992 г. (Обн. ДВ, бр. 42/1992 г.; изм. и допълн. ДВ, бр. 58/1992 г.).
 - Наредба № 3 за митническо оформяне на стоки, в съответствие с приетите на 26 април 1993 г. правила за контрол на Комитета по санкциите на ООН, издаден от Министерство на финансите, ДВ, бр. 53/22 юни 1993 г.
 - Меморандум за споразумение между правителството на Република България и ЗЕС за съдействие при прилагане на санкциите на река Дунав.
6. През 1995 година известният криминален бос Иво Карамански, в свое скандално интервю за българските медии, обвини директно някои от икономическите структури, че са приватизирали граничните служби: "И аз плащам подкупи по 100 хиляди долара, но моите цистерни цял месец стоят на границата, а на други групировки минават веднага през пунктовете."
7. Според изнесените от МВР данни, по канала за контрабанден внос на захар през Бургаското пристанище са внесени около 240 000 т захар. Контрабандната захар е реализирана на вътрешния пазар. Пак по данни на вътрешното министерство, този канал е наблюдаван от висши офицери от специалните служби и дори от зам.-министри по време на управлението на БСП. Като съпричастни на контрабандата са уличени и двама офицери от регионалното звено на Националната служба за сигурност и 16 митничари от митницата в Бургас. Макар да няма преки доказателства за взети подкупи, стана известно, че каналът е наблюдаван от специалните служби в продължение на две години, без да се предприемат никакви мерки за неговото прекъсване. Това е доказателство за покровителственото отношение на контролните органи към една незаконна практика, което създава подозрения за съществуващи корупционни механизми, действащи по хоризонталата и вертикалата на властта.

В началото на 1999 г. е разкрит канал за внос на спирт през няколко митници, също действащ в продължение на години. Оказва се, че през периода 1994-1998 г. в страната не е влязъл нито един тон етилов спирт, за който да са платени пълният сбор от митнически такси, а голяма част от българските производители на алкохолни напитки са работили основно с контрабанден спирт. Само участието на митническата администрация към този нелегален трафик може да обясни факта, че една цяла индустрия у нас е действала с контрабандно внесени суровини.
8. Тук трябва да се има предвид, че освен казаното по-горе, въвеждането на ограничителните режими (квоти) за износ на определена номенклатура стоки по същество ог-

- раничава свободната обмяна, което създава условия и предпоставки за износ на стоките в нарушение на установения в държавата ред. Това, на свой ред неизбежно е свързано с корупцията на длъжностни лица, определящи съответните квоти на отделните фирми, както и на длъжностните лица от митническата администрация, имащи за задача да следят за количеството и качеството на изнасяната стока в рамките на определената квота.
9. Данните са от Специализирана следствена служба.
 10. Данните са от Специализирана следствена служба.
 11. Вж. Report Committee on the Honouring of Obligations and Commitments by Member States of the Council of Europe (Monitoring Committee). Rapporteurs: Mr. David Atkinson, United Kingdom, European Democratic Group and Mr. Henning Gjellerod, Denmark, Socialist Group, p.19.
 12. В постановление на В. Михайлов, прокурор при Софийска градска прокуратура, от 22.10.1999 г. се констатира, че редица от констатациите на Емил Димитров не отговарят на истината.
 14. Според д-р Алесандро Полити, съветник към Министерството на отбраната на Италия, географията на организираната престъпност и трафика на наркотици е белязана от следните жалони:
 - три гравитационни центъра на престъпността - Италия, Русия и Турция;
 - 10 регионални поддържащи центрове (Албания, Хърватия, България, СР Югославия, Македония, Гърция, Румъния, Словения, Приднестровието, Украйна).
 - две държави, които са изправени пред риска да се провалят (СР Югославия и Русия); шест други държави, които вече са преминали различни етапи на подобен провал (Албания, Босна и Херцеговина, Хърватия, Македония, Черна Гора, Словения).
 - два острова, в които има "сиви зони" и различна степен на контрол от страна на организираната престъпност (Кипър и Сицилия);
 - два големи производители на дрога (Мароко и Русия) и три по-малки производители (Албания, Ливан и бивша Югославия);
 - два големи маршрута за трафик на дрога (Балканският коридор и Русия);
 - две големи територии, в които влиза дрога (Русия и Турция);
 - един голям коридор за нелегален трафик на хора по море (Черна гора/Албания - Италия) и четири сухопътни коридора (Сараево-Хърватия-Словения-Италия или Австрия; Истанбул-Украйна-Полша-Германия; Истанбул-Румъния-Унгария-Словакия-Чехия; Истанбул-Гърция-Македония - Италия/Австрия)
 - един голям регионален финансов офшорен център (Кипър)
 - основните дроги са канабис, хероин и ATS, като кокаинът постепенно се увеличава. (Alessandro Politi. Organized Crime and Regional Cooperation in South-East Europe, paper prepared for the Conference on Regional Cooperation and Reconstruction in South-East Europe, Rome, 29-30 October 1999, p.16-17)
 15. Данните са на Агенция "Митници" и Сектор "Наркотрафик" на НСБОП.
 16. Данните са на Сектор "Наркотрафик" на НСБОП
 17. По данни на Гранична полиция.
 18. Това е част от напусналите страната след отпадането на предишните ограничения за пътуване и работа в чужбина. Според някои оценки през 90-те години населението на България е намаляло с 8-9%. Броят на напусналите страната е около 700 000 души, като голяма част от тях са млади хора.
 19. "Новинар", 12.04.2000 г.
 20. Куманова А., Димитрова Р. Скритата икономика през погледа на експерта, сп. Статистика, бр. 2, 1998, с. 64-75.
 21. Вж. по подробно Куманова А., Манолов В. Понятието "скрита икономика" - основни подходи при неговото статистическо обхващане, сп. Статистика, бр. 2, 1996, с. 51-62; Куманова А., Антонова Ю. Скрита икономика, сп. Статистика, бр. 1, 1997, с. 68-74; Куманова А. Скрита икономика и някои методи за нейното изследване и оценки, сп. Ста-

тистика, бр. 2, 1997, с. 67-80

22. ACE-PHARE P95-2030-R; Mintchev V. Les echanges de biens industriels entre la Bulgarie et l'Union Europeenne 1990-1995, Revue d'etudes comparatives Est-Ouest (RECEO), 1999, № 4)
23. Един от тези фактори е различието в използваните методологии за отчитане на вноса и износа. В тази насока усилията са насочени към уеднаквяване на методологията с тази на ЕС и най-вече в уеднаквяване на обхвата на отчитането на вноса и износа. В това отношение съществуват сериозни затруднения при отчитането на т. нар. икономически режими (особено при обработката и преработката на стоките), които не са решени изцяло и в страните от ЕС. Например, материали, оформени на режим "редовен износ" в страна от ЕС се внасят в България на режим "Обработка", след което готовият продукт се реекспортира за трети страни и не се отчита като внос в България.

Друг фактор, пораждащ разминаване между данните за износа от страните на ЕС за България и за вноса на стоки в България от тези страни е промяната на местоназначението на стоката, което е често срещано явление, особено при контрабанда на стоки, за да се затрудни откриването на крайния получател. По тази причина стоки, обявени за износ от тези страни за България, впоследствие по маршрута на движение – например в пристанища на претоварване или в транзитни страни, получават ново местоназначение и не се внасят в България. Или при въвеждането им на митническата територия на България за тях се учредява временен внос и се реекспортират за други страни. При това положение те не се оформят на редовен внос в страната, а в страната на износа са статистически отчетени за износ в България.

Друга възможна причина за тези разлики е, че част от стоките се внасят в Свободни зони и докато не бъдат оформени на редовен внос, те не се включват в статистиката за внесени в страната стоки. При това, оформянето за внос от свободната зона може да се извърши в рамките на следващата година и няма да бъдат отчетени във вноса в годината, в която са отчетени като износ в страната партньор.

Съществен фактор е и декларирането на завишена фактурна стойност в страната на износа, с цел неправомерно възстановяване на ДДС или получаване на по-големи субсидии в случаите на износ на селскостопанска и др. продукция.

Както беше изложено по-горе, различния обхват на отчитане на вноса е също съществен фактор, който поражда различия в данните. В тази връзка следва да се отбележи, че през 1998 година, за която е анализът в разработката, при внос на стоки от физически лица не се изискваше подаване на Единен административен документ (ЕАД), данните от който са източника за изготвянето на въшнотърговската статистика.

Като се има предвид горния механизъм, би следвало разликата между данните за износа на стоки от България за страните от ЕС и данните за вноса от България в тези страни да е с обратен знак. Всъщност данните за износа от България да са по-големи от тези за вноса от България в тези страни. Възможна причина за появилата се разлика може да се дължи на реекспорта на стоки, внесени на режим временен внос от България, докато в нашата статистика тези стоки не са отчетени като редовен износ от България. Следва, обаче реално да се отчита и факта, че определена част от тази разлика вероятно се дължи и на гореизложените фактори, когато те влияят на отчитането на вноса в страните от ЕС, а така също и на занижаване на митническата стойност от вносителите в ЕС. (т. н под-фактуриране)

24. Като част от преките методи съществуват и смесени техники, при които последните се съчетават с маркетингови оценки на конкретни пазари и с официалните източници на информация. Тук привеждаме пример за подобно проучване на два вида стоки.

Косвените методи от своя страна включват:

- а) Балансиране на ресурса и използването. Това е метод, основаващ се на отклонение на дохода от разхода. Той е свързан с трите подхода за измерване на БВП:

производствен, по елементи на крайното използване и по елементи на дохода. Първият обръща по-голямо внимание на материалните потоци на производствената система, вторият се свързва с паричните потоци на икономическата система от разходната им страна, а третият ги разглежда от доходната им страна. Този традиционен метод за балансиране на БВП не е създаден специално за оценка на скритата икономика. Спорно е, дали различията между трите подхода се дължат на някакъв вид неотчитане и доколко това явление може да бъде описано като "скрита" дейност. Препоръчва се, преди да се пристъпи към този метод, да се приложат и други техники за оценка на скритата икономика. Методът не е универсален за всички страни в преход, но се прилага в Чехия, България и някои други държави.

- б) Монетарен подход за отчитане движението на банкнотите и стокооборота в страната и съответното ниво на инфлация. Този подход се базира на методи, основаващи се на индекси от сферата на паричното обръщение. Те са едни от най-разпространените и преследват улавянето на следите, които оставя скритата стопанска дейност в областта на паричното обръщение. Общовалидно за тях е предположението, че дейностите, извършвани в рамките на скритата икономика, се обуславят от използването на налични пари. От друга страна, величината на наличните пари, необходими за производството и обръщението на БВП, проявява известна стабилност в краткосрочен и средносрочен период (това се отнася за нормално функциониращите икономики). Съпоставянето на действителната парична маса с необходимата за обръщението на фактическия БВП е свързана с факта, че разликата между тях се отнася за сметка на "скритата икономика" и може да се използва като индекс за нейната интензивност.
- в) Метод, основаващ се на отклонение на реалната от официалната заетост, като се предполага, че официалният процент на заетостта на населението се различава (е по-малък) от действителния в националната икономика. Получената разлика се дължи на функционирането на скритата икономика, която се характеризира с недеklarирани работни места. Като основа за сравняване на дела на заетите се приема друга държава с подобна икономическа структура или определена година, за която се смята, че не е съществувал скрит сектор (или е съществувал, но с по-нисък относителен дял). Теоретичните възражения, които поражда такъв подход, както и чисто изчислителните трудности при построяването му ограничават неговото приложение.

Модифициран вариант на този метод е т.нар. "италиански метод", чиято същност се състои в съпоставянето на оценките по заетостта от въпросници, измерващи производствената дейност с допълнителни източници на данни за заетостта, по-специално от наблюдения на работната сила и преброяването на населението. Този метод държи сметка както за съзнателното занижаване на данните от регистрираните производствени единици, така и за оценяването на общия разход на труд в националната икономика, като по този начин се изчислява добавената стойност, създадена в нерегистрираните стопански единици. Допълнителната оценка за коригиране на занижените отчетни данни, получени от малките предприятия, се прави въз основа на т.нар. Метод на Франц. "Италианският метод" се използва в Полша, Румъния, Литва, Македония, Словения.

- г) Унгарски метод, който има за отправна точка факта, че данните за работната заплата и възнагражденията се занижават с цел да се избегне плащането на вноски за социално осигуряване (доста тежки в много от страните в преход). Първата стъпка на този метод включва коригиране на официално отчетените данни дори от държавните фирми, поради това занижаване. Втората стъпка е да се направят оценки за добавената стойност на частните фирми и едноличните търговци (с еднородна дейност), като се използват тези коригирани данни от официалните отчети и информация от бизнесрегистъра за броя на частните фирми и малките, често некорпорирани предприятия от сектор "Домакинства". Тук вниманието е насочено по-скоро към добавената стойност, отколкото към продукцията и предположенията са, че възнагражденията в частния сектор са значително по-високи (3,5 пъти) от тези в държавния. Измерванията показват, че над 1/3 от доходите на българина са недеklarирани. Неслучайно министър-председателят по-

сочи, че 728 000 работещи българи не се осигуряват и не плащат вноски, а още 300 000 наети в частния сектор се осигуряват само върху минималната работна заплата. Подобни или сходни методи се използват в България и Полша.

- д) Метод за оценка на продукцията на домакинствата. Оценки за продукцията на домакинствата за собствено крайно потребление са правени още в баланса на народното стопанство, т.е. това не е новост за родната статистика. При този метод се оценява само частта, която се продава. Основен източник на информация са наблюденията на домакинските бюджети, балансите на селскостопанските продукти и статистиката на цените. Голяма част от продукцията на домакинствата се консумира от самите тях или като собствено крайно потребление, или за продажба от едно домакинство на друго. Част от продукцията може да бъде купена като междинно потребление, или ако е предмет да бъде продадена на туристи и да се разглежда като износ. Този метод се прилага до известна степен от почти всички страни в преход и по-цялостно от Румъния, Полша, Естония и Литва.
- е) Метод, основаващ се на разходите на домакинствата. Използването на наблюдението на домакинските бюджети от гледна точка на разходите на домакинствата за покупка на стоки и услуги, а не на ресурси, е също метод за измерването на неригистрираните дейности. Информацията от домакинските бюджети е до известна степен изкривена, признават дори специалистите от НСИ, посочвайки като най-важната причина за това грешната методика, по която се събират данните от страната. Досега само 3000 домакинства даваха информация за месечните си доходи и разходи. За ежедневното им описание те получаваха 2500 стари лева на месец. На практика само най-бедните домакинства попълваха тези данни в домакинските бюджетни книжки. От 2000 г. вече наблюдаваните домакинства ще са 6000, но за да бъдат реални данните ще трябва изследваните домакинства да повтарят панела на домакинствата, който се получава при преброяването на населението. Най-очевидният и разпространен вид за неформална дейност е скокът в броя на малките магазинчета. Направен е опит чрез домакинските бюджети да се определи съотношението между покупките в големите (вкл. държавни) магазини и в частните магазинчета и по този начин да се получи една оценка на обема на дейността им. Немаловажно тук е предположението за относителното равнище на цените и надценката в двата вида магазини. Предполага се, че големите магазини продават предимно стоки местно производство, докато дребните търговци - стоки от внос. Този подход се използва предимно за оценка на търговията на дребно.
- ж) Методът на анкетното наблюдение или известен още като метод на експертните оценки. Целта на анкетното наблюдение е да се събере по-пълна информация относно различни аспекти на изследваното явление: причини за появата, източници и обхват, разпространение сред стопанските субекти, методи за оценка, начини за борба срещу явлението и др. Независимо че като практика тези наблюдения нямат представителен характер, анкетите дават възможност да се сравняват оценките за скритата икономика, формирани по мненията на анкетираните експерти и разчетите по останалите методи.
- з) Методът на огледалната статистика. Той е свързан с контрола върху регистрацията на вноса и износа, т.е. сравняване на изнесеното по наши документи за Русия например и руските документи по вноса, и обратно. Този метод е перспективен, но изисква силно сътрудничество на митническите власти, тъй като, освен на базата на сравняване данните на националните статистики, може чрез обмяната на ежедневна информация и съвместното приключване на дневниците българските митничари и тези от съседните държави веднага да съпоставят информацията за излезлите от България превозни средства с рискови стоки и влезлите в съседните страни. Подобен опит за митническа огледална статистика вече има между България и Румъния. Оказва се, че за периода 1995-1997 г. около 100 транспортни средства с цигари и други акцизни стоки не са отразени от едната или другата държава. Основните видове митнически измами хванати чрез този метод са свързани: 1) с фиктивен износ на стоки от България. Примерно, ками-

- он с цигари фигурира като изнесен от България, но не е записан във всички наши дневници. В същото време той отсъства изцяло от дневниците в Румъния. Това означава, че тази стока е останала у нас. Фирмата е използвала данъчния кредит, не са платени акцизите, поради това че е експортна стока и така са спестени огромни суми, които не са влезли в бюджета; 2) с документна измама, когато натоварените камиони с акцизни стоки (цигари например) са записани в изходящите дневници за България. В Румъния тези камиони фигурират, че са влезли с тоалетна хартия, ел. крушки и пр. (по-подробно вж. т. 2.2).
- и) Мониторинг на пресата. Чрез този подход не се измерва конкретният размер на скритата икономика, а по-скоро се допълва в съдържателно отношение описанието на явлението, без да се изключват и данните, които носят определени журналистически разследвания на проблема, особено що се отнася до наркобизнеса, проституцията, нелегалната емиграция и пр.
- й) Наблюдение на градските и извънградските пазари и тържища. Чрез този метод на практика се обхваща един сектор на скритата икономика, който е свързан с отраслите "търговия" и "селско стопанство". Официалната статистика, засега, не успява да отчете цялата продукция в селското стопанство, включително и поради това, че регистърът на селските стопани е слаб. Затова чрез наблюдаването на градските и извън-градските пазари до известна степен може да се даде отговор на въпроса за размера на скритата част от посочените по-горе сектори.
25. Тази тенденция на разширяване приложното поле на административните наказания и принудителните административни мерки е очертана добре в редица закони - Закон за митниците (ДВ, бр. 15 от 06.02.1998 г.), Закон за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите (ДВ, бр. 30 от 02.04.1999 г., в сила от 03.09.1999 г.), Закон за мерките срещу изпирането на пари (ДВ, бр.85 от 24.07.1998 г.), Валутния закон (ДВ, бр. 83 от 21.09.1999 г., в сила от 01.01.2000 г.), Данъчен процесуален кодекс (ДВ, бр. 103 от 30.11.1999 г., в сила от 01.01.2000 г.) и др.
26. Със закона бяха ангажирани и редица държавни институции и лица (чл. 3, ал. 2 и 3), които са задължени да предприемат мерки за идентифициране на лица, събиране, съхраняване и разкриване на информацията относно операции и сделки. С Правилника за прилагане на ЗМИП (ДВ, бр. 119 от 14.10.1998 г.) беше създаден и специален орган - Бюро за финансово разузнаване (БФР) като специализирано звено на Министерството на финансите, за съхраняване, проучване, обработване и разкриване на информацията, получена от лицата по ал. 3 от ЗМИП. С ППЗМИП се създават критерии за разпознаване на съмнителните операции или сделки и клиенти, утвърдени от министъра на финансите.
27. На равнище ГУМ управление "Инспекторат" се състои от два отдела: "Дисциплинарно производство" и "Вътрешен контрол на митническата дейност". Служителите нямат дисциплинарна власт. За всеки конкретен случай те правят писмено предложение до началника на ГУМ. За последните две години служителите от управление "Инспекторат" са извършили над 120 проверки в митнически учреждения, отделно от това са разгледани десетки жалби от граждани и фирми, които са получили отговор в законно установения срок. За 1999 г. са наказани общо 161 митнически служители, от които дисциплинарно - 27, а наказани с предупреждение "за уволнение" - 42 и наказани със "забележка" - 92.
28. Вж. Чисто бъдеще. План за действие срещу корупцията, С.1998, с.24 -29
29. Вж. Доклад за оценка на корупцията 1999, С. 1999, с.11.
30. Вж. Международни актове за противодействие на корупцията, С.1999
31. Вж. Agreement on Cooperation to Prevent and Combat Trans-Border Crime, р. 3
- България е страна и по редица други многостранни споразумения (в. "Сера", 22.02.2000):
- Черноморски регион – МВР, НСГП, НСБОП, изпълняват задълженията си в контекста на Споразумението между правителствата на страните-участнички в Черноморското икономическо сътрудничество за съвместни действия в борбата срещу престъпност-

та и особено срещу нейните организирани форми, подписано на 2 октомври 1998 г. в Керкира, Гърция, като основно поддържа постоянни връзки и при необходимост обменя информация със службите за гранична охрана и контрол на страните от Черноморския регион.

- Спогодбата за сътрудничеството между правителството на България, правителството на Румъния и правителството на Турция в областта на борбата срещу тероризма, организираната престъпност, трафика на наркотици и психотропни вещества, прането на пари, трафика на оръжия и хора и други тежки престъпления, подписана в Анталия на 16.04.1998 г. Съгласно Раздел III, чл. 23 от спогодбата е предвидено създаването на Върховна комисия, състояща се от експерти на двете страни, а горепосочената комисия създава подкомисии по визираните в спогодбата области, както и координиране на тяхната дейност. Такива подкомисии са предвидени в чл. 11 и чл. 12 (разкриване на фалшиви документи за самоличност при преминаване на границата и други престъпления в граничната зона, както и обмяна на оперативна информация и данни между разузнавателните подразделения на министерствата).
 - Протокол за засилено тристранно сътрудничество в борбата срещу престъпността и особено трансграничната престъпност, подписан от министрите на вътрешните работи на България, Гърция и Румъния на 8 септември 1998 г. Съгласно чл. 6 на този протокол се създава Смесена комисия, отговаряща за неговото прилагане. В тази връзка, българската страна е предложила в Смесената комисия да участва и представител на НСГП с цел координиране на дейностите на граничните органи в борбата с трансграничната престъпност. На практика НСГП е осъществила директни контакти с представители на службите, занимаващи се с осъществяването на оперативно-издирвателната дейност на Румъния, Гърция и Турция, и реализира размяна на информация по конкретни случаи (фалшиви документи за самоличност, контрабанда на МПС, каналджийска дейност, трафик на оръжие и общоопасни материали), извършвани от граждани на цитираните страни.
32. Понастоящем Република България е сключила междуправителствени спогодби за рeадмисия с 20 държави (Полша, Швейцария, Германия, Словакия, Гърция, Франция, Испания, Португалия, Дания, Чехия, Швеция, Словения, Австрия, Италия, Финландия, държавите от Бенелюкс, Унгария и Норвегия). Разменени са рамкови проекти за сключване на рeадмисионни спогодби с още 9 държави: Република Хърватска, Великобритания, Ирландия, Латвия, Естония, Украйна, Румъния, Русия, Грузия.

Практическото изпълнение на рeадмисионните спогодби се осъществява до голяма степен от органите на Национална служба "Гранична полиция" (НСГП).

НСГП осъществява сътрудничество с аналогичните структури в съседните страни и страни-членки, в това число и на нелегалната миграция, на основата на двустранни и многостранни споразумения.

РЕПУБЛИКА ГЪРЦИЯ

Сътрудничеството се осъществява на основание на спогодба между правителствата, датираща от 1955 г.

1. Ежегодно на разменни начала се провеждат заседания на Централната смесена българо-гръцка гранична комисия (ЦСБГГК), на които се разглеждат въпроси по охраната и контрола на държавната граница; през м.юни т.г., в гр. София се проведе 61-ото редовно заседание на ЦСБГГК.
2. Редовно се провеждат заседанията на смесените секторни гранични комисии; активно работят граничните пълномощници.
3. Подписан е Протокол за сътрудничество и обмяна на информация в областта на оперативно-издирвателната дейност между представители на Министерството на общественения ред - гр. Сяр, и РГС - Петрич.
4. Изпълнява се Програма за сътрудничество, подписана от представители на органите за охрана и контрол на границата на двете страни.
5. Поддържа се постоянна и ефективна връзка със съответните органи (зам.-консулска служба, военен аташе, полицейски аташе) от Посолството на Гърция в София.

РУМЪНИЯ

Сътрудничеството между двете гранични служби се осъществява на основание конвенция между правителствата (от 1973 г.):

1. На всеки две години на разменни начала се провеждат заседания на ръководства на двете гранични служби; последното заседание се проведе от 14 до 18 юли 1999 г. в София (От 1 юли 1999 г., след реформа на старата структура, в Румъния функционира обновена структура за охрана и контрол на границата. "Главен инспекторат на Граничната полиция" към МВР на Румъния).
2. Активно работят смесените секторни и участъкови гранични комисии и граничните пълномощници.
3. Подписан е Протокол за сътрудничество и взаимодействие в областта на оперативно-издирвателната дейност за борба с трансграничната престъпност (гр. Гюргево, 10.03.1999 г.).

РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ

Сътрудничеството се осъществява на основание на спогодба между правителствата (от 1967 г.):

1. Редовно заседават секторните и участъковите смесени гранични комисии, активно работят граничните пълномощници.
2. Централна смесена българо-турска гранична комисия не е сформирана.

СР ЮГОСЛАВИЯ

Сътрудничеството се осъществява на основание на споразумение между правителствата (от 1965 г., изменено и допълнено през 1982 г.):

1. На две години на разменни начала се провеждат заседания на Централната смесена българо-югославска гранична комисия. Поредното заседание се проведе през 1998 г. в гр. София.
2. Смесените секторни и участъкови гранични комисии не проведоха заседанията, съвпаднали по време с военните действия. Граничните пълномощници провеждаха срещи само в особено важни случаи и при извънредни обстоятелства.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ

1. След отделянето на Македония и обособяването ѝ като международно правен субект, сътрудничеството се осъществява само на ниво секторни и участъкови гранични комисии и гранични пълномощници.
2. За осъществяването на пълноценно сътрудничество между органите за охрана и контрол на границата е необходимо да бъде постигнато споразумение между двете правителства.

ДВУСТРАННИ ПРАВИТЕЛСТВЕНИ СПОРАЗУМЕНИЯ СЪС СТРАНИ ОТ РЕГИОНА (ГРУЗИЯ И РУСИЯ)

1. В изпълнение на подписаните споразумения се активизира сътрудничеството с Федералната гранична служба на Руската федерация и с Гранични войски на Грузия, особено в сферата на граничния контрол и противодействието на нелегалната миграция.
2. Будапещенска група (Будапещенски процес), Международен център за развитие на миграционната политика - Австрия - българската страна чрез специализираните се органи активно участва със свои представители на международните конференции, организирани от МЦРМГ.
3. В рамките на сътрудничеството между българските и френските митници бе оповестено създаването на Фонд за стимулиране на митническите служители, които се борят с корупцията. Той ще се финансира по линия на ФАР, като във фонда ще постъпват и приходи от извършени митнически проверки.